

# FÖRÄLDRAFÖRSÄKRING

BETÄNKANDE AV FAMILJESTÖDSUTREDNINGEN

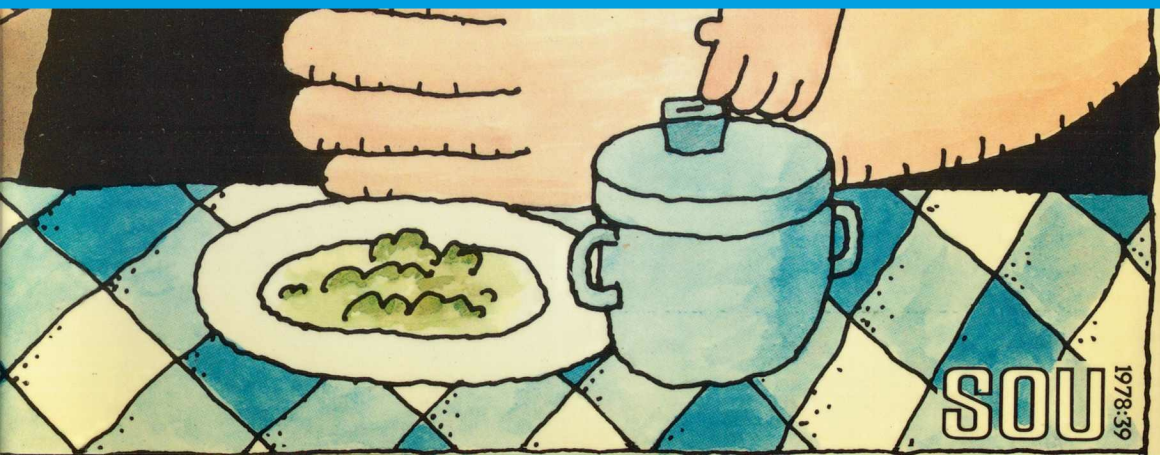


Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2013



National Library  
of Sweden

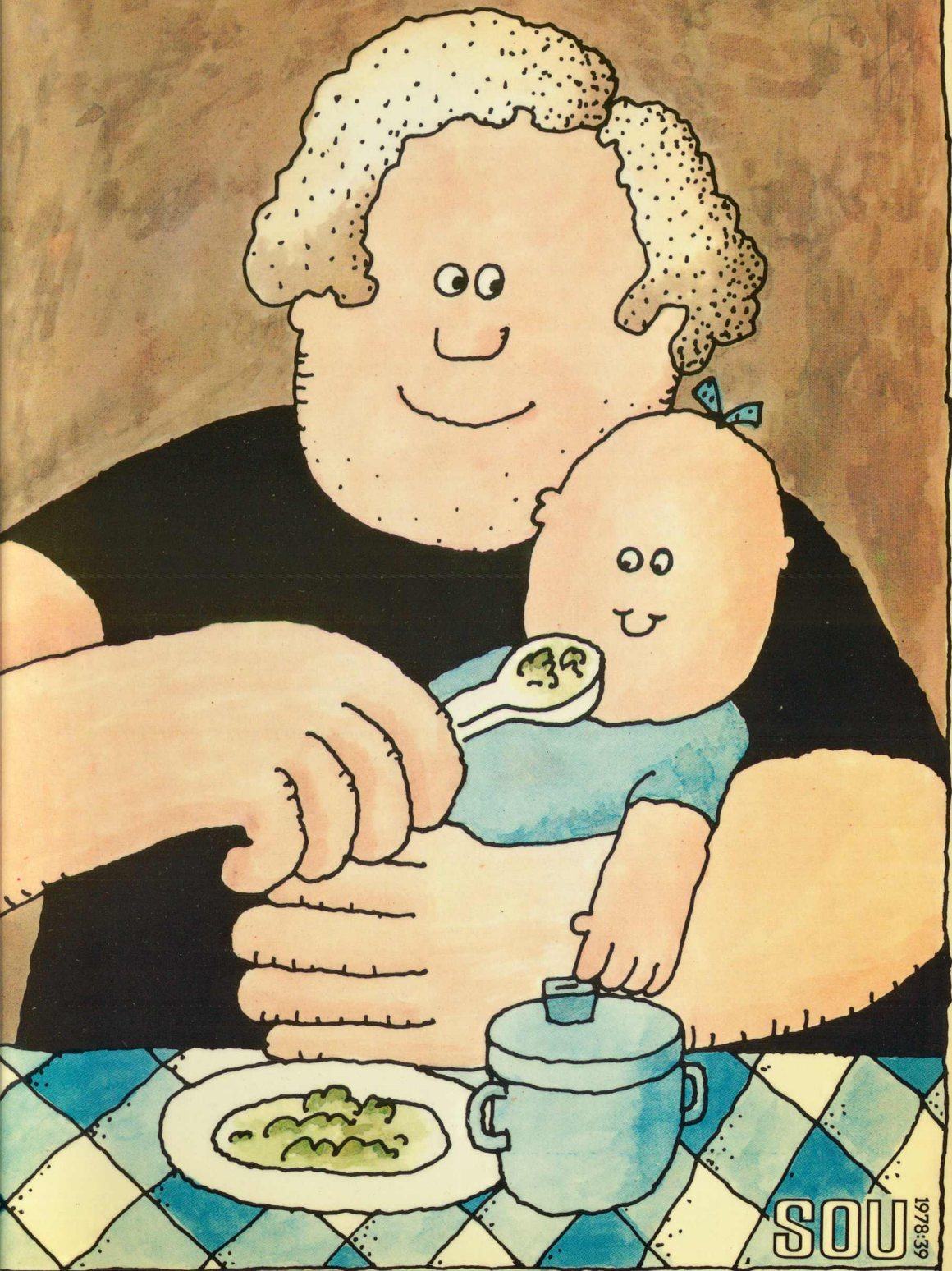


SOU 1978:39



# FÖRÄLDRAFÖRSÄKRING

BETÄNKANDE AV FAMILJESTÖDSUTREDNINGEN

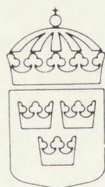








253  
40



Statens offentliga utredningar

1978:39

Socialdepartementet

# Föräldraförsäkring

Betänkande av familjestödsutredningen  
Stockholm 1978



Omslag Jerry Cock  
Jernström Offsettryck AB

ISBN 91-38-04074-3  
ISSN 0375-250X  
Gotab, Kungälv 1978



# Innehåll

<i>Sammanfattning</i> . . . . .	11
1 <i>Utredningens uppdrag</i> . . . . .	17
2 <i>Gällande bestämmelser</i> . . . . .	19
2.1 <i>Föräldrapenning</i> . . . . .	19
2.1.1 <i>Föräldrapenning i samband med barns födelse</i> . . . . .	19
2.1.2 <i>Föräldrapenning för tillfällig vård av barn</i> . . . . .	20
2.1.3 <i>Särskild föräldrapenning</i> . . . . .	20
2.2 <i>Lagen (1976:280) om rätt till föräldraledighet</i> . . . . .	21
2.3 <i>Vårdbidrag till förälder med handikappat barn</i> . . . . .	23
2.4 <i>Ersättning för sjukresor m. m.</i> . . . . .	23
3 <i>Befolknings- förvärvsarbets- och försäkringsstatistik</i> . . . . .	25
3.1 <i>Inledning</i> . . . . .	25
3.2 <i>Befolknings- och förvärvsarbetsstatistik</i> . . . . .	25
3.2.1 <i>Befolknings- och familjestatistik</i> . . . . .	25
3.2.2 <i>Småbarnsföräldrarnas arbetsförhållanden</i> . . . . .	28
3.2.3 <i>Barnomsorgen</i> . . . . .	31
3.3 <i>Föräldraförsäkringen</i> . . . . .	33
3.3.1 <i>Inledning</i> . . . . .	33
3.3.2 <i>Föräldrapenning vid barns födelse</i> . . . . .	34
<i>Utvecklingen sedan 1974</i> . . . . .	34
<i>Undersökningarnas uppläggning</i> . . . . .	36
1. <i>Riksförsäkringsverkets undersökning</i> . . . . .	36
2. <i>Intervjuundersökningen med småbarnsföräldrar</i> . . . . .	38
<i>Föräldrarnas utnyttjande av föräldrapenning i samband med barns födelse 1976</i> . . . . .	39
<i>Tiden före förlossningen</i> . . . . .	39
<i>Fädernas medverkan – antal fäder, antal dagar samt tidpunkt</i> . . . . .	42
<i>Föräldrarnas förvärvssituation i familjer som delat respektive inte delat på heltidsledigheten</i> . . . . .	45
<i>Motiv och svårigheter att utnyttja föräldraförsäkringen för föräldrar som delat respektive inte delat ledigheten</i> . . . . .	52
<i>Information om föräldraförsäkringen</i> . . . . .	55
<i>Sammanfattning</i> . . . . .	56

3.3.3	Sjukpenning vid vård av sjukt barn eller i samband med annat barns födelse . . . . .	58
	Tillsynsform för sjuka barn . . . . .	58
	Undersökningens uppläggning . . . . .	60
	Totalpopulationen barnfamiljer . . . . .	61
	Försäkringens utveckling 1974-77 . . . . .	61
	Familjer som använt försäkringen 1976 . . . . .	62
	Fädernas utnyttjande av föräldraförsäkringen i samband med annat barns födelse . . . . .	63
	Sjukpenning för vård av sjukt barn . . . . .	64
	Allmänt . . . . .	64
	Familjer som använt alla tio dagarna för vård av sjukt barn . . . . .	67
	Fädernas medverkan . . . . .	68
	Sammanfattning . . . . .	69
4	<i>Allmänna överväganden</i> . . . . .	71
4.1	Inledning . . . . .	71
4.2	Försäkringens motiv och principiella uppbyggnad . . . . .	71
4.3	Familjestödsutredningens uppdrag och första betänkande . . . . .	72
4.3.1	Uppdraget . . . . .	72
4.3.2	Utredningens första betänkande . . . . .	73
4.3.3	Senare behandling av frågan . . . . .	73
4.3.4	Utredningens överväganden beträffande den särskilda föräldrapenningen . . . . .	74
4.4	Försäkringens utnyttjande . . . . .	75
4.4.1	Föräldrapenning i samband med barns födelse . . . . .	75
4.4.2	Föräldrapenning för tillfällig vård av barn . . . . .	76
4.5	Hur har försäkringen fungerat och hur bör den utvecklas i fortsättningen . . . . .	78
4.6	Jämställdhetsaspekter på föräldraförsäkringen . . . . .	79
4.7	Administrationen av föräldraförsäkringen . . . . .	80
4.8	Utredningens förslag i detta betänkande . . . . .	80
4.8.1	Inledning . . . . .	80
4.8.2	Föräldrapenning under graviditeten . . . . .	81
4.8.3	Föräldrapenning för långtidssjuka barn . . . . .	81
4.8.4	Åldersgränserna för föräldrapenning för tillfällig vård av barn respektive reseersättning för besök hos barn på sjukhus . . . . .	82
4.9	Information om försäkringen . . . . .	83
4.9.1	Nuvarande information . . . . .	83
4.9.2	Allmän information . . . . .	83
4.9.3	Information för att öka fädernas medverkan . . . . .	84
5	<i>Rätt till havandeskapspenning</i> . . . . .	87
5.1	Inledning . . . . .	87
5.2	Bakgrund till utredningens förslag . . . . .	87
5.3	Utredningens överväganden . . . . .	87
5.4	Utredningens förslag . . . . .	89
5.4.1	Omplacering . . . . .	89

5.4.2	Ersättning för inkomstbortfall . . . . .	89
5.4.3	När förhindrar graviditet fortsatt förvärvsarbete? . . . . .	90
5.4.4	Beslut om ersättning . . . . .	90
5.4.5	Tid för ledigheten m. m. . . . .	91
6	<i>Föräldrapenning för vård av sjuka barn m. m.</i> . . . . .	93
6.1	Inledning . . . . .	93
6.2	Utredningens överväganden . . . . .	94
6.2.1	Inledning . . . . .	94
6.2.2	Generella utvidgningar – alternativ 1 . . . . .	95
6.2.3	Rätt till förlängning av föräldrapenningen vid svåra sjukdomar – alternativ 2 . . . . .	96
6.2.4	Utökning av dagantalet utöver nuvarande gräns efter karens – alternativ 3 . . . . .	97
6.3	Utredningens förslag . . . . .	99
7	<i>Höjning av åldersgränsen för föräldrapenning för tillfällig vård av barn m. m.</i> . . . . .	101
7.1	Inledning . . . . .	101
7.2	Höjning av åldersgränsen för rätt till föräldrapenning för tillfällig vård av barn . . . . .	101
7.3	Åldersgräns för rätt till ersättning för resekostnader vid besök hos sjukt barn på sjukhus . . . . .	102
7.4	Föräldrapenning för vård av smittbärande barn . . . . .	102
8	<i>Övriga frågor</i> . . . . .	105
8.1	Föräldrabegreppet inom föräldraförsäkringen . . . . .	105
8.1.1	Regler för föräldrapenning vid gemensam vårdnad av barn . . . . .	105
8.1.2	Vilka föräldrar skall vara berättigade till föräldrapenning? . . . . .	108
8.2	Föräldrapenningens ersättningsnivå . . . . .	109
8.2.1	Inledning . . . . .	109
8.2.2	Utredningens överväganden . . . . .	110
8.3	Föräldrapenning för besök i skola . . . . .	110
8.4	Om begreppet vård av barn . . . . .	111
8.5	Vissa frågor om vårdbidrag . . . . .	112
8.5.1	Inledning . . . . .	112
8.5.2	Krav på att förälder skall vårda barnet . . . . .	112
8.5.3	Tidsbegränsat vårdbidrag och lägsta tid för vårdbidrag . . . . .	113
9	<i>Kostnader m. m.</i> . . . . .	115
9.1	Kostnader . . . . .	115
9.2	Ikraftträdande . . . . .	117
10	<i>Författningsförslag med specialmotivering</i> . . . . .	119
10.1	Författningsförslag . . . . .	119
10.2	Specialmotivering . . . . .	123
10.2.1	4 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring . . . . .	123



Särskilt yttrande . . . . .	129
Bilaga 1 <i>Undersökning om utnyttjande av föräldraförsäkringen – tekniska beskrivningar</i> . . . . .	131
Bilaga 2 <i>Brev och frågeformulär till: Undersökning om erfarenheterna av föräldraförsäkringen</i> . . . . .	141

## Till Statsrådet och chefen för socialdepartementet

Genom beslut den 4 januari 1974 bemyndigade Kungl. Maj:t dåvarande chefen för socialdepartementet, statsrådet Sven Aspling, att tillkalla en sakkunnig för att utreda vissa frågor inom föräldraförsäkringen m. m. Med stöd av detta bemyndigande tillkallades såsom utredningsman landshövdingen Camilla Odhnoff.

Utredningen har antagit namnet familjestödsutredningen.

Såsom experter har departementschefen tillkallat departementsrådet Lars Grönwall, socialdepartementet (t. o. m. 1977-06-30), hovrättsassessor Kajsa Hallberg, socialdepartementet (fr. o. m. 1977-07-01), andre förbundsordförande Lars Hellman, Tjänstemännens centralorganisation (t. o. m. 1977-09-14), utredningssekreteraren Sven Nelander, Tjänstemännens centralorganisation (fr. o. m. 1977-09-15), sekreteraren Karl-Axel Johansson, Svenska kommunförbundet, departementsrådet Gustav Jönsson, socialdepartementet, universitetslektor Rita Liljeström (fr. o. m. 1976-05-01), sekreteraren Gustav Persson, Landsorganisationen i Sverige, länsarbetsdirektören Margit Sjöberg, arbetsmarknadsstyrelsen och direktören Inge Svensson, Svenska arbetsgivareföreningen. I utredningens arbete har vidare seminarieläraren Vanja Karlsson deltagit.

Sekreterare i utredningen har varit departementssekreteraren Sören Kindlund och biträdande sekreterare fil. kand. Birgit Arve-Parès, byrådirektören Cecilia Etzler, docent, med dr Patrick Olin (fr. o. m. 1977-07-01) och psykologen Kerstin Sjöblom (fr. o. m. 1976-04-01). I sekretariatet har också fil. kand. Ulla Gurner arbetat.

Utredningen har i juli 1975 avlämnat ett delbetänkande Förkortad arbetstid för småbarnsföräldrar (SOU 1975:62).

I föreliggande betänkande görs en genomgång av hur föräldraförsäkringen fungerat och utnyttjats. Vissa förslag lämnas med anledning av genomgången. Därutöver föreslås att föräldraförsäkringen byggs ut på vissa punkter. Således lämnas förslag om en rätt till ersättning för inkomstbortfall för blivande mödrar under graviditetens slutskede när arbetets art förhindrar fortsatt förvärvsarbete och omplacering inte kunnat ske. Vidare föreslår utredningen att rätten till föräldrapenning för tillfällig vård av barn vidgas vid barns sjukdom och att åldersgränsen för rätten till vissa ersättningar höjs.

Med föreliggande betänkande är utredningens uppdrag avslutat vad avser föräldraförsäkringen. Utredningen fortsätter sitt arbete med utformningen av barnomsorgen för de minsta barnen.

Stockholm i april 1978

*Camilla Odhnoff*

*Sören Kindlund*



## Orientering

Betänkandet inleds med en sammanfattning och är sedan uppdelat i två delar där kapitlen 1–3 innehåller bakgrundsmaterial och kapitlen 4–10 utredningens överväganden och förslag.

I kapitel 1 återges utredningens uppdrag och i kapitel 2 gällande bestämmelser på de områden som berörs av utredningens förslag.

Kapitel 3 innehåller statistik och annat material som rör befolkningsutveckling, arbetsmarknad, barnomsorg och föräldraförsäkring.

I kapitel 4 ger utredningen sin allmänna syn på de frågor som behandlas i betänkandet och lämnar förslag till förändringar.

I kapitlen 5–7 ges förslag till utbyggnad av olika delar av föräldraförsäkringen.

I kapitel 5 föreslås en rätt till havandeskapspenning.

I kapitel 6 föreslås en utvidgning av rätten till föräldrapenning för vård av sjuka barn m. m.

I kapitel 7 föreslås en höjning av åldersgränsen för tillfällig vård av barn m. m.

I kapitel 8 behandlas vissa frågor om föräldrabegreppet inom föräldraförsäkringen, föräldrapenningens ersättningsnivå, föräldrapenning för besök i skola, om begreppet vård av barn samt vissa frågor om vårdbidrag.

I kapitel 9 redovisas de kostnader utredningens förslag medför.

I kapitel 10 ges slutligen lagtext och en specialmotivering för utredningens lagförslag.

# Übersicht

...

Einige wichtige Punkte...

1. Einleitung...

2. Hauptteil...

3. Schluss...

...

# Sammanfattning

## Inledning

Fr. o.m. den 1 januari 1974 omvandlades den tidigare moderskapsförsäkringen till en föräldraförsäkring. I den ingick till att börja med två delar:

Föräldrapenning vid barns födelse och sjukpenning vid vård av sjukt barn.

Föräldrapenning vid barns födelse utgick under 180 dagar med ett belopp som under vissa förutsättningar var detsamma som den egna sjukpenningen dock lägst 25 kr per dag.

Sjukpenning vid vård av sjukt barn utgick till förvärvsarbetande föräldrar under längst tio dagar per år.

Den 1 januari 1975 förlängdes rätten till föräldrapenning i samband med barns födelse till 210 dagar.

Den 1 januari 1977 omvandlades sjukpenning för vård av sjukt barn till en rätt till föräldrapenning för tillfällig vård av barn. Grunderna för utnyttjande av rättigheten utvidgades till att också omfatta de tillfällen då den ordinarie vårdaren blir sjuk och då barnet behöver besöka den förebyggande barnavården och liknande.

Antalet dagar förlängdes och gjordes beroende av antalet barn i familjen så att föräldrapenning för familjer med ett barn utgår under tolv dagar per år, för familjer med två barn under femton dagar per år och för familjer med tre eller flera barn under arton dagar per år.

Från samma tid infördes också en rätt till föräldraledighet i samband med att föräldrapenning utnyttjas.

Från den 1 januari 1978 höjdes garantinivån till 32 kr per dag. Från samma tid infördes en särskild föräldrapenning. Den kan utgå som hel, halv eller fjärdedels föräldrapenning. Som hel föräldrapenning kan den utgå under 90 dagar, som halv föräldrapenning under 180 dagar och som fjärdedels föräldrapenning under 360 dagar. Den särskilda föräldrapenningen skall vara utnyttjad före det barnet fyller åtta år eller före utgången av det första skolåret.

Den särskilda föräldrapenningen utgår under två tredjedelar av tiden med belopp som motsvarar den egna sjukpenningen dock lägst 32 kr per dag. Under den återstående tiden utgår föräldrapenningen lika för alla med 32 kr per dag.

I samband med att den särskilda föräldrapenningen infördes förkortades tiden för föräldrapenning i samband med barns födelse till 180 dagar.

Den särskilda föräldrapenningen fördelas mellan föräldrarna så att vardera



föräldern har rätt till föräldrapenning i 45 dagar. Förälder kan dock med en enkel anmälan överlåta sin tid eller del därav till den andre föräldern. Ensamstående föräldrar har rätt till 90 dagars särskild föräldrapenning.

## Familjestödsutredningens uppdrag och första betänkande

Samtidigt som föräldraförsäkringen trädde i kraft tillsattes familjestödsutredningen med uppdrag att göra en sammanställning och bedömning av erfarenheterna av de nya reglerna.

Utredningen tog upp vissa av de i direktiven berörda frågorna i det delbetänkande Förkortad arbetstid för småbarnsföräldrar (SOU 1975:62), som avlämnades år 1975. Det innehöll en första genomgång av försäkringens utnyttjande. Därjämte innehöll det vissa förslag till utbyggnad av försäkringen. Utredningens huvudförslag gällde rätten till förkortad arbetstid för småbarnsföräldrar.

## Försäkringens utnyttjande

### *Föräldrapenning i samband med barns födelse*

En statistisk redovisning av utnyttjandet av föräldraförsäkringen under åren 1974-77 lämnas i kap. 3. De viktigaste resultaten och slutsatserna sammanfattas i det följande.

Andelen fäder som utnyttjat försäkringen i samband med barns födelse har successivt ökat från 2,4 % år 1974 till 7,7 % år 1976. För 1977 torde siffran ligga på ca 10 %. Antalet dagar som i genomsnitt utnyttjats av fäderna har ökat från 26 under år 1974 till 40 under år 1976.

Av materialet framgår att fädernas benägenhet att utnyttja försäkringen ökar med utbildningsgrad, inkomst och ställning på arbetsplatsen. Det förefaller också som om offentligt anställda fäder skulle utnyttja försäkringen i högre grad än privatanställda.

Det kanske mest slående förhållandet i det insamlade materialet är dock sambandet mellan männens utnyttjande av försäkringen och kvinnornas utbildnings- och förvärvsförhållanden. Bland män i samma yrkesgrupp stiger utnyttjandet av föräldraförsäkringen ju högre inkomst kvinnan har.

### *Föräldrapenning för tillfällig vård av barn*

Reglerna om föräldrapenning för tillfällig vård av barn förändrades till väsentliga delar från den 1 januari 1977. Den statistik som redovisas avser år 1976 då föräldraförsäkringen gav föräldrarna rätt till tio dagars föräldrapenning. De förändringar som har införts efter år 1976 har inte varit möjliga att belysa med hittills tillgänglig statistik.

År 1974 utnyttjade 155 000 familjer rätten till ersättning vid vård av sjukt barn. År 1976 hade antalet familjer ökat till 240 000. Bland de familjer som använt sig av denna del av försäkringen utnyttjade varje familj i genomsnitt 4,4 dagar år 1974 och 4,6 dagar år 1976.

I nedanstående uppställning redovisas andelen familjer som under år 1976 utnyttjat alla tio dagarna av de familjer som använt försäkringen. Familjerna är fördelade efter familjetyp och barnets ålder.

Yngsta barnets ålder, år	Andel tiodagarsuttag i %		
	Enförälder	Tvåförälder	Alla familjer
0-2	13,0	7,8	8,4
3-6	12,6	6,9	8,3
7-9	5,6	3,5	4,2
0-9	10,7	6,7	7,6

## Hur har försäkringen fungerat och hur bör den utvecklas i fortsättningen?

Det huvudsakliga motivet för att införa föräldraförsäkringen var att ge föräldrar möjlighet att vara lediga från sitt arbete i situationer då de behöver ta hand om sina barn utan att behöva göra stora ekonomiska förluster eller förlora sin anställning.

Utvecklingen av föräldraförsäkringen har gått i delvis olika riktningar. Föräldrapenningen för tillfällig vård av barn har byggts ut både när det gäller dagantal och situationer då den kan utnyttjas. En detaljerad uppräknning av skäl har därvid gjorts i lagtexten.

Rätten till särskild föräldrapenning har en delvis annan karaktär. Den innebär en rätt till ledighet och ersättning utan att föräldrarna behöver motivera uttaget. Det enda krav som gäller är att föräldern skall vårda barnet. Den särskilda föräldrapenningen kan användas, utan att några särskilda skäl föreligger, för att ge barn och föräldrar möjlighet till ökad daglig kontakt med varandra.

Avsikten med den särskilda föräldrapenningen är således att den skall kunna utnyttjas enligt föräldrarnas egna bedömningar i en mängd situationer av olika karaktär. Man kan anta att behovet att utnyttja den särskilda föräldrapenningen i besvärliga situationer kommer att variera mellan olika familjer. Den allvarliga bristen på spädbarnsplatser inom barnomsorgen medför sannolikt att många familjer kommer att utnyttja den särskilda föräldrapenningen i direkt anslutning till föräldrapenningen vid barns födelse när de istället skulle ha föredragit att ha barnet på daghem. Långvarig eller ofta återkommande sjukdom hos barnet eller byte av bostadsort är andra situationer då familjen kan behöva använda den särskilda föräldrapenningen. Det finns anledning förmoda att föräldrarnas möjlighet att välja hur de vill använda ersättningstiden är begränsad och att användningen kan komma att styras av brister i kommunernas barnomsorg.

Föräldraförsäkringen har f. n. i allt väsentligt en generell utformning. Någon bedömning från fall till fall förekommer knappast och besluten om föräldrapenning skall utgå eller inte är i regel lätta att fatta. Det är en klar fördel i försäkringens uppbyggnad.



Trots detta har ett par av de förslag utredningen nu lägger fram inslag av prövning av de enskilda fallen. Det är åtminstone delvis en ny linje i föräldraförsäkringen.

Skälen för att i fortsättningen bygga ut försäkringen selektivt är emellertid enligt utredningens mening starka. Det första skälet är att det under över-skådlig framtid inte torde finnas statsfinansierat utrymme för några stora kostnadskrävande generella reformer på föräldraförsäkringens område. Det andra huvudskälet är att ersättningsreglerna byggts ut kraftigt de senaste åren vilket gör att försäkringen f. n. i betydande omfattning ger rätt till ekonomisk ersättning vid föräldraledighet. Utredningen har i det läget funnit att den fortsatta utbyggnaden av försäkringen bör inriktas på att tillgodose de grupper som har särskilda behov av stöd eller som idag är missgynnade av reglernas utformning.

## Utredningens förslag i detta betänkande

### *Havandeskapspenning*

Utredningen föreslår i kap. 5 en särskild behovsprövad rätt till inkomstersättning när den blivande modern på grund av arbetets art inte kan förvärvsarbeta under havandeskapet. Förslaget innebär att den nuvarande föräldrapenningen under 180 dagar kan utvidgas med föräldrapenning i form av havandeskapspenning under högst 50 dagar. Denna kan utgå fr. o. m. sextionde dagen och längst till den tionde dagen före den beräknade tidpunkten för förlossningen, om kvinnan inte har kunnat omplaceras på sin arbetsplats och hon till följd av arbetets art helt eller delvis inte kan förvärvsarbeta under havandeskapet.

Utredningen föreslår att frågan om arbetets art förhindrar den blivande modern att förvärvsarbeta i vanlig ordning prövas av försäkringskassan. Före den bedömningen skall yttrande ha inhämtats från mödrahälsovården. Mödrahälsovårdens prövning av frågan bör ske i samråd med arbetsgivare och den berörda fackliga organisationen. En förutsättning för att kvinnan skall få frågan om havandeskapspenning behandlad är att en prövning har skett av hennes möjligheter till omplacering. Den nuvarande möjligheten att börja ta ut den ordinarie föräldrapenningen tidigast 60 dagar före den beräknade tidpunkten före förlossningen kvarstår.

### *Föräldrapenning till långtidssjuka barn*

Enligt utredningens mening täcker det nuvarande antalet dagar inom systemet med föräldrapenning för tillfällig vård av barn behovet av ledighet hos det stora flertalet barnfamiljer. I vissa fall, t. ex. då barnet eller barnen har en långvarig sjukdom eller då något barn är särskilt infektiöskänsligt och därför ofta sjukt, är dock de nuvarande reglerna inte tillräckliga.

I kap. 6 föreslår utredningen att reglerna för föräldrapenning för tillfällig vård av barn ändras så att ett större antal dagar för vård av sjukt barn kan beviljas i de fall då familjen förbrukat det ordinarie antalet dagar. Förslaget innebär att familjer då får rätt att vid barns sjukdom utnyttja ytterligare



dagar. Rätten är begränsad på så vis att barnet vid varje ersättningstillfälle skall ha varit sjukt i tre dagar (karensdagar) innan ytterligare föräldrapenning utgår.

### *Höjning av vissa åldersgränser*

Rätten till föräldraledighet för tillfällig vård av barn tar sikte på att ersätta en barntillsyn som faller bort. Enligt utredningens mening är det då naturligt att anknyta till den övre åldersgränsen för den kommunala barnomsorgen. Enligt lagen (1976:381) om barnomsorg omfattar fritidshemsverksamheten barn t. o. m. 12 års ålder. Samma åldersgräns bör enligt utredningens mening gälla också för föräldrapenning för tillfällig vård av barn. Vi föreslår därför att åldersgränsen höjs så att föräldrapenning för tillfällig vård av barn kan utgå till dess barnet fyller tretton år.

Vi föreslår också att åldersgränsen för rätt till ersättning för resekostnader vid besök hos sjukt barn på sjukhus höjs till 16 år.

Förslagen beskrivs närmare i kap. 7.

### *Information om försäkringen*

Utredningen har fått uppfattningen att berörda föräldrar har en i huvudsak god kännedom om försäkringen. Detta huvudintryck till trots finns det sannolikt betydande grupper föräldrar som har en otillräcklig information om föräldraförsäkringen. Det finns också viktiga detaljer i försäkringen som inte nått ut, vilket förhindrat eller försvårat ett rätt utnyttjande av försäkringen.

Det arbete som riksförsäkringsverket tillsammans med försäkringskassoförbundet och försäkringskassorna bedriver för att informera om föräldraförsäkringen är viktigt och bör fortsätta.

Därutöver är det enligt utredningens mening önskvärt att också andra grupper har en god kännedom om försäkringen. Det gäller exempelvis arbetsgivare och personalchefer, fackliga förtroendemän och funktionärer samt offentligt anställda som i sitt arbete kommer i kontakt med föräldrar, dvs. personal på mödra- och barnvårdscentralerna, förskolor, socialbyråer, öppenvårdsmottagningar och sjukhus etc. Särskilt viktigt är det att man genom denna indirekta väg kan nå sådana grupper föräldrar som annars inte skulle få del av informationen.

...the ... of ...

...the ... of ...

...the ... of ...

# 1 Utredningens uppdrag

Direktiven för familjestödsutredningens arbete har angetts av förutvarande chefen för socialdepartementet, statsrådet Aspling, i ett anförande till statsrådsprotokollet över socialärenden den 4 januari 1974. Han anförde följande.

Genom beslut vid 1973 års riksdag har den tidigare moderskapsförsäkringen från den 1 januari 1974 ersatts av en föräldraförsäkring med garantinivå (prop. 1973:47, SfU 1973:19, rskr 1973:198). Beslutet grundas på förslag från familjepolitiska kommittén i betänkandet (SOU 1972:34) Familjestöd. Garantinivån innebär ett grundläggande försörjningsskydd i form av föräldrapenning med 25 kr om dagen under sex månader i anslutning till barnets födelse. Till försäkrad med rätt till högre sjukpenning än garantinivån utgår föräldrapenningen med samma belopp som sjukpenningen. Föräldrapenningen utgår till den av barnets föräldrar som ombesörjer den huvudsakliga vården av barnet. Föräldrarna får alltså själva avgöra vem av dem som skall stanna hemma hos barnet och uppbära föräldrapenningen. Därvid finns även möjlighet för förälder som minskar sitt förvärvsarbete med hälften att få halv föräldrapenning. Föräldrapenningen utgör liksom sjukpenningen skattepliktig inkomst och är ATP-gundande.

Från samma tidpunkt har införts rätt till sjukpenning för förälder som behöver ta vård om sjukt barn och för fader som behöver ta vård om äldre barn i samband med att ytterligare barn föds i familjen. Rätten till sjukpenning för dessa ändamål omfattar högst tio dagar per familj och kalenderår.

En grundtanke bakom den nya föräldraförsäkringen är att det är föräldrarnas förvärvsinkomster som är grundvalen för en barnfamiljs ekonomi. En fortsatt snabb utbyggnad av samhällets barnomsorg för förvärvsarbetande föräldrars barn är av största betydelse med hänsyn till såväl barnfamiljernas ekonomi som barnens behov. Kontantstöd som siktar till att ge viss kompensation för bortfallet av den ena förälderns arbetsinkomst bör lämnas endast i särskilda situationer. Det stöd som ges genom föräldrapenning i samband med barns födelse och genom föräldrapenning vid vård av sjukt barn tar – liksom vårdbidraget för svårt handikappade barn – sikte på sådana situationer, när det i regel är ofrånkomligt att en av föräldrarna stannar hemma för att ta hand om barnen. I situationer av detta slag bör alltså ett skydd mot inkomstbortfall finnas, medan i övrigt det ekonomiska familjestödet inom familjepolitikens ram bör ta sikte på barnens försörjning och inte på försörjningen av en hemmavarande förälder.

En annan grundtanke bakom föräldraförsäkringen är att reglerna skall medverka till jämställdhet mellan män och kvinnor. Fortfarande finns det stora skillnader mellan mäns och kvinnors villkor i arbetslivet och i samhället. Den arbetsfördelning mellan män och kvinnor som nu präglar samhället låser fast såväl män som kvinnor i skilda roller. Utvecklingen för jämställdhet avser bl. a. för kvinnornas del ökade möjligheter att förvärvsarbета och för männens del möjligheter att ta ett större ansvar för barnen. Föräldrapenningen och sjukpenningen vid vård av sjukt barn bygger på principen



att föräldrarna delar ansvaret för barnens omvårdnad. Målet är att båda föräldrarna på lika villkor ges möjlighet att på ett tillfredsställande sätt kombinera förvärvsarbete och god omvårdnad om barnen.

För att göra en första sammanställning och bedömning av erfarenheterna av de här nämnda nya reglerna bör en sakkunnig nu tillkallas.

Föräldrapenningen kan tas ut tidigast fr. o. m. den sextionde dagen före den beräknade tidpunkten för förlossningen och längst t. o. m. den etthundraåttionde dagen efter barnets födelse. Har barnet under en del av denna tid på grund av sjukdom inte kunnat vårdas av föräldrarna skall den senare tidsgränsen kunna förskjutas med motsvarande tid, dock längst till den tvåhundrafyrtionde dagen efter födelsen. Föräldrapenningen utgår till den av föräldrarna som stannar hemma och sköter den huvudsakliga delen av barnets omvårdnad. Ett villkor för rätt till föräldrapenning är således att föräldern avstår från förvärvsarbete. Föräldrarna skall emellertid också kunna avlösa varandra i vården under samma dag på så sätt att båda har halvtidsarbete och uppbär halv föräldrapenning vardera. För att möjliggöra en sådan lösning har som tidigare nämnts införts rätt till halv föräldrapenning för förälder som minskar sitt förvärvsarbete med minst hälften till följd av barnets omvårdnad. Däremot utgår ingen ersättning för inkomstbortfall om båda föräldrarna minskar sin arbetsinsats med mindre än hälften, exempelvis arbetar vardera sex timmar per dag.

Föräldrapenningen utgår som nämnts f. n. under sex månader i anslutning till barnets födelse. Familjepolitiska kommittén har i sitt utbyggnadsprogram för familjepolitiken (SOU 1972:34) föreslagit att ersättningstiden byggs ut till åtta månader. Jag har tidigare denna dag vid anmälan av de frågor som gäller utgifterna för budgetåret 1974/75 inom socialdepartementets verksamhetsområde (prop. 1974:1, bil. 7 p. C 3) föreslagit en förlängning av ersättningstiden fr. o. m. den 1 januari 1975 till sju månader.

Den sakkunnige bör, med utgångspunkt i familjepolitiska kommitténs förslag, närmare pröva frågan om ersättningstidens längd. Därvid bör undersökas möjligheterna att förlänga ersättningstiden på ett sådant sätt att försäkringen underlättar för förälder att förvärvsarbeta med reducerad arbetstid under en viss period efter det rätten till hel föräldrapenning upphört. Vid bedömningen av denna fråga bör den sakkunnige, förutom de tekniska och administrativa förutsättningarna, även pröva erfarenheterna och de pedagogiska förutsättningarna beträffande småbarnsgrupper i daghem. Vidare bör prövas möjligheterna att få anställning med reducerad arbetstid av nämnda slag liksom återverkningarna av ett sådant system på småbarnsföräldrarnas ställning på arbetsmarknaden.

Genom beslut den 30 december 1974 har vidare Kungl. Maj:t uppdragit åt familjestödsutredningen att närmare pröva frågan beträffande regler om uppdelning av ersättningstiden mellan föräldrarna vid en förlängning av ersättningstiden för föräldrapenning utöver de sju månader i anslutning till barns födelse som gäller fr. o. m. den 1 januari 1975. Resultatet av utredningens överväganden skulle redovisas snarast möjligt.

Genom beslut den 13 februari 1975 har regeringen för beaktande till familjestödsutredningen överlämnat riksdagens skrivelse nr 1975:332 ang. en översyn av vissa frågor beträffande vårdbidrag för svårt handikappat barn i enlighet med vad socialförsäkringsutskottet anfört i sitt av riksdagen godkända betänkande 1974:32.

## 2 Gällande bestämmelser

### 2.1 Föräldrapenning

Bestämmelserna om föräldrapenning finns i 4 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring (omtryckt 1977:630), AFL. Genom de nya regler som trädde i kraft den 1 januari 1978 finns det inom föräldraförsäkringen tre former av föräldrapenning, föräldrapenning i samband med barns födelse, 1-7 §§, föräldrapenning för tillfällig vård av barn, 8-10 §§ och särskild föräldrapenning, 11-18 §§. Förmånerna är skattepliktiga och ATP-grundande.

#### 2.1.1 *Föräldrapenning i samband med barns födelse*

För rätt till föräldrapenning i samband med barns födelse fordras att föräldern har varit eller rätteligen borde ha varit inskriven hos allmän försäkringskassa under minst 180 dagar i följd före barnets födelse eller den beräknade tidpunkten för denna. En förutsättning för rätt till ersättning är att föräldern inte samtidigt förvärsarbetar.

För föräldrapenning gäller en garantinivå, som innebär att ersättning alltid utgår med minst 32 kr om dagen. Den som är eller borde ha varit försäkrad för en sjukpenning som överstiger garantinivån har rätt till föräldrapenning som motsvarar hans sjukpenning under förutsättning att han har varit berättigad till den högre ersättningen under en kvalifikationstid av 270 dagar före barnets födelse. Om föräldrar har barn gemensamt i sin vård utgår föräldrapenning till fadern över garantinivån endast om modern är eller hade bort vara försäkrad för en sjukpenning över den nivån. Undantag härifrån får dock göras om modern av särskilda skäl inte har möjlighet att själv vårda barnet.

Som en förutsättning för att få föräldrapenning gäller att föräldern tar vård om barnet. Modern har dock rätt att få föräldrapenning t. o. m. tjugonionde dagen efter förlösningsdagen, även om hon inte har barnet i sin vård. För modern gäller också att hon kan börja uppbära föräldrapenning innan barnet är fött, dock tidigast 60 dagar före den beräknade tidpunkten för barnets födelse.

Föräldrapenning utgår i samband med barns födelse eller vid adoption av barn under åtta år under högst 180 dagar sammanlagt för föräldrarna. Den kan utgå längst till dess barnet är 270 dagar gammalt, såvida inte föräldrarna viss tid har varit förhindrade att vårda barnet på grund av sjuk-



dom hos barnet eller föräldrarna. I så fall förlängs tiden i motsvarande mån. Vid adoption av barn som fyllt åtta men inte tio år utgår föräldrapenning högst 45 dagar.

Föräldrapenning och sjukpenning kan inte utgå samtidigt. Som huvudregel gäller att föräldrapenning inte heller får utgå till båda föräldrarna för samma dag. Om föräldrarna avlöser varandra i vårnaden av barnet har emellertid var och en av dem rätt till halv föräldrapenning. För varje dag då föräldrapenning utgår avräknas en dag oavsett om hel eller halv föräldrapenning har tagits i anspråk.

Liksom i fråga om sjukpenning finns beträffande föräldrapenning bestämmelser om s. k. arbetsgivarinträde, indragning och nedsättning av förmånen och om utbetalning till annan än den ersättningsberättigade. Med förälder likställs vid tillämpning av bestämmelserna om föräldrapenning den med vilken förälder är eller har varit gift eller har eller har haft barn, om de stadigvarande sammanbor.

### 2.1.2 *Föräldrapenning för tillfällig vård av barn*

Föräldrapenning för tillfällig vård av barn utgår vid sjukdom hos barnet eller dess ordinarie vårdare. Den utgår också vid besök i samhällets barnhälsovård och förskoleverksamhet. Ersättningen utgår även när fadern avstår från förvärsarbete i samband med barns födelse. Föräldrapenning i nu nämnda situationer utgår under sammanlagt 12 dagar om året i familjer med ett barn, 15 dagar i familjer med två barn och 18 dagar i familjer med tre eller flera barn. Då föräldrar gemensamt har barn i sin vård fördelar de själva dagarna sig emellan. Av antalet dagar som står till föräldrarnas förfogande får varje förälder använda en dag för besök i förskoleverksamhet inom samhällets barnomsorg i vilken barnet deltar.

Även till förälder som vanligen inte har barn i sin vård men som tillfälligt vårdar barnet kan föräldrapenning utgå under angivna förutsättningar.

Som förutsättning för rätt till föräldrapenning för tillfällig vård av barn gäller att föräldern avstår från förvärsarbete. Vid beräkning av antalet dagar anses två dagar med halv sådan föräldrapenning som en dag. Som förutsättning gäller vidare att barnet inte har fyllt tio år.

Föräldrapenning för tillfällig vård av barn utgår redan fr. o. m. den första frånvarodagen. I övrigt gäller samma bestämmelser som för sjukpenning vid egen sjukdom. Detta betyder bl. a. att denna föräldrapenning till beloppet alltid motsvarar föräldrarnas sjukpenning. Med barn likställs adoptivbarn, fosterbarn och styvbarn. Om två personer sammanbor likställs också barn till en av dessa under förutsättning att de sammanboende tidigare har varit gifta eller har eller har haft gemensamma barn.

Föräldrapenning vid tillfällig vård av barn utgår inte i den mån föräldern för samma dag uppbär sjukpenning.

### 2.1.3 *Särskild föräldrapenning*

Särskild föräldrapenning utgår för varje barn under högst 90 dagar sammanlagt för föräldrarna och kan disponeras till dess barnet fyllt åtta år eller till den senare tidpunkt då barnet har avslutat det första skolåret. Var och



en av föräldrarna disponerar en och en halv månads ersättningstid men en förälder kan när han så önskar avstå från sin rätt till förmån för den andre föräldern. Förälder som ensam har vårdnaden om barnet har rätt att själv uppbära särskild föräldrapenning under tre månader. Under två månader utgår den särskilda föräldrapenningen på grundval av föräldrarnas aktuella sjukpenninggrundande inkomst, dock lägst garantinivån. Under den tredje månaden utgår föräldrapenningen i samtliga fall med belopp motsvarande garantinivån eller del därav. Den särskilda föräldrapenningen utgår i form av hel, halv eller en fjärdedels föräldrapenning. Vid avräkningen av antalet dagar anses två dagar med halv föräldrapenning eller fyra dagar med fjärdedels föräldrapenning som en dag, vilket innebär att de tre månaderna med hel föräldrapenning utsträcks till sex resp. tolv månader om den särskilda föräldrapenningen uttas som halv resp. fjärdedels föräldrapenning. Hel särskild föräldrapenning utgår under två månader till föräldrar som gemensamt är vårdnadshavare, endast med belopp motsvarande garantinivån i det fall att en av föräldrarna har en sjukpenning som understiger garantinivån. En förälder har dock oavsett den andre föräldrarnas sjukpenning alltid rätt till halv eller fjärdedels föräldrapenning med belopp motsvarande den egna sjukpenningen.

## 2.2 Lagen (1976:280) om rätt till föräldraledighet

Lagen (1945:844) om förbud mot uppsägning eller avskedande av arbetstagare med anledning av äktenskap eller havandeskap m. m. ersattes den 1 januari 1977 av en ny lag (1976:280) om rätt till föräldraledighet. Till följd av den nya formen av föräldrapenning, särskild föräldrapenning, har denna lag ändrats fr. o. m. den 1 januari 1978.

Bestämmelserna i lagen om rätt till föräldraledighet är tvingande och gäller arbetstagare i dennes egenskap av förälder. Foster- och adoptivförälder likställs med förälder vid tillämpningen av lagen. Också den med vilken förälder är eller har varit gift eller har eller har haft barn omfattas av lagen under förutsättning att parterna stadigvarande sammanbor.

Rätten till föräldraledighet är i princip knuten till föräldraförsäkringens förmånssystem. Arbetstagare har således rätt till ledighet från anställning under tid då föräldrapenning utgår enligt 4 kap. AFL. Det innebär att ledigheten kan tas ut som hel ledighet eller i vissa fall som halv eller fjärdedels ledighet. Förälder har således maximalt, utöver de sex månaderna i samband med barns födelse, rätt till endera tre månaders hel ledighet, sex månaders halvtidsledighet eller förkortning av arbetsdagen till tre fjärdedelar av normal arbetstid (vanligtvis sex timmars arbetsdag) under tolv månader. Förälder har rätt att kombinera de olika ledighetsförmånerna. Dessutom har förälder rätt till ledighet när föräldrapenning utgår för tillfällig vård av barn.

En förutsättning för rätt till föräldraledighet är normalt att arbetstagaren har uppnått en viss anställningstid, nämligen antingen sex månaders sammanhängande anställning före ledigheten eller sammanlagt tolv månaders anställning under de senaste två åren. En kvinnlig arbetstagare har emellertid i samband med barns födelse alltid rätt till ledighet under sex veckor före

och sex veckor efter nedkomsten, således oberoende av anställningstid eller om hon under ledigheten uppbär föräldrapenning eller inte.

Ledighet i samband med barns födelse eller adoption får delas upp på två perioder. Även ledighet i samband med särskild föräldrapenning får delas upp på två perioder. En arbetstagare har således alltid rätt att dela upp föräldraledigheten på fyra perioder. Arbetstagaren är dock oförhindrad att dela upp ledigheten på fler perioder, om arbetsgivaren medger detta.

Arbetstagare som vill vara föräldraledig i samband med barns födelse eller adoption skall meddela detta minst en månad i förväg. Samma gäller beträffande ledighet i samband med särskild föräldrapenning. I samband med barns födelse eller adoption gäller dock inte underrättelsetiden om ledigheten föränleds av sjukdom eller annan omständighet som arbetstagaren inte har kunnat råda över. Arbetstagaren är emellertid då skyldig att anmäla behovet av ledighet utan dröjsmål.

Vid ledighet för tillfällig vård av barn krävs ingen minsta anställningstid. Arbetstagaren skall underrätta arbetsgivaren om han behöver vara ledig minst en vecka före ledighetens början.

Föränleds ledigheten av sjukdom – hos barnet eller den ordinarie vårdnadshavaren – krävs ingen underrättelsetid.

Ledighet skall förläggas till dag som arbetstagaren begär. När det gäller ledighetens förläggning under dagen, då ledigheten utgår i form av förkortad arbetstid, och andra frågor som sammanhänger med ledighet skall arbetsgivaren samråda med arbetstagaren. Frågorna kan även bli föremål för förhandling enligt lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet (medbestämmandelagen). I sista hand bestämmer emellertid arbetsgivaren, om annat inte följer av avtal mellan parterna.

En arbetstagare som avbryter föräldraledighet har rätt att åter börja arbeta i samma omfattning som före ledigheten. Arbetstagaren skall i sådant fall underrätta arbetsgivaren om att han vill återgå i arbete. Arbetsgivaren är dock inte skyldig att låta arbetstagaren återgå i arbete tidigare än en månad efter anmälan. Har ledigheten varit avsedd att pågå kortare tid än en månad har arbetstagaren dock rätt att återgå i arbete utan någon väntetid.

Arbetstagare får inte sägas upp eller avskedas eller vidkännas försämrade anställningsvillkor eller arbetsförhållanden enbart av det skälet att han begär eller tar i anspråk sin rätt till föräldraledighet.

Regeringen har i prop. 1977/78:104 lagt fram förslag om utvidgad rätt till ledighet för vård av barn m. m. I propositionen föreslås att nuvarande lag om föräldraledighet ersätts med en ny lag om rätt till ledighet för vård av barn m. m. Lagförslaget innebär att arbetstagare i egenskap av förälder ges rätt att för vård av barn dels vara helt ledig från anställningen till dess barnet uppnått ett och ett halvt års ålder, dels förkorta arbetstiden till tre fjärdedelar av normal arbetstid till dess barnet har uppnått åtta års ålder eller till den senaste tidpunkt då barnet har avslutat det första skolåret. Rätten till ledighet föreslås bli fristående från föräldraförsäkringens förmånsregler. Arbetstagaren föreslås dock alltid få rätt till ledighet under tid då föräldrapenning utgår.

Enligt lagförslaget skall ledighet i princip förläggas till de dagar arbetstagaren begär. Ledighet i form av arbetstidsförkortning skall dock som huvudregel spridas jämnt över arbetsveckans samtliga dagar.



Lagen avses i princip vara tvingande. Vissa regler föreslås dock bli dispositiva för att de genom kollektivavtal skall kunna anpassas till de varierande förhållanden som råder på olika arbetsplatser.

Den nya lagen föreslås träda i kraft den 1 januari 1979.

### 2.3 Vårdbidrag till förälder med handikappat barn

Vårdbidrag utgår till försäkrad förälder för vård av barn som inte har fyllt 16 år om barnet på grund av sjukdom, psykisk utvecklingsstörning eller annat handikapp för avsevärd tid är i behov av särskild tillsyn och vård. Vid bedömningen av rätt till vårdbidrag skall också beaktas sådana merutgifter som uppkommer på grund av barnets sjukdom eller handikapp (9 kap. 4 § AFL). Vårdbidraget utgår allt efter tillsyns- och vårdbehovets omfattning och merutgifternas storlek med belopp motsvarande hel eller halv förtidspension till ensamstående jämte pensionstillskott som svarar mot pensionen. Behovet av bidrag omprövas i regel vart tredje år. Vårdas försäkrad i anstalt som tillhör eller till vars drift utgår bidrag från staten, kommun eller landstingskommun utgår inte vårdbidrag. Sådant bidrag kan dock utgå för tid då barnet vistas utanför anstalten utan att vårdas genom dess försorg (9 kap. 5 § tredje stycket AFL), om vistelsen omfattar minst tio dagar per kvartal.

Med förälder likställs adoptivförälder (4 kap. 8 § föräldrabalken) och den med vilken föräldern är eller varit gift eller har haft barn, om parterna stadigvarande sammanbor (20 kap. 2 § AFL), men inte fosterförälder.

### 2.4 Ersättning för sjukresor m. m.

Enligt sjukreseförordningen (1975:964) kan resekostnadsersättning utgå från sjukförsäkringen i samband med sjukvård som är ersättningsberättigad enligt AFL och i samband med viss annan vård eller rådgivning. Ersättning utgår under förutsättning att resan huvudsakligen har föranletts av behovet av vård. Ersättning utgår för den verkliga kostnaden. Hänsyn skall dock tas till valet av färdväg och färd sätt i relation till den försäkrades tillstånd, resans längd och övriga omständigheter. I regel ersätts endast kostnad för resa till närmaste allmänna mottagning för öppen vård eller närmaste allmänna sjukhus.

För rätt till resekostnadsersättning gäller vissa karensbelopp. Således ersätts endast resekostnaden till den del den vid varje vårdtillfälle sammanlagt överstiger 10 kr. Vid tandvård och preventivmedelsrådgivning är karensbeloppet 18 kr.

Även övernattningskostnader kan utan närmare angivna förutsättningar ersättas, dock högst med 40 kr per natt.

Förälder eller annan anhörig till barn under 16 år har rätt till resekostnadsersättning för besök som görs i offentlig öppen vård med anledning av barnets sjukdom. Förutsättning för rätt till ersättning är att besöket ingår som en del i behandlingen av barnet. Ersättning kan utgå även om barnet



inte självt deltar i besöket.

Förutom i nu nämnda fall har förälder eller annan anhörig rätt till ersättning för besök hos barn som inte fyllt tio år när barnet vårdas på sjukhus. Sådan ersättning utgår för högst ett besök i veckan. Ersättning utgår för den del av den sammanlagda kostnaden som vid varje besök överstiger 30 kr.

### 3 Befolknings- förvärvsarbets- och försäkringsstatistik

#### 3.1 Inledning

I detta kapitel redovisas uppgifter avsedda att bygga under de resonemang som förs i kommande kapitel. Här redovisas först vissa basdata om småbarnsfamiljerna, främst familje-, arbetsmarknads- och barnomsorgsförhållanden. Dessa uppgifter är hämtade från olika publikationer inom Sveriges officiella statistik. Därefter lämnas en redovisning av hur föräldraförsäkringens olika delar utnyttjats av småbarnsföräldrarna under år 1976. Materialet är hämtat från undersökningar genomförda av riksförsäkringsverket och familjestödsutredningen samt av statistiska centralbyrån.

#### 3.2 Befolknings- och förvärvsarbetsstatistik

##### 3.2.1 *Befolknings- och familjestatistik*

Antalet födda har sjunkit kraftigt de senaste åren och understeg år 1976 100 000 för första gången på 35 år. Preliminära uppgifter från 1977 tyder på att minskningen fortsätter även detta år.

**Tabell 3.1 Antal levande födda barn i Sverige år 1900–1977**

År	Antal levande födda barn	År	Antal levande födda barn
1900	138 139	1965	122 806
1910	135 409	1970	110 150
1920	138 753	1971	114 484
1930	94 220	1972	112 273
1935	85 906	1973	109 663
1940	95 778	1974	109 874
1945	135 373	1975	103 632
1950	115 414	1976	98 345
1955	107 305	1977	( 96 000)
1960	102 219		

Det allmänna födelsetalet (antalet levande födda per 1 000 invånare) var under 1976 det lägsta någonsin, nämligen 11 ‰. Som jämförelse kan nämnas att ett flertal europeiska stater har födelsetal omkring 10 ‰. Man vet inte om dagens låga fruktsamhet avspeglar en förändring i attityder och

värderingar i fråga om familjebildning och familjestorlek eller om det är så att den moderna preventivtekniken givit möjligheter till en effektiv familjeplanering. Det kan också röra sig om en tillfällig nedgång av liknande slag som på 1930-talet. Någon fullständig bild av hur nedgången i födelsetalet ser ut i olika befolkningsgrupper finns inte men bristen på barnomsorgsplatser för kvinnorna och därmed möjligheten att kombinera förvärsarbete och småbarn har troligen bidragit till denna nedgång.

Nära hälften – 44,8 % – av alla barnfamiljer hade år 1976 endast ett barn under 18 år. Barnen i dessa familjer utgjorde dock endast 25,7 % av totala antalet barn under 18 år i landet. Någon större förändring i dessa relativa tal har inte skett under 1970-talet. Både antalet och andelen familjer med tre eller flera barn har minskat något, men samtidigt har tvåbarnsfamiljerna ökat.

Tabell 3.2 visar antalet barn under 18 år i familjer vid en viss tidpunkt. Detta innebär dock inte att exempelvis nära 50 % av alla barnfamiljer är enbarnsfamiljer hela livet. Många familjer kan vid undersökningstillfället ha barn som är äldre än 18 år. Andra familjer kan senare komma att få ytterligare barn.

**Tabell 3.2 Barnfamiljernas storlek åren 1970, 1973 och 1976**

Antal barn under 18 år	1970		1973		1976	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Samtliga familjer med						
1 barn	522 009	46,3	517 919	45,5	513 480	44,8
2 barn	414 017	36,7	437 153	38,4	461 603	40,2
3 barn	141 332	12,5	141 982	12,5	139 141	12,1
4 el. fler barn	49 066	4,5	41 336	3,6	33 141	2,9
Samtliga barnfamiljer	1 126 424	100,0	1 138 390	100,0	1 147 365	100,0
Antal barn	1 988 298		1 991 782		1 998 880	
Genomsnittligt antal barn	1,76		1,75		1,74	

Av tabellen framgår att det finns drygt 1,1 miljon familjer i Sverige med barn under 18 år. Fördelningen efter både antal barn och yngsta barnets ålder i dessa familjer redovisas i tabell 3.3. Av denna tabell framgår att ca 165 000 eller ca 56 % av barnen under tre år har minst ett äldre syskon. Det finns dock 128 000 barn under tre år och drygt 215 000 barn under sex år som inte har något syskon under 18 år.



**Tabell 3.3 Barnfamiljerna år 1976 fördelade efter antal barn och yngsta barnets ålder**

Antal barn i familjen	Antal familjer med yngsta barnet				Summa familjer med barn under 18 år
	0-2 år	3-6 år	7-9 år	10-17 år	
1	128 033	87 319	49 616	248 512	513 480
2	115 713	131 298	88 106	126 486	461 603
3	38 174	48 618	29 738	22 567	139 097
4-	10 948	13 068	6 166	2 959	33 141
Summa	292 868	280 303	173 626	400 524	1 147 321

Av befolkningsstatistiken framgår att antalet ensamstående föräldrar med hemmavarande barn under 18 år uppgick till ca 270 000 år 1976. Med ensamstående föräldrar avses i befolkningsstatistiken personer över 18 år som har barn under 18 år hos sig och som är ogifta, änkor, änklingar, frånskilda eller gifta ej samboende. Det är således det formella civilståndet som registrerats i denna statistik. Om dessa föräldrar sammanbor med annan vuxen under äktenskapsliknande former framgår inte. Fördelningen efter den ensamstående föräldrarnas - vårdnadshavarens - civilstånd år 1976 redovisas i tabell 3.4.

**Tabell 3.4 Civilstånd för ensamstående föräldrar med barn under 18 år**

Familjetyp	Antal familjer	Därav med barn under tio år, %
Ogifta kvinnor	128 277	90,9
Frånskilda kvinnor	84 631	51,5
Änkor	17 010	29,2
Gifta ej samboende kvinnor	17 705	65,0
Ensamstående män	24 107	12,5
Samtliga	271 730	66,0

Av de ensamstående föräldrarna är 24 107 eller 8,9 % män. Andra undersökningar har visat att det dominerande civilståndet för dessa män är att vara antingen frånskild eller änklings. För de ensamstående kvinnorna med barn är däremot det dominerande civilståndet att vara ogift. Barn under tio år återfinns också oftast bland de ogifta mödrarna.

Andelen ensamstående föräldrar har enligt befolkningsstatistiken ökat sedan början av 1900-talet. Bakom denna växande andel ensamstående föräldrar ligger dels att fler och fler barn föds utom äktenskapet, dels att en stigande andel av äktenskapen upplöses genom skilsmässa. Denna utveckling är särskilt märkbar efter mitten av 1950-talet.

Det har i flera olika undersökningar framkommit att de föräldrar som i befolkningsstatistiken klassificeras som ensamstående ofta sammanbor med annan vuxen under äktenskapsliknande former. I den folk- och bostadsräkning som genomfördes 1975, tabell 3.5, visade det sig att 99 000

eller 42 % av de mödrar med barn under 18 år som inte var gifta dock var samboende. Dessa 99 000 motsvarar 8,9 % av samtliga mödrar. Andelen av samtliga kvinnor som har barn och är samboende men inte är gifta är troligen ännu högre än de 8,9 % som framkommit i folk- och bostadsräkningen. För att räknas som samboende skall detta uppges vid ifyllandet av folk- och bostadsräkningsblanketten. Dessutom krävs samma kyrkobokföringsadress för de samboende.

**Tabell 3.5 Antalet kvinnor med barn i åldern 0-6 år och 0-17 år fördelade på två-förälder respektive enförälderfamiljer år 1975**

Typ av familj	Kvinnor med barn i åldern				Genomsnittligt antal barn
	0-6 år		0-17 år		
	Antal	%	Antal	%	
Tvåförälderfamilj <sup>a</sup>					
Gifta samboende	426 745	75,9	879 494	78,8	1,83
Ej gifta samboende	79 969	14,2	99 410	8,9	1,44
Samtliga	506 714	90,1	978 904	87,7	1,79
Enförälderfamilj	55 545	9,9	137 265	12,3	1,48
Summa	562 259	100,0	1 116 169	100,0	1,75

<sup>a</sup> I dessa familjer ingår dels alla familjer där de biologiska föräldrarna sammanbor, dels de familjer där modern eller fadern sammanbor under äktenskapsliknande former med annan vuxen som inte är den biologiske fadern resp. modern.

I avsnitt 3.3.3 används en uppskattning på knappt 10 % av antalet enförälderfamiljer bland familjer med barn under 10 år.

Bland kvinnor med barn i åldern 0-6 år är ca 75 % gifta och samboende, 14 % samboende men inte gifta och övriga ca 10 % ej samboende i varje fall inte formellt. De gifta samboende kvinnorna har genomsnittligt ett högre antal barn än övriga kategorier.

### 3.2.2 *Småbarnsföräldrarnas arbetsförhållanden*

Under perioden 1965-1977 ökade antalet personer i arbetskraften, dvs. sysselsatta och arbetslösa, med drygt 400 000 personer eller 11 % från 3,74 miljoner till 4,17 miljoner personer enligt arbetskraftsundersökningarna. Hela denna ökning utgörs av kvinnor. Antalet män i arbetskraften sjönk med ca 14 000 under samma period, medan kvinnorna i arbetskraften ökade från 1,38 miljoner till 1,82 miljoner. Antalet kvinnor med barn under sju år utgjorde en betydande del av tillskottet till arbetskraften: år 1965 ingick 200 200 kvinnor med barn under sju år i arbetskraften medan motsvarande antal var 381 600 år 1977.

I diagram 3.1 redovisas det relativa arbetskraftstalets utveckling, för olika befolkningsgrupper under perioden 1965-1977. Diagrammet visar utvecklingen av andelen personer i arbetskraften i procent av samtliga i samma befolkningskategori.



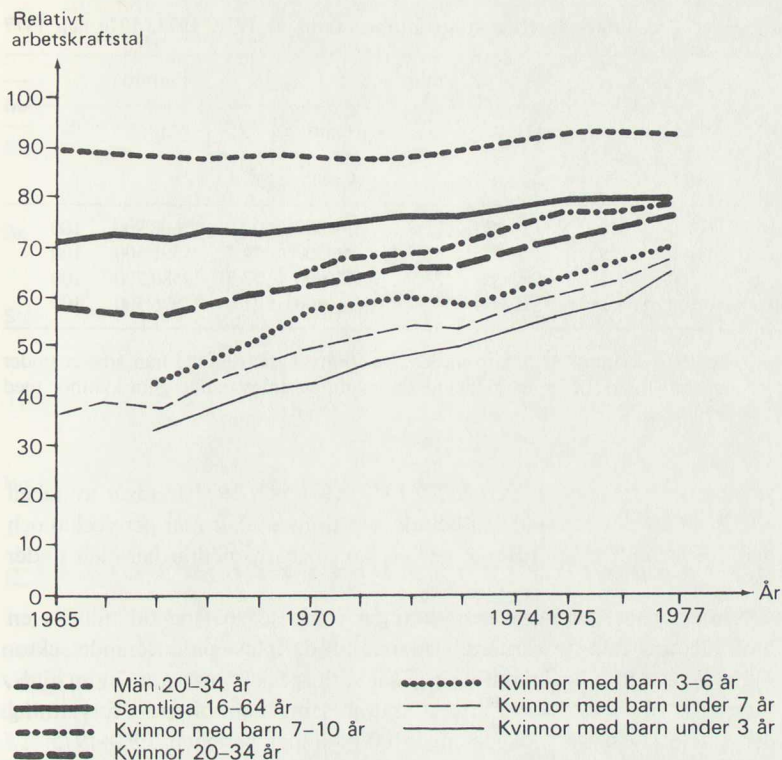


Diagram 3.1 Andelen personer i arbetskraften (det relativa arbetskraftstallet) år 1965-1977

Av diagrammet framgår att andelen personer i arbetskraften av samtliga i åldern 16-64 år ökade något under perioden 1965-1977. I åldersgruppen 20-34 år har männens andel i arbetskraften varit nästan oförändrad, medan kvinnornas ökat betydligt. Särskilt påtaglig är ökningen bland småbarnsmödrar. För kvinnor med barn under tre år ökade andelen personer som tillhör arbetskraften från 33,7 % till 64,3 % under åren 1967-1977. Andelen frånvarande bland dessa kvinnor har också ökat under dessa år, dock inte lika snabbt. Var tredje arbetande kvinna var frånvarande från sitt arbete år 1977 jämfört med nära var fjärde arbetande kvinna år 1967. De ökade frånvarotalen tyder dock på att en del av de kvinnor som tidigare lämnade sitt förvärvsarbete i och med att de födde barn idag inte lämnar arbetsmarknaden även om de är borta en tid från sina arbeten efter föräldraledighetens slut. Frånvarotalen för kvinnor med barn i åldern 3-6 år ligger på samma nivå som för samtliga i arbetskraften.

Enligt den undersökning om föräldraförsäkringen som redovisas längre fram i avsnitt 3.3 visade det sig att en mycket hög andel - mer än 60 % - av småbarnsmödrarna börjar arbeta redan inom ett år efter förlösningen.

Den genomsnittliga faktiska veckoarbetstiden (inkl. övertid) har enligt arbetskraftsundersökningarna under åren 1965-1976 minskat med drygt fyra timmar till 40,9 timmar per vecka för män och med tre timmar till 31,2 timmar för kvinnor.

Fördelning på heltids-, deltids- och ej förvärvsarbetande kvinnor bland



Tabell 3.6 Kvinnor med barn under 7 år fördelade efter sysselsättningsstatus år 1970, 1973, 1976 och 1977

År	Ej förv. arb.		Arbetslösa		Arbetar vanligen				Summa	
	Antal	%	Antal	%	Deltid		Heltid		Antal	%
					Antal	%	Antal	%		
1970	306 300	50,3	5 800	1,0	157 200 <sup>a</sup>	25,8	139 600 <sup>a</sup>	22,9	608 900	100
1973	274 700	46,4	11 500	1,9	159 100 <sup>a</sup>	26,9	146 300 <sup>a</sup>	24,7	591 500	100
1976	216 000	37,2	9 700	1,7	197 000	33,9	158 000	27,2	580 700	100
1977	195 000	33,8	10 500	1,8	211 600	36,7	159 400	27,6	576 500	100

<sup>a</sup> De 50 700 (år 1970) resp. 71 700 (år 1973) kvinnor med barn under 7 år som var frånvarande från arbetet under mätveckan (i genomsnitt under året) har fördelats på deltid/heltid som samtliga frånvarande gifta kvinnor med barn under 7 år fördelar sig på deltid/heltid.

småbarnsmödrar under åren 1970, 1973, 1976 och 1977 framgår av tabell 3.6. Både antalet och andelen heltids- (35 timmar eller mer per vecka) och deltidisarbetande (1–34 timmar per vecka) småbarnsmödrar har ökat under dessa år.

När det gäller näringsgrensstrukturen pågår sedan lång tid tillbaka en omfördelning från de varuproducerande till de tjänsteproducerande sektorerna. Sysselsättningsförändringarna har varit speciellt markanta inom jord-, skogsbruk och fiske, som minskat kraftigt samt inom offentlig förvaltning där antalet sysselsatta ökade med 100 % under perioden 1960–1975.

Enligt den undersökning som genomförts på försäkringskassorna är de fäder som förvärvsarbetar och nyligen fått barn oftast anställda i enskilda företag (se tabell 3.7). Småbarnsmödrarna är däremot enligt arbetskraftsundersökningarna oftast anställda i statlig eller kommunal tjänst. Över hälften av mödrarna har en sådan anställning jämfört med ca en fjärdedel av fäderna.

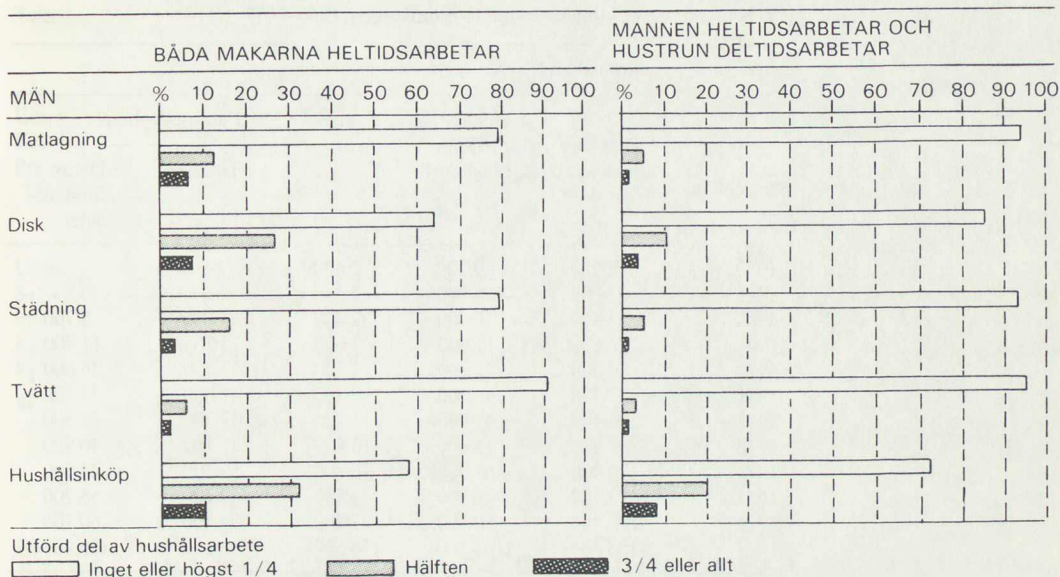
Tabell 3.7 Småbarnsföräldrarnas yrkesställning

Kategori	Typ av arbetsgivare			
	Statlig %	Kommunal Landsting %	Övriga %	Summa %
Kvinnor med barn under 7 år	8,5	44,7	46,8 <sup>a</sup>	100
Män med nyfödda barn	11,2	13,3	75,5 <sup>b</sup>	100

<sup>a</sup> Ca 2 procentenheter av dessa beräknas vara egna företagare. Övriga är anställda inom enskilda företag.

<sup>b</sup> Mellan 5–10 procentenheter av dessa beräknas vara egna företagare. Övriga är anställda inom enskilda företag.

Arbetsfördelningen mellan föräldrarna inom hemmet är ett område som är relativt lite belyst. I de levnadsnivåundersökningar som statistiska centralbyrån kontinuerligt genomför ingår frågor om hemarbetets fördelning. Småbarnsföräldrar särredovisas dock inte. En redovisning efter ålder alter-



nativt makarnas förvärvstid finns dock. I familjer där båda makarna förvärvsarbetar på heltid svarade kvinnorna år 1974 genomgående för huvuddelen av jobbet vad gäller alla hushållssysslor. Detta framgår av diagram 3.2, där grått fält betyder att männen inte gjorde något alls eller högst en fjärdedel. Streckat fält betyder att de gjorde hälften och svart att de gjorde tre fjärdedelar eller allt. Diskning och hushållsinköp tycks vara sysslor som männen utför i något större utsträckning än matlagning och tvätt. Det fanns emellertid inte någon av de upptagna hushållssysslorna som männen svarar helt för i mer än 6 % av familjerna. Motsvarande siffra för kvinnorna ligger mellan 50 och 80 % beroende på typ av hushållssyssla.

I hushåll där mannen arbetar heltid och kvinnan deltid ökar andelen kvinnor som svarar för allt eller nästan allt av olika hushållssysslor rätt betydligt jämfört med familjer där båda arbetar heltid. I familjer där kvinnan inte förvärvsarbetar ökar dock inte kvinnans insats så särskilt mycket mer än då hon arbetar deltid.

Studerar man arbetsfördelningen inom hemmet i olika åldersgrupper gäller att män i 25–34-årsåldern genomgående för alla hushållssysslor gör en något större insats än i övriga åldersgrupper. Det är trots detta mellan 50 och 90 % av männen, som, beroende på typ av hushållssyssla, inte gör någon arbetsinsats alls i denna åldersgrupp.

### 3.2.3 Barnomsorgen

Tillgången på barnomsorg är liksom tillgången på arbete av central betydelse för småbarnsföräldrarnas (mödrarnas) möjligheter att förvärvsarbete. Den kommunala barnomsorgen i form av daghem och kommunala familjedaghem har ökat kraftigt under senare år men täcker inte på långt när efterfrågan. I tabell 3.8 redovisas den kommunala barnomsorgens omfattning enligt budgetpropositionen under åren 1955–1977. Vid jämförelse med tidigare re-

Diagram 3.2 Hushållsarbetsfördelning efter kön och omfattning av förvärvsarbete 1974. Procent.



Tabell 3.8 Utvecklingen inom barnomsorgen 1950-1977

År	Antal barn <sup>a</sup>				
	Deltids- <sup>b</sup> förskola (lekskola)	Heltids- <sup>c</sup> förskola (daghem)	Fritids- <sup>d</sup> hem	Familjedaghem <sup>e</sup>	
				Totalt	Därav i förskole- ålder
1950	18 700	9 700	2 400	—	—
1955	27 800	10 000	2 340	—	—
1960	38 400	10 300	2 400	4 000 <sup>f</sup>	3 700 <sup>f</sup>
1965	52 100	11 900	3 000	13 700	11 700
1970	86 000	33 000	6 500	43 500	36 600
1971	82 900	40 600	9 400	47 000	37 400
1972	96 400	49 000	11 700	47 300	35 500
1973	102 400	55 600	13 800	45 100	40 900
1974	110 000	61 900	16 800	59 700	43 500
1975	123 500	73 700	23 500	67 300	55 200
1976	129 800	80 700	27 700	78 400	60 100
1977	(133 100)	(104 100)	(34 500)	86 200	(65 400)

<sup>a</sup> Inom deltidförskola, heltidsförskola och fritidshem är det antal platser som anges t. o. m. 1965. Alla övriga siffror avser antal barn.

<sup>b</sup> Deltidsförskola: mindre än 5 timmar per dag; i huvudsak för barn i åldern 4-6 år.

<sup>c</sup> Heltidsförskola: minst 5 timmar per dag för barn i åldern 6 mån-6 år.

<sup>d</sup> Fritidshem: för barn i åldern 7-14 år då barnen är lediga från skolan.

<sup>e</sup> Med kommunal familjedaghemsvärksamhet förstås tillsyn av barn genom dagbarnvårdare som är anställd av kommunen enligt kollektivavtal. Före år 1971 anger siffrorna barn i familjedaghem under barnavårdsnämnds kontroll.

<sup>f</sup> År 1961.

dovisade siffror över förvärvsarbetande småbarnsmödrar framgår att det största antalet förskolebarn med förvärvsarbetande mödrar måste ha en tillsyn som ordnas på privat väg eller att föräldrarna förlägger sina arbetstider så att de själva vårdar barnet hela dygnet.

I tabell 3.9 redovisas olika former av barntillsyn efter barnets ålder år 1974. Uppgifterna har hämtats från undersökningen om levnadsförhållandena och avser samtliga barn i de redovisade åldrarna oavsett om föräldrarna förvärvsarbetar eller ej. Föräldrarna står för tillsynen för omkring 60 % av barnen. Det varierar något beroende på barnets ålder. 15 % av barnen i förskoleålder hade kommunal tillsyn. Denna siffra var omkring 19 % år 1976 och 21 % år 1977.

Privat tillsyn (ej föräldrar) var tre gånger vanligare år 1974 än kommunal tillsyn när det gäller barnen under tre år. T. o. m. andelen som får sin tillsyn genom släktingar var högre än andelen i daghem och kommunala familjedaghem sammantagna. Detta varierar dock mycket i olika kommuner. Omfattningen av moderns förvärvsarbete spelar här en stor roll. I en år 1977 genomförd undersökning i Borås och Sundbyberg (kommuner med hög kvinnlig förvärvsfrekvens) svarade den kommunala barnomsorgen för lika många respektive 1,5 gånger fler platser för barn i åldern 0-2 år än den privat ordnade omsorgen.



Tabell 3.9 Olika former av barntillsyn efter barnets ålder 1974. Procent

	0-2 år	3-6 år	0-6 år	7-9 år	10-12 år	7-12 år
Enbart förälder	64,9	59,3	61,6	63,9 <sup>b</sup>	55,6 <sup>b</sup>	60,0 <sup>b</sup>
Kommunal tillsyn <sup>a</sup>	8,5	19,5	15,0	6,4	1,2	4,0
Privat tillsyn	26,7	19,8	22,6	14,5	7,0	11,0
Därav familjedaghem	10,5	9,3	9,8	6,3	1,1	3,8
barnflicka	4,3	2,9	3,5	2,5	1,4	2,0
släkting	11,9	7,6	9,3	5,8	4,5	5,2
Utan tillsyn	0,2	1,6	1,1	11,5 <sup>b</sup>	30,2 <sup>b</sup>	20,3 <sup>b</sup>
Samtliga barn (1 000-tal) <sup>c</sup>	307	442	749	386	341	727

<sup>a</sup> Inkl. kommunala familjedaghem.

<sup>b</sup> I ytterligare ett antal fall har intervjupersoner svarat att barnet "klarar sig själv" samtidigt som man angett att en förälder är hemma. Huruvida barnet lämnats helt utan tillsyn eller i vilken utsträckning går ej att avgöra.

<sup>c</sup> Skattingarna är beräknade på föreliggande undersökning.

Bland 3-6-åringar var enligt levnadsnivåundersökningarna år 1974 andelen som fick kommunal tillsyn lika stor som andelen med privat tillsyn. Andelen barn över 7 år med kommunal tillsyn var mycket liten. År 1976 hade 3,9 % av alla 7-14-åringar kommunal tillsyn. Även denna typ av barnomsorg varierar i olika delar av landet. Enligt den tidigare refererade undersökningen i Borås och Sundbyberg var andelen barn i åldern 7-12 år som hade kommunal barnomsorg betydligt högre i dessa kommuner. Dock lämnades skolbarnen ofta utan tillsyn under någon del av dagen. Detta gällde 11,5 % av 7-9-åringarna och 30,2 % av 10-12-åringarna eller i absoluta tal 148 000 7-12-åringar.

### 3.3 Föräldraförsäkringen

#### 3.3.1 Inledning

Det delbetänkande som utredningen avlämnade 1975 innehöll vissa uppgifter om försäkringens utnyttjande under försäkringens första år, år 1974.

Familjestödsutredningen presenterar i detta betänkande en utförligare redovisning av hur småbarnsföräldrarna använt föräldraförsäkringen. I avsnitt 3.3.2 beskrivs hur *heltidsledigheten* använts av olika grupper av familjer och i avsnitt 3.3.3 redovisas *sjukpenning för vård av sjukt barn* eller i samband med annat barns födelse.

De uppgifter som redovisas här är huvudsakligen insamlade genom de allmänna försäkringskassorna. Riksförsäkringsverket och familjestödsutredningen har i samarbete utformat undersökningen. Riksförsäkringsverket har sedan administrerat insamlingen. Den ägde rum under april månad 1977 och avsåg de föräldrapenningfall som avslutades under år 1976 samt de familjer som under 1976 erhöll sjukpenning för vård av sjukt barn eller i samband med annat barns födelse. De uppgifter som insamlats utgör ett urval av samtliga fall. Bearbetning och tabellframställning av insamlat material har genomförts inom familjestödsutredningen.

För att få ett bättre grepp om föräldrarnas problem, svårigheter och erfa-

renheter i samband med utnyttjande av föräldraförsäkringen har familjestödsutredningen dessutom låtit utföra en mindre intervjuundersökning med drygt 100 föräldrar i olika delar av landet. Intervjuerna har genomförts under hösten 1977 av personal från statistiska centralbyrån. De rör endast frågor om föräldrapenning i samband med barns födelse och redovisas i avsnitt 3.3.2 tillsammans med uppgifterna från riks-försäkringsverket.

### 3.3.2 *Föräldrapenning vid barns födelse*

I samband med barns födelse utgick fram t. o. m. år 1977 föräldrapenning under 210 dagar. Den utbetalas till den av föräldrarna som avstår från förvärvsarbete. En förutsättning är att föräldern har varit inskriven hos försäkringskassan under minst 180 dagar före barnets födelse. Som ett allmänt grundstöd finns en garantinivå som ifråga om hel föräldrapenning då var 25 kr om dagen. För att föräldrapenning över garantinivån skall utgå till en fader krävs i princip att även modern är försäkrad för en sjukpenning över garantinivån. För en beskrivning av reglernas utformning hänvisas till kap. 2.

I detta avsnitt, 3.3.2, redovisas hur föräldraförsäkringen utnyttjats i samband med barns födelse. Först redovisas utvecklingen från år 1974 och fram t. o. m. tredje kvartalet 1977. Dessa uppgifter är baserade på den kontinuerliga statistik som riks-försäkringsverket producerar. Därefter beskrivs resultatens dels i den speciella undersökning som familjestödsutredningen genomfört i samarbete med riks-försäkringsverket för år 1976 dels i den intervjuundersökning med ca 100 föräldrar som gjorts under hösten 1977.

#### *Utvecklingen sedan 1974*

Omkring 100 000 föräldrapenningfall avslutas varje år. Andelen mödrar som uppbär föräldrapenning enligt garantinivån, dvs. har en årsinkomst under 10 000 kr, har minskat från 40 % andra halvåret 1974 till 27 % de tre första kvartalen år 1977 vilket framgår av tabell 3.10.

Andelen mödrar som utnyttjade föräldraförsäkringen minst en månad före förlösningen har minskat något under åren 1974-1977 och var knappt 40 % under de tre första kvartalen 1977. Undantas mödrar med föräldrapenning enligt garantinivån utnyttjade knappt en tredjedel minst en månad av föräldraförsäkringen före förlösningen, vilket också framgår av tabell 3.10.



**Tabell 3.10** Antal avslutade föräldrapenningfall, mödrar med garantinivå samt utnyttjande av föräldraförsäkringen före förlossningen åren 1974-1977

Avslutade fall, mödrar med garantinivå, utnyttjande av föräldraförsäkringen före förlossningen	1974 andra halvåret	1975	1976 <sup>a</sup>	1977 tre första kvartalen
Antalet avslutade föräldrapenningfall	47 742	93 645	92 074 <sup>a</sup>	64 004
Andelen mödrar med garantinivå, %	40,5	33,9	29,5	26,5
Andelen mödrar totalt som utnyttjat minst en månad av föräldraförsäkringen före förlossningen, %	43,8	48,5	42,0	37,9
Andelen mödrar med föräldrapenning över garantinivån som utnyttjat minst en månad av föräldraförsäkringen före förlossningen, %	34,9	35,3	30,9	28,7

<sup>a</sup> Skiljer sig något från uppgifterna i tabell 3.12 p. g. a. olika tidpunkt för uppgiftsinsamling.

Antalet fäder som utnyttjat föräldraförsäkringen i samband med barns födelse har ökat med ett par procent per år under tiden 1974-1977. Detta redovisas i tabell 3.11.

**Tabell 3.11** Antal och andel fäder som utnyttjat föräldraförsäkringen samt genomsnittligt antal dagar åren 1974-1977

Antal och andel fäder samt genomsnittligt antal dagar	1974 andra halvåret	1975	1976	1977 tre första kvartalen
Antal fäder som utnyttjat minst en dag av heltidsledigheten	715	3 169	5 357	5 020
Andel fäder som utnyttjat försäkringen (uppskattning), %	2,4	5,2	7,7	11,6
Genomsnittligt antal dagar bland de fäder som utnyttjat försäkringen	26	33	40	41

En ungefärlig uppskattning av andelen fäder som är berättigade till en föräldrapenning motsvarande egen sjukpenning och som utnyttjat försäkringen under dessa år visar en utveckling från drygt 2 % år 1974, till mellan 5 och 6 % år 1975 och knappt 8 % 1976. Siffran för 1977 pekar mot att antalet fäder som utnyttjar försäkringen kommer att överstiga 7 000 vilket motsvarar ca 12 %.<sup>1</sup>

Det genomsnittliga antalet dagar som fäderna utnyttjat föräldraförsäkringen har ökat från 26 dagar år 1974 till 41 dagar år 1977. Drygt en tredjedel

<sup>1</sup> Uppgifterna är ungefärliga och baseras på de föräldrapenningfall i vilka modern har en föräldrapenning över garantinivån och ett antagande att mellan 10 och 15 % av mödrarna är ensamstående. En avstämning för år 1976 bland gifta föräldrar visar att uppskattningen gäller.



av de fäder som utnyttjat försäkringen tog ut mindre än 10 dagar första året, år 1974. Motsvarande andel hade sjunkit till hälften dvs. drygt 15 % de första kvartalen 1977.

Bland samtliga föräldrapenningfall där föräldrarna delat på ledigheten har andelen fall i vilka bägge föräldrarna ligger över garantinivån ökat från ca 85 % år 1974 till 93 % tredje kvartalet 1977.

Moderns genomsnittliga föräldrapenning har ökat från 51 kr per dag (motsvarar ca 20 700 kr i årsinkomst) år 1974 till 77 kr per dag (31 200 kr i årsinkomst) första halvåret 1977. Motsvarande utveckling för de fäder som använt försäkringen är 89 kr per dag (36 100 kr i årsinkomst) 1974 och 136 kr per dag (55 200 kr i årsinkomst) första halvåret 1977.

Vilka fäder tar då ut många dagar? Fäderna i den högsta inkomstklassen har under varje kvartal sedan 1974 utnyttjat fler dagar av föräldraledigheten än genomsnittet. Sambandet mellan antalet dagar som fäderna utnyttjat och fädernas inkomst har eljest varierat under åren 1974-1976.

De fäder som använt försäkringen har ungefär samma åldersspridning som samtliga fäder.

Åldersfördelningen bland de kvinnor som fött barn har varit relativt konstant under åren 1974-1976. Mellan 3 och 5 % av kvinnorna är under 19 år, 65-68 % är 20-29 år, 25-30 % är 30-39 år och omkring 1 % är 40 år eller äldre. Åldern bland de kvinnor vars män använt föräldraförsäkringen är genomsnittligt något lägre än bland samtliga kvinnor som föder barn.

### *Undersökningarnas uppläggning*

#### 1. Riksförsäkringsverkets undersökning

Den population föräldrapenningfall som redovisas i det följande utgörs av de 95 000 fall som avslutades under år 1976. De nyfödda barnen i dessa föräldrapenningfall är oftast födda under perioden juni 1975 till maj 1976.

Alla de drygt 5 300 fall där bägge föräldrarna utnyttjat föräldrapenningen har medtagits. Dessutom gjordes ett urval av ca 4 000 fall där modern ensam använt försäkringen. En beskrivning av urvals- och uppräkningsförfarandet återfinns i bilaga 1.

Följande uppgifter har samlats in från försäkringskassorna.

- Antal dagar före beräknad förlossning som föräldrapenning utgått
  - Förlossningsdatum
  - Totala antalet föräldrapenningdagar för modern och fadern
  - Antal sjukpenningdagar under 60-dagarsperioden före förlossningsdagen för modern
  - Datum för första uttagna föräldrapenningdagen för fadern
  - Antalet tillfällen (perioder) som fadern utnyttjat föräldraförsäkringen
  - Ändrad sjukpenning för modern till följd av bevakning 12 månader efter förlossningsdagen
  - Nuvarande civilstånd
  - Antal barn under 16 år
  - Yngsta barnets ålder
  - Födelsedatum
  - Obligatorisk sjukpenning
  - Föräldrapenning
  - Arbetsgivare
  - Yrkes/sysselsättning
- } för modern och fadern

De uppgifter som avser fadern har endast kunnat erhållas för gifta fäder samt för de sammanboende fäder som utnyttjat föräldraförsäkringen.

I bilaga 1 återfinns den blankett och de anvisningar som användes vid uppgiftsinsamlingen.

Det insamlade materialet granskades manuellt och kompletterades efter förnyad kontakt med försäkringskassornas lokalkontor. Vissa uppgifter har samlats in för att koda i olika klasser. Uppgiften om arbetsgivare har resulterat i en indelning i statlig, kommunal, landsting och övriga arbetsgivare. Uppgifterna om yrke/sysselsättning har använts för att placera personerna i någon av följande yrkesgrupper:

*Produktions- och distributionsanställda m. fl*

1. Biträdespersonal m. fl
2. Icke facklärd
3. Facklärd m. fl

*Kontorsanställda, tekniker m. fl*

4. Kontorister m. fl.
5. Assistent, förskollärare m. fl.
6. Ingenjörer, lärare, sjuksköterskor m. fl.
7. Specialister, ledande befattningar m. fl.

*Lantbrukare, företagare*

8. Lantbrukare, företagare

Denna indelning syftar i första hand till att indela den yrkesverksamma befolkningen med ledning av yrke och anställningsförhållanden. Indelningen baseras dels på yrkets normala organisationstillhörighet, dels på yrkets normala utbildningskrav. Till huvudkategorin "Produktions- och distributionsanställda m. fl." förs yrken som normalt är organiserade inom LO medan övriga anställda förs till "Kontorsanställda, tekniker m. fl.". Undergrupperna har sedan klassificerats efter yrkets utbildningskrav. En mer detaljerad beskrivning av indelningen finns i bilaga 1.

Det granskade och kodade materialet har stansats och databearbetats med hjälp av korstabuleringsprogrammet Table 3.<sup>1</sup>

Ett visst bortfall finns på enskilda variabler. Detta gäller främst uppgifter om arbetsgivare och yrke som ibland saknats. Detta torde huvudsakligen bero på att uppgifterna saknas i primärmaterialet. Ibland är orsaken till bortfallet att exempelvis en förälders yrke inte kunnat placeras i någon av yrkesgrupperna.

Uppräknat till riksnivå uppgår totala antalet fall som ingår i undersökningen till drygt 95 000. Om man utgår från antalet födda barn under juni 1975 till maj 1976, dvs. fall som till huvuddelen avslutades under 1976, torde siffran snarare ligga något över 100 000 än på 95 000. 2 000–3 000 av skillnaden torde bero på att den uppräkningsfaktor som använts varit något för låg, se vidare bilaga 1. Någon närmare granskning av den skillnad som kvarstår har dock inte gjorts. Flera olika anledningar till skillnaden kan finnas. Troligen har vissa av de blanketter om "Försäkringen för föräldrapenning" som utgör urvalsramen ännu inte anlänt till lokalkontoret eller av misstag inte räknats av de handläggande tjänstemännen på lokalkontoren. En annan förklaring är att vissa mödrar inte är berättigade till föräldraförsäkringen på grund av att de inte varit bosatta i riket tillräckligt lång tid före förlösningen. Tvillingfödslar slutligen resulterar endast i ett föräldrapenningfall.

I riks-försäkringsverkets ordinarie statistik (se tabell 3.10) redovisas ca 92 000 avslutade föräldrapenningfall under år 1976. Denna räkning görs uppenbarligen innan samtliga fall hunnit rapporteras till kassorna, vilket bl. a. bidrar till en underskattning på flera tusen fall.

<sup>1</sup> Eldh B & Bonsdorff I: Manual till korstabuleringsprogrammet Table 3 QZ Stockholm 1971 (Stencil).



## 2. Intervjuundersökningen med småbarnsföräldrar

Det huvudsakliga syftet med denna undersökning har varit att komplettera riks-försäkringsverkets statistik med uppgifter om föräldrarnas inställning till att dela föräldraledighetstiden mellan sig, de problem och svårigheter som förknippas med en eventuell delning samt erfarenheterna av delning. Vi har också velat belysa förhållanden som kunde tänkas påverka föräldrarnas inställning till delning, t. ex. arbetsfördelningen utanför och i hemmet, informationen om föräldraförsäkringen m. m.

Av tids- och kostnadsskäl måste undersökningen begränsas till att omfatta endast ett hundratal familjer, vilket inte tillåter generaliseringar av undersökningsresultaten. Undersökningen har därför använts för att ge några konkreta exempel som en bakgrund till riks-försäkringsverkets uppgifter.

Även om urvalsstorleken inte tillåter några generaliseringar har det varit viktigt att få en så bred och varierad bild som möjligt av de förhållanden man ville belysa. Därför valdes Göteborg, Mjölby-Skänninge och Umeå så att olika ortstyper och olika regioner skulle bli representerade.

Urvalsenheten definierades som sammanboende eller gifta föräldrar som avslutat sin föräldraledighet under första halvåret 1977.

Det insamlade materialet skulle omfatta ca 100 familjer med gifta eller sammanboende föräldrar. Urvalet utgjordes av 53 familjer som delat på föräldraledigheten (minst 13 dagar) samt 75 familjer där man inte delat på föräldraledigheten. 3 familjer av de 128 visade sig vara ensamstående mödrar. (De flesta ensamstående kunde sorteras bort innan urvalet drogs.) Bland övriga 125 uppgick bortfallet till 22 familjer eller 17,6 %. Bortfallsandelen var lägre i familjer där föräldrarna delat på föräldraledigheten än där man inte delat.

Det slutliga materialet kom således att omfatta 103 intervjuer. 46 av dessa var familjer där man delat och 57 var familjer där man inte delat föräldraledigheten.

Försäkringskassorna lämnade följande uppgifter om modern i de utvalda familjerna.

- Namn, adress och – i förekommande fall – telefonnummer
- Personnummer
- Civilstånd
- Sjukpenning
- Förlossningsdatum
- Antal föräldrapenningdagar
- Yrke/sysselsättning. Denna uppgift lämnades ej av samtliga lokalkontor.

Försäkringskassorna kunde lämna motsvarande uppgifter om fadern när föräldrarna var gifta och i vissa fall när föräldrarna var sammanboende. I de fall uppgifter om fadern saknades insamlades dessa uppgifter vid undersökningstillfället.

I intervjun med föräldrarna ställdes frågor inom följande områden.

- Bakgrundsinformation. Antal barn i familjen, föräldrarnas utbildning, yrke och sjukpenning.
- Arbetsfördelningen i hemmet. Fördelningen av arbetet med barnet mellan föräldrarna när det var 1–2 månader och vid undersökningstillfället. Fördelningen av övrigt hushållsarbete före barnets födelse och vid undersökningstillfället. A-mning.
- Information om föräldraförsäkringen.
- Anledning till uttag av föräldraledighet före förlossningen.
- Anledning till att fadern ej tagit större del av föräldraledigheten resp ingen del alls av ledigheten.
- Fördelningen av föräldraledigheten. Hur ledigheten delats mellan föräldrarna och moderns sysselsättning under faderns ledighet. (Avser endast familjer som delat.)
- Erfarenheter av delningen. (Avser endast familjer som delat.)



För en mer detaljerad genomgång av undersökningsvariablerna se frågeformuläret, bilaga 2.

Bearbetningen utfördes manuellt. Först gjordes en genomgång av de ifyllda formulärens varvid svaren på vissa frågor listades. Med utgångspunkt från listningen och vad som i övrigt framkommit vid genomläsningen av formulären, utarbetades ett kodningsunderlag med lämpliga kategoriindelningar. De ifyllda kodningsunderlagen användes därefter för den manuella tabellframställningen.

En jämförelse mellan riks försäkringsverkets uppgifter och uppgifterna från intervjuundersökningen med föräldrarna visar god överensstämmelse ifråga om bakgrundsvariabler såsom föräldrarnas utbildning, antal barn och tidpunkt för faderns utnyttjande.

### Föräldrarnas utnyttjande av föräldrapenning i samband med barns födelse 1976

#### Tiden före förlossningen

Föräldrapenning kan börja utnyttjas 60 dagar före den beräknade förlossningsdagen utan att kvinnan behöver ange något speciellt skäl. Det är en relativt stor andel av de blivande mödrarna som utnyttjar denna möjlighet. Av tabell 3.12 framgår att ca 40 % av mödrarna vars föräldrapenningfall avslutades under 1976 tagit ut föräldrapenning minst en månad före den beräknade förlossningsdagen.<sup>1</sup> 27 % av mödrarna tar ut mer än 50 dagar före den beräknade förlossningsdagen. Andelen föräldrapenningfall i vilka modern börjat ta ut dagar före förlossningsdagen är högst i den lägsta inkomstklassen som också inkluderar kvinnor utan någon inkomst. Ju högre inkomst modern har desto större är andelen som väntar med att ta ut föräldrapenning före förlossningsdagen.

**Tabell 3.12 Antal dagar före beräknad förlossningsdag som föräldrapenning utgått för samtliga kvinnor fördelade efter moderns årsinkomst. Procent**

Moderns årsinkomst kr <sup>a</sup>	Antal dagar före förlossningen som föräldrapenning utgått					Summa %	Antal	30- %
	0	1-29	30-49	50-				
-10 000	21,3	10,6	8,3	59,8	100	28 079	68,1	
10 001-20 000	23,7	31,5	18,9	25,8	100	9 312	44,7	
20 001-32 000	24,1	40,6	16,8	18,5	100	18 213	35,3	
32 001-40 000	26,4	50,6	14,4	8,6	100	19 414	23,0	
40 001-48 000	30,1	53,4	9,1	7,3	100	14 218	16,4	
48 001-	34,9	46,3	11,1	7,6	100	6 275	18,7	
Summa	25,3	35,2	12,6	26,9	100	95 512	39,5	
Summa exkl. mödrar med inkomst under 10 000 kr	27,0	45,5	14,3	13,2	100	67 433	27,5	

<sup>a</sup> Inkomstgränserna är något avrundade. De motsvarar följande föräldrapenningklasser 25 kr (upp till 10 000 kr i årsinkomst), 26-49 kr, (10 001-20 000 kr i årsinkomst), 50-79 kr, 80-99 kr, 100-119 kr, 120-139 kr, 140 kr -.

<sup>1</sup> Siffran 42 % i tabell 3.10 för år 1976 avser andelen mödrar som utnyttjar föräldraförsäkringen minst en månad före den faktiska förlossningsdagen, medan 40 % avser andelen före den beräknade förlossningsdagen.

Förutom föräldraledighet före förlossningen finns det naturligtvis andra former av ledighet såsom sjukskrivning, semester och tjänstledighet för den förvärsarbetande. Andelen mödrar som är sjukskrivna minst en månad under tvåmånadersperioden före förlossningen framgår av diagram 3.3. Andelen kvinnor vars summerade föräldraledighets- och sjukskrivningstid överskrider en månad är också inlagda i diagrammet. Andelen kvinnor som är sjukskrivna minst en månad före förlossningen ligger ganska konstant på omkring 15 % i inkomstklasserna över 20 000 kr per år. En sammanslagning av både föräldraledighet och sjukskrivningstid före förlossningen visar att bland de ca 95 000 kvinnor som år 1976 avslutade ett föräldrapenningfall var drygt 50 % eller knappt 49 000 sjukskrivna eller föräldralediga minst en månad under tvåmånadersperioden före förlossningen. Bland kvinnor med en årsinkomst över 20 000 kronor var denna procent 42.

Tabell 3.13 visar hur stor andel som utnyttjar föräldrapenning och sjukpenning före förlossningsdagen i olika yrkesgrupper. I de två första yrkesgrupperna, "biträdespersonal" och "icke facklärd" där totalt knappt en tredjedel av samtliga mödrar ingår, utnyttjas föräldrapenningen före förlossningen betydligt mer än bland mödrarna i övriga yrkesgrupper. Andelen sjukskrivna minst en månad under tvåmånadersperioden före förlossningen varierar dock inte lika mycket mellan olika yrken. I yrkesgrupperna 1-3, som i huvudsak tillhör LO och "kontorister m. fl." är något fler sjukskrivna minst en månad före förlossningen än i övriga yrkesgrupper.

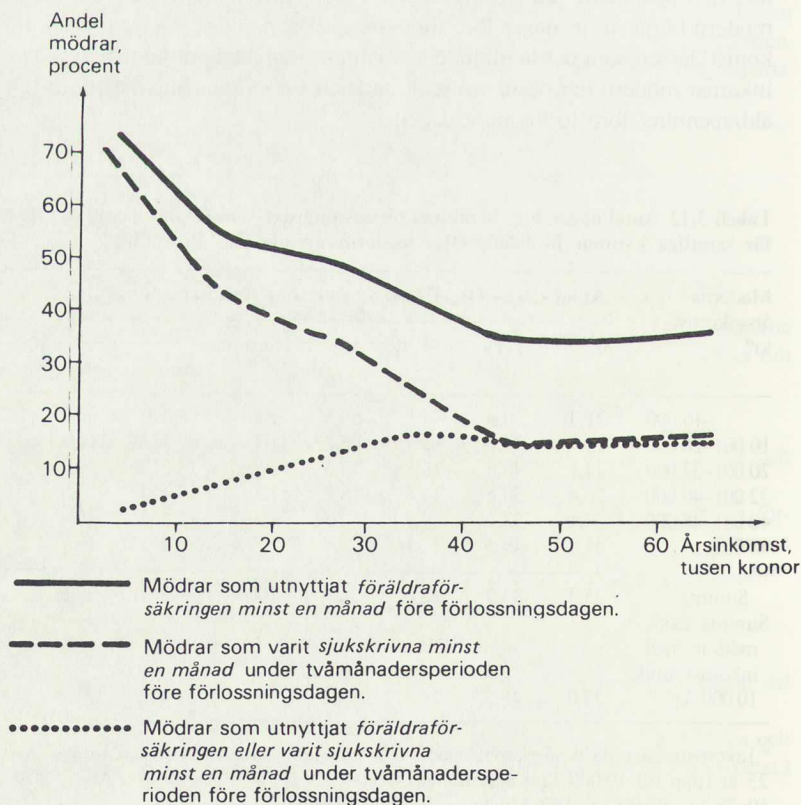


Diagram 3.3 Andelen mödrar som utnyttjat föräldraförsäkringen eller varit sjukskrivna minst en månad under tvåmånadersperioden före förlossningsdagen fördelade efter moderns årsinkomst.



**Tabell 3.13** Andel mödrar i olika yrkesgrupper som utnyttjat föräldraförsäkringen eller varit sjukskrivna minst en månad under tvåmånadersperioden före förlossningen. Tabellen omfattar mödrar med en årsinkomst över 20 000 kr

Moderns yrkesgrupp	Andel mödrar för vilka föräldrapenning utgick minst en månad före beräknad förlossningsdag %	Andel mödrar för vilka sjukpenning utgick minst en månad före förlossningsdagen %
1 Biträdespersonal m. fl. (bl. a. dagbarnvårdare och butiksbiträde)	45,1	19,1
2 Icke facklärd (bl. a. bussförare, hemsamarit, sjukvårdsbiträde)	32,4	19,5
3 Facklärd (bl. a. barnsköterska och optiker)	19,6	23,9
4 Kontorister m. fl.	19,3	19,3
5 Förskollärare, fritidspedagoger, tandsköterskor m. fl.	13,6	11,3
6 Lärare, sjuksköterskor m. fl.	18,6	11,6
7 Specialister, ledande befattningar m. fl.	17,7	15,4
Summa	24,0	15,3

Studerar man mödrar med *fysiskt krävande* yrken såsom exempelvis ekonomibiträde, hemsamarit, restaurangpersonal, sjukvårdsbiträde, städare och undersköterska å ena sidan och en grupp mödrar med *fysiskt lätta* yrken såsom mödrar med kontors- och administrativt arbete, forskare, psykolog, arkitekt, programmerare, telefonist, jurist, konsulent å andra sidan visar det sig att det är ungefär dubbelt så stor andel i den första gruppen som utnyttjar föräldraförsäkringen minst en månad före förlossningsdagen jämfört med den andra. Skillnaden mellan grupperna är än mer påtaglig i fråga om den andel mödrar som är sjukskrivna minst en månad före förlossningen. Denna andel är 27 % i gruppen med fysiskt krävande yrken mot 9 % i gruppen med fysiskt lätta yrken.

Även den intervjuundersökning som genomförts med ett hundratal familjer visade att den vanligaste orsaken till uttag före förlossningen var tungt och stressande arbete. Som framgår av tabell 3.14 var det dessutom denna anledning som föranledde flest antal utnyttjade dagar före förlossningen med undantag av kvinnor som uppbar föräldrapenning på garantivån. Intervjuundersökningen visade vidare att delarna (dvs. familjer där båda föräldrarna utnyttjat dagar av föräldraledigheten) respektive icke-delarna (familjer där endast modern utnyttjat föräldraledigheten) inte nämnvärt skilde sig åt vad gällde anledning eller genomsnittligt antal utnyttjade dagar före förlossningen.

**Tabell 3.14 Anledning till utnyttjande av föräldraförsäkringen före förlossningen med genomsnittligt antal utnyttjade dagar enligt intervjuundersökningen**

Anledning	Icke-delare		Delare	
	Antal	Utnyttjade dagar <sup>a</sup>	Antal	Utnyttjade dagar <sup>a</sup>
Pga. tungt och stressigt arbete	12	35 (12-60)	6	47 (14-90)
Pga. trötthet	7	22 (7-30)	5	20 (7-30)
Pga. sjukdom <sup>b</sup>	7	27 (7-60)	4	41 (7-76)
Förberedelse inför förlossning	4	20 (14-30)	5	16 (14-21)
För pengarnas skull/ingen speciell anledning	7	52 (7-60)	3	60 (60-60)
Summa	37	33 (7-60)	23	35 (7-60)

<sup>a</sup> Genomsnittligt antal utnyttjade dagar samt inom parantes lägsta respektive högsta dagantal.

<sup>b</sup> 6 mammor uppgav att uttaget före förlossningsdagen föregicks av en tids sjukskrivning.

Enligt riksförsäkringsverkets siffror är andelen mödrar som tar ut minst en månad av föräldraledigheten före förlossningen genomgående något lägre bland gifta än ogifta mödrar oavsett inkomstens storlek.

Kvinnor som föder sitt första barn utnyttjar föräldraförsäkringen i mindre utsträckning före förlossningen än de kvinnor som tidigare fött barn. I flerbarnsfamiljer ser utnyttjandet av föräldraledigheten före förlossningsdagen ganska lika ut oavsett näst yngsta barnets ålder. En genomgående tendens är, som tidigare visats, att det tidiga utnyttjandet minskar med ökad inkomst.

#### Fädernas medverkan – antal fäder, antal dagar samt tidpunkt

År 1976 avslutades ca 95 000 föräldrapenningfall. Bland de ca 68 000 familjer i vilka föräldrarna är gifta utnyttjade 4 004 fäder möjligheten att ta föräldraledigt. Bland övriga ca 27 000 familjer använde 1 353 ogifta fäder denna möjlighet. Vid en beräkning av andelen fäder som utnyttjar föräldraförsäkringen bör vissa familjer utgå. Det gäller familjer med endast en förälder samt familjer i vilka fadern har en sjukpenning överstigande 25 kr och modern har en föräldrapenning motsvarande garantinivån.

Om andelsberäkningen först begränsas till familjerna med gifta föräldrar utgör de familjer där modern har en föräldrapenning motsvarande 25 kr och fadern en sjukpenning överstigande 25 kr (dvs. har minst 10 000 kronor i årsinkomst) drygt 20 000 familjer. Bland övriga ca 48 000 familjer har 3 675 fäder tagit ut minst en dag av heltidsledigheten inom föräldraförsäkringen. Andelen fäder som utnyttjat föräldraförsäkringen blir med detta beräknings-sätt 7,7 % vilket framgår av tabell 3.15 där andelen fäder som tagit ut föräldrapenningdagar i olika inkomstklasser för fadern och modern redovisas.



**Tabell 3.15 Andelen fäder i de gifta familjerna som utnyttjat föräldraförsäkringen. Familjerna är fördelade efter både faderns och moderns inkomst**

Faderns årsinkomst <sup>a</sup>	Moderns årsinkomst <sup>a</sup>				Samtliga	Samtliga exkl. de fall i vilka modern har en årsin- komst under 10 000 kr (25 kr/dag)
	-10 000	10 001- 32 000	32 001- 48 000	48 001-		
-10 000	2,3	2,0	1,5	2,1	1,9	1,8
10 001-32 000	1,4	3,0	3,9	3,6	2,7	3,4
32 001-48 000	1,5	5,0	7,3	13,5	5,0	6,5
48 001-56 000	1,9	6,4	9,2	17,3	6,9	9,0
56 001-	1,6	7,8	9,1	18,8	8,3	10,6
Samtliga	1,6	5,6	7,7	15,4	5,9	7,7

<sup>a</sup> Se fotnot till tabell 3.12.

Bland de ca 27 400 familjerna med ogifta mödrar är uppskattningsvis, enligt tabell 3.5, 59 % eller 16 200 av mödrarna samboende med fadern. Om de familjer där modern har en föräldrapenning på 25 kr frånräknas återstår ca 12 600 familjer, varav 1 220 eller 9,7 % har delat på föräldraledigheten. Beräkningen är något osäker men det torde stå klart att utnyttjandet i de familjer där föräldrarna sammanbor men inte är gifta är något högre än i familjer där föräldrarna är gifta.

Bland samtliga familjer med gifta föräldrar var det relativt sett fler förstagångsfäder än flerbarnsfäder som utnyttjade föräldraledigheten enligt riks-försäkringsverkets statistik. De fäder som utnyttjat föräldraförsäkringen har dock ungefär samma åldersspridning som de fäder som inte gjort det. Detta tyder på att det är de något äldre förstagångspapporna som använt sig av denna möjlighet till kontakt med det nyfödda barnet.

Det finns också en svag tendens att fäderna i flerbarnsfamiljer oftare utnyttjar föräldraförsäkringen antingen då det näst yngsta barnet är riktigt litet eller då det är 10 år eller äldre.

Det är ungefär lika många fäder som utnyttjar 1-29 dagar som 30 dagar eller mer. Drygt en femtedel av fäderna utnyttjar två månader eller mer. Det är också drygt en femtedel av fäderna som endast tar ut 1-9 dagar vilket framgår av tabell 3.16.

**Tabell 3.16** Fördelningen över antalet dagar som fäderna utnyttjar av föräldraför-säkringen bland de fäder som utnyttjat minst en dag

Antal dagar som fadern uppburit föräldrapenning	Antal fäder	Andel fäder %
1- 9	1 085	21,8
10- 19	718	14,4
20- 29	782	15,7
30- 39	577	11,6
40- 49	321	6,4
50- 59	393	7,9
60- 89	600	12,1
90-119	298	6,0
120-149	105	2,1
150-179	52	1,0
180-210	48	1,0
Summa	4 979 <sup>a</sup>	100,0

<sup>a</sup> Denna fördelning är hämtad från riksförsäkringsverkets ordinarie statistik.

En relativt stor andel, 37 %, av de fäder som utnyttjar föräldrapenning-dagar tar ut dagar under de första tre månaderna efter förlossningen. Sjuk-skrivning hos modern torde förklara en del av detta. (Se vidare nästa avsnitt tabell 3.30). Den största andelen fäder utnyttjar dock den sista delen av de 210 dagarna. Detta kan förklaras av att modern ofta ammar de första månaderna. I tabell 3.17 redovisas den tidpunkt efter förlossningen då faderns första föräldrapenningdag inträffade.

**Tabell 3.17** Första tidpunkt för faderns utnyttjande

Månad efter förlossningen	Andel fäder %
Första	15,7
Andra	10,0
Tredje	11,4
Fjärde	14,8
Femte	18,3
Sjätte	18,8
Sjunde	11,0
Summa	100,0

Den femte och sjätte månaden är ofta den sista månaden av föräldra-ledigheten på grund av att modern utnyttjat försäkringen före förlossningen.

Totalt sett utnyttjar 78 % av fäderna en enda period, 12 % två perioder och 10 % tre eller flera perioder.



### Föräldrarnas förvärvssituation i familjer som delat respektive inte delat på heltidsledigheten

Av alla de knappt 100 000 mödrar som föder barn har ca 70 % en sjukpenninggrundande inkomst över 10 000 kronor före förlösningen enligt riks-försäkringsverkets statistik. Motsvarande siffra för gifta fäder är 97 %. Övervägande delen av mödrarna med inkomst under 10 000 kronor består av mödrar med två eller flera barn.

Största delen av fäderna är privat anställda. I familjer med en yrkesarbetande kvinna är ca tre fjärdedelar privat anställda. De redovisas i tabell 3.18 i gruppen "övriga" i vilken också ett litet antal egna företagare ingår. Bland dessa fäder använder knappt 7 % föräldraförsäkringen, dvs. minst en dag av föräldraledigheten. Motsvarande andel bland den fjärdedel fäder som är offentligt anställda är ca 11 %. De landstingsanställda fäderna ligger något högre än de statligt och kommunalt anställda.

Andelen fäder som utnyttjar 1-29 dagar är ganska lika bland statligt och kommunalt anställda och övriga. Det är dock vanligare att offentligt anställda fäder utnyttjat 30 dagar eller mer.

**Tabell 3.18 Andel fäder som utnyttjar föräldrapenningdagar fördelade efter typ av arbetsgivare. (Omfattar samtliga familjer med gifta förvärvsarbetande föräldrar)**

Typ av arbets- givare	Utnyttjade dagar				Summa %	Totala antalet fäder
	0 %	1-29 %	30- %	1- %		
Statlig	88,8	4,7	6,5	11,2	100	4 885
Kommunal	89,2	4,8	6,0	10,8	100	3 785
Landsting	87,2	5,6	7,2	12,8	100	1 996
Övriga	93,3	3,8	2,9	6,7	100	32 859
Summa	92,2	4,1	3,7	7,8	100	43 525

I tabell 3.19 har de gifta fäderna med förvärvsarbete fördelats efter faderns yrke. Mer information om innehållet i de olika yrkesgrupperna redovisas i bilaga 1. Den högsta andelen fäder som varit föräldralediga återfinns i grupperna "ingenjörer m. fl." samt "specialister, ledande befattningar". Grupperna "biträdespersonal", "icke facklärd" samt "lantbrukare och företagare" hade den lägsta andelen föräldralediga fäder. Skillnaderna är dock överlag små.

Tidigare konstaterades att offentligt anställda utnyttjar försäkringen något mer än privat anställda och egna företagare. Det är av intresse att se om det beror på att det är yrkesgrupper med olika utbildningar som är anställda hos respektive arbetsgivare eller om skillnaden kvarstår också när man tar hänsyn till den olika sammansättningen av de anställda. I tabell 3.20 redovisas benägenheten att utnyttja försäkringen bland fäder med olika arbetsgivare för yrkesgrupperna "produktions- och distributionsanställda" (grupp 1-3), för "kontorsanställda, tekniker m. fl." (grupp 4-6) samt för "specialister, ledande befattningar m. fl." (grupp 7).

**Tabell 3.19 Andel fäder som utnyttjar föräldrapenningdagar fördelade efter yrke och antal dagar. (Omfattar samtliga fäder för vilka uppgift om yrke lämnats)**

Faderns yrke	Utnyttjade dagar				Summa %	Totala antalet fäder
	0 %	1-29 %	30- %	1- %		
1 Biträdespersonal m. fl.	95,0	3,1	1,9	5,0	100	2 863
2 Icke facklärd	94,5	3,1	2,4	5,5	100	7 654
3 Facklärd	92,1	4,3	3,6	7,9	100	8 729
4 Kontorister vaktmästare m. fl.	93,4	3,9	2,7	6,6	100	1 273
5 Assistenten m. fl.	91,8	4,3	3,9	8,2	100	3 209
6 Ingenjörer m. fl.	90,6	4,9	4,5	9,4	100	10 129
7 Specialister, ledande befattningar m. fl.	89,2	5,1	5,7	10,8	100	7 010
8 Lantbrukare, företagare	96,2	1,7	2,1	3,8	100	2 658
Summa	92,2	4,1	3,7	7,8	100	43 525

**Tabell 3.20 Andel fäder som utnyttjat föräldrapenningdagar fördelade efter typ av arbetsgivare och yrke**

Faderns arbetsgivare	Faderns yrkesgrupp (se tabell 3.19)			
	1-3 %	4-6 %	7 %	Samtliga %
Statlig	10,7	10,7	12,3	11,2
Kommunal	9,6	10,8	11,2	10,8
Landsting	12,4	15,5	11,6	12,8
Övriga	5,9	8,0	9,7	6,9 <sup>a</sup>
Samtliga	6,5	9,0	10,8	8,1 <sup>a</sup>
Antal fäder	19 252	14 631	7 010	40 893

<sup>a</sup> Egna företagare och fria yrkesutövare är exkluderade jämfört med tabell 3.18 och 3.19.

Inom gruppen "övriga" utnyttjar fäderna inom yrkesgruppen "specialister, ledande befattningar" försäkringen i nästan samma utsträckning som offentligt anställda fäder.

Skillnaden mellan yrkesgrupperna kvarstår inom gruppen "övriga" medan benägenheten att utnyttja försäkringen förefaller vara mera spridd i de tre yrkesgrupperna bland de offentligt anställda.

Om man fördelar fädernas uttag i familjer med gifta föräldrar och yrkesarbetande moder efter moderns yrke blir skillnaden förhållandevis stor mellan å ena sidan yrkesgruppen "biträdespersonal, icke facklärd, facklärd och kontorister" där fädernas medverkan är låg och å andra sidan övriga yrkesgrupper.

Speciellt stor andel föräldralediga fäder finns i de familjer där modern tillhör yrkesgruppen "specialister, ledande befattningar". I den yrkesgruppen är andelen 17 % vilket framgår av tabell 3.21.



**Tabell 3.21 Gifta fäders utnyttjande av föräldrapenningdagar fördelade efter moderns yrke. Procent. (Omfattar endast mödrar med yrkesuppgift)**

Moderns yrke	Utnyttjade dagar				Summa %	Antal
	0 %	1-29 %	30- %	1- %		
1 Biträdespers. m. fl.	94,9	3,3	1,8	5,1	100	4 790
2 Icke facklärd	95,2	2,9	1,9	4,8	100	6 616
3 Facklärd	94,1	3,3	2,6	5,9	100	4 682
4 Kontorister m. fl.	94,1	3,8	2,1	5,9	100	7 443
5 Förskollärare m. fl.	93,0	3,6	3,4	7,0	100	5 573
6 Lärare, sjuksköterskor m. fl.	89,4	5,1	5,5	10,6	100	10 186
7 Specialister, ledande befattningar m. fl.	82,9	7,3	9,8	17,1	100	3 386
8 Lantbrukare, företagare	88,5	4,0	7,5	11,5	100	849
Summa	92,2	4,1	3,7	7,8	100	43 525

Denna skillnad mellan olika yrkesgrupper finns även om hänsyn tas till faderns yrke. Slutsatsen kvarstår att ju mer kvalificerat yrke modern har desto större andel av fäderna utnyttjar försäkringen.

Enligt intervjuundersökningen med föräldrarna hade hälften av de mödrar som delat på föräldraledigheten med fäderna högre utbildning än 2-årigt gymnasium. Motsvarande siffra för icke-delar-gruppen var knappt 1/3. Samma tendens, dvs. högre utbildning bland delarna, märktes även då papporna i respektive grupper jämfördes.

Av de två föregående tabellerna som avser riks-försäkringsverkets statistik har framgått att moderns yrke i högre grad än faderns tycks vara avgörande för om föräldrarna delar föräldraledigheten eller inte. Detta framgår också av tabell 3.22. Både fäderna och mödrarna är där uppdelade i de tre yrkesgrupperna: "produktions- och distributionsanställda" (yrkesgrupp 1-3 i tabell 3.21), "kontorsanställda, tekniker m. fl." (yrkesgrupp 4-6) samt "specialister, ledande befattningar m. fl." (yrkesgrupp 7, se vidare bilaga 1). Yrkesgrupperna 1-3 är oftast LO-organiserade medan personer i yrkesgrupperna 4-7 oftast är TCO eller SACO/SR-organiserade.

Av den tidigare redovisade tabell 3.15 framgår också att ju högre inkomst de gifta mödrarna har desto större andel av deras män har utnyttjat möjligheten att vara föräldraledig. Samma tendens fast något svagare gäller beträffande faderns inkomst. I familjer där både fadern och modern har en inkomst över 48 000 kr är fäderna hemma oftare än i andra familjer.

Vid den inkomstförfrågan till modern som försäkringskassan gör ett år efter förlossningen omplaceras modern till en sjukpenning på 8 kr/dag om hon inte har någon förvärvsinkomst. Även då modern är tjänstledig från arbetet ändras hennes sjukpenning till 8 kr. De enda fall då modern får behålla sin sjukpenning trots att hon inte förvärvsarbetar är i det fall hon antingen återigen är gravid och förlossningen beräknas inträffa inom 18 månader efter den förra förlossningen eller räknar med att återgå i tjänst

**Tabell 3.22** Andelen gifta fäder som utnyttjat minst en dag av föräldrapenning-dagarna fördelade efter båda föräldrarnas yrke. (Se tabell 3.21)

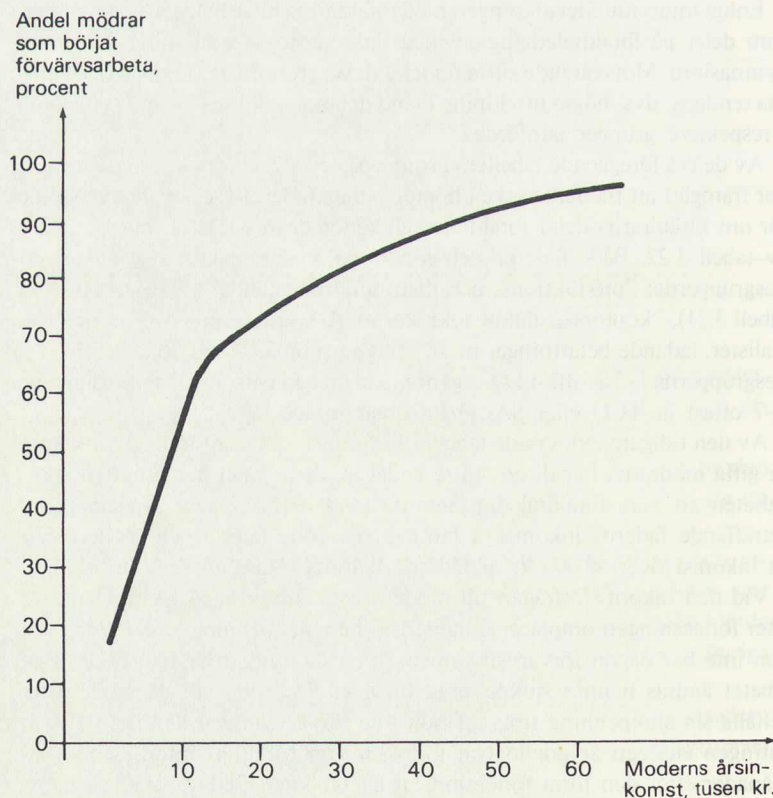
Moderns yrke <sup>a</sup>	Faderns yrke <sup>a</sup>			Samtliga %
	1-3 %	4-6 %	7 %	
1-3	5,4	5,2	5,9	5,4
4-6	7,5	9,2	9,0	8,6
7	12,0	20,1	16,7	17,1
Samtliga	6,4	9,0	10,8	8,0

<sup>a</sup> Se yrkesbenämningarna i tabell 3.21.

inom 30 dagar.

Av sjukpenninguppgiften 12 månader efter förlossningen framgår att 65 % av samtliga kvinnor börjat förvärsarbete ett år efter förlossningen (tabell 3.23). Bland mödrar med en inkomst över 10 000 kr före förlossningen hade drygt 80 % börjat förvärsarbete.

Ju högre inkomst modern har desto större är sannolikheten att hon återgått i arbete inom ett år vilket framgår av diagram 3.4. Där redovisas andelen mödrar som börjat arbeta inom ett år efter förlossningen fördelat efter moderns årsinkomst.



*Diagram 3.4* Andel mödrar som börjat förvärsarbete inom ett år efter förlossningen. Mödrarna är fördelade efter årsinkomst före förlossningen.



**Tabell 3:23 Mödrar som börjat förvärvsarbete inom ett år efter förlösningen (Omfattar alla de mödrar vars föräldrapenningfall avslutades under 1976 och vars barn föddes före den 1 april 1976)**

Moderns för- värvsarbets- situation ett år efter för- lösningen	Moderns civilstånd och årsinkomst före förlösningen								
	Giftna			Ogiftna			Samtliga		
	-10 000	10 000-	Summa	-10 000	10 000-	Summa	-10 000	10 000-	Summa
Andel mödrar som börjat förvärvsarbete %	17,8	81,2	62,6	46,3	81,9	72,9	25,0	81,4	65,5
Antal totalt	15 276	36 699	51 975	5 147	15 266	20 413	20 423	51 965	72 388

Var fjärde moder med en inkomst under 10 000 kronor hade börjat arbeta inom ett år efter förlösningen. Ogiftna mödrar börjar förvärvsarbete i betydligt högre utsträckning än giftna i denna inkomstklass.

Mödrarnas förvärvsförhållanden belyses också i den intervjuundersökning som genomförts med ett litet urval föräldrar. Enligt denna var den femtedel av mödrarna som inte förvärvsarbetade något oftare studerande än hemarbetande i de familjer där föräldrarna delat på föräldraledigheten. I övriga familjer där modern inte hade förvärvsarbete övervägde hemarbetande kvinnor. Av tabell 3.24 framgår att de hemarbetande kvinnorna ytterligare har ökat i antal efter föräldraledighetens slut bland de mödrar som inte delat på föräldraledigheten. Detta trots att över 3/4 av mödrarna bland såväl dem som har delat ledigheten som bland dem som inte delat, hade haft arbete mer än två år före barnets födelse.

**Tabell 3.24 Mödrarnas sysselsättning före och efter föräldraledighetens slut**

Sysselsättning	Antal mödrar			
	Delare		Icke-delare	
	Före	Efter	Före	Efter
Förvärvsarbete				
35 tim och mer	26	7	33	7
20-34 tim	10	11	11	10
10-19 "	1	1	1	3
1-9 "	-	1	-	-
Studerande	5	3	1	3
Ej studerande, ej förvärvsarbetande	4	12	11	23
Tjänstledig	-	11	-	11
Summa	46	46	57	57

Ca 20 % av de förvärvsarbetande mödrarna tar tjänstledigt ett antal veckor direkt efter föräldraledighetens slut både i familjer där man delat och i familjer där man inte delat på föräldraledigheten. På frågan varför de tagit tjänstledigt angav de flesta som skäl att de inte ville lämna barnet då det fortfarande var så litet.

Av intervjuundersökningen framgick även att de mödrar som kvarstod i förvärvsarbete efter föräldraledighetens slut ofta ändrade sin arbetssituation. Förändringen bestod till huvudsaklig del i att mödrarna förkortade arbetstiden. Motiveringen var att de inte ville lämna barnet ifrån sig så länge på dagarna. 3/5 av de förvärvsarbetande mödrarna hade förändrat eller planerade en förändring av arbetstiden. Detta gällde såväl mödrar som delat på ledigheten med fadern som övriga mödrar.

Av intervjuundersökningen framkom vad beträffar faderns arbetssituation att så gott som samtliga fäder förvärvsarbetade heltid före barnets födelse. Detta gällde även efter heltidsledighetens slut. Ca 10 % fäder minskade arbetstiden eller ändrade arbetstidsförläggningen för barnets skull efter heltidsledighetens slut. Två fäder tog också tjänstledigt efter heltidsledighetens slut.

Enligt riksförsäkringsverkets statistik framgår att i de familjer där modern börjar arbeta inom ett år efter förlossningen utnyttjar fäderna möjligheten att vårda barnet under föräldraledighetstiden i större utsträckning än i familjer där modern inte börjar arbeta inom ett år. Detta visar, liksom uppgifterna i tidigare tabeller, på betydelsen av moderns arbetsmarknadsanknytning för faderns utnyttjande av försäkringen (tabell 3.25).

**Tabell 3.25 Giftna mödrar som börjat arbeta inom ett år efter förlossningen. Mödrarna är fördelade efter årsinkomst och faderns utnyttjande av föräldraförsäkringen**

Moderns årsinkomst	Andel mödrar som börjat förvärvsarbeta efter förlossningen	Andel fäder som utnyttjat försäkringen	
		Bland mödrar som börjat arbeta inom ett år	Bland övriga mödrar
-10 000	17,8	5,1	1,1
10 001-20 000	71,0	5,6	2,2
20 001-32 000	77,0	7,1	3,6
32 001-40 000	83,8	6,9	4,2
40 001-	88,0	12,4	4,2
Summa	62,6	8,3	2,0

När det gäller fördelningen av arbete inom hemmet både vad gäller arbete med barnet (barnen) och annat hushållsarbete kartlades detta till viss del i intervjuundersökningen med föräldrarna, se tabell 3.26.

Samma typ av fråga rörande hushållsarbete som ställdes i intervjuundersökningen med föräldrarna har också ställts till ett urval av samtliga vuxna i Sverige i en undersökning rörande levnadsförhållanden år 1974. En jämförelse mellan resultaten i de båda undersökningarna visar att de fäder som inte delat föräldraledigheten med mödrarna gör ungefär samma insats i hemmet 1977 som samtliga heltidsarbetande män med heltidsarbetande hustru gjorde 1974.

I de familjer, som ingick i intervjuundersökningen och där föräldrarna delat föräldraledigheten har fäderna tagit förhållandevis stor del av hus-



Tabell 3.26 Faderns del av hushållsarbetet efter föräldraledighetens slut

Poäng för hushållsarbete <sup>a</sup>	Antal fäder	
	Delare	Icke-delare
1,0-2,4	2	1
2,5-3,4	19	10
3,5-3,9	10	16
4,0-4,4	9	14
4,5-5,0	6	16
Summa	46	57

<sup>a</sup> Poängen för hushållsarbete har bildats genom att insatsen på var och en av delmomenten matlagning, disk, städning, tvätt och hushållsinköp samt vård av annat barn, i de fall familjen har mer än ett barn, poängsatts med 1-5 poäng beroende på hur stor del i arbetet som fadern tar. Genomsnittspoängen redovisas i tabellen. 5,0 poäng betyder att fadern svarar för inget eller nästan inget arbete. Befinner sig fadern i klassen 1,0-2,4 tar han större del av hushållsarbetet än modern. Se vidare frågeformuläret, bilaga 2.

hållsarbetet. Nära hälften gjorde mer eller lika mycket arbete som modern. Motsvarande siffra för de fäder som inte utnyttjat försäkringen var 1/5. I denna grupp fanns även en grupp fäder som tog extremt lite del i hushållsarbetet.

Den övervägande delen av fäderna i båda grupperna utförde lika mycket arbete i hemmet före barnets födelse som efter föräldraledighetens slut.

Vid intervjun med föräldrarna ställdes också frågan om hur de delade på arbetet med barnet vid tider då båda föräldrarna var i hemmet. Frågan gällde dels då barnet var ca 2 månader, dels vid intervjutillfället dvs. 3-9 månader efter föräldraledighetens slut.

Som svar på frågan, hur ofta brukar du:

- ta upp barnet när det skriker på natten
- sköta barnet innan du skall sova på natten
- ge barnet kvällsmålet<sup>1</sup>
- ge barnet morgonmålet<sup>1</sup>

framkom att ungefär 1/3 i båda grupperna tog mer eller lika mycket hand om barnet som modern på tider då båda föräldrarna var hemma och då barnet var 1-2 månader gammalt. I resten av familjerna skötte modern barnet till övervägande del. I de familjer där man inte delat på föräldraledigheten fanns en grupp fäder som skött barnet extremt lite.

Efter föräldraledighetens slut tog fäderna mer hand om barnets skötsel än då barnet endast var 1-2 månader gammalt. Denna utveckling var tydligast bland de fäder som varit föräldralediga samtidigt som modern arbetat eller studerat. Över hälften av dessa fäder tog mer eller lika mycket hand om barnets skötsel som modern.

<sup>1</sup> Fråga c) och d) ställdes inte till fäder vars barn ammades de första två månaderna.

Motiv och svårigheter att utnyttja föräldraförsäkringen för föräldrar som delat respektive inte delat ledigheten

Det huvudsakliga syftet med den intervjuundersökning som familjestödsutredningen genomförde med ett hundratal familjer var att belysa problem och eventuella svårigheter föräldrarna haft vid utnyttjandet av försäkringen.

De intervjuade föräldrarna fick besvara en rad frågor om när man beslutat sig för att dela på ledigheten, vilka överväganden som var avgörande för beslutet, om man kunnat dela på ledigheten på det sätt man önskat m. m.

De föräldrar som före förlossningen planerade en delning angav till övervägande del som skäl att det var viktigt för båda föräldrarna att få kontakt med och lära känna barnet då det var litet (tabell 3.27).

**Tabell 3.27 Vad som var avgörande för beslutet om delning efter vilken tidpunkt som beslutet fattades**

Motiv till delning	Beslut om delning fattades		
	Före förlossning	Efter förlossning	Summa
Modern sjukskriven	–	12	12
Modern vill börja arbeta	4	2	6
Modern återgick till studier	3	–	3
Fadern ville få kontakt med barnet	16	2	18
Jämlikhetsskäl	2	–	2
Ekonomiska skäl	1	–	1
Övrigt <sup>a</sup>	1	3	4
Summa	27	19	46

<sup>a</sup> Ej klassificerbara: 1 adoptivbarn, modern var tvungen att göra ett uppehåll i ledigheten (hon ville senarelägga ledighetstiden, men då detta inte var möjligt, blev fadern tvungen att ta en del av ledigheten), modern var så trött att hon behövde hjälp av fadern, 1 bortfall.

För de 19 föräldrar som inte planerat en delning var moderns sjukskrivning den omständighet som i de flesta fall innebar att fadern utnyttjade dagar av försäkringen.

Nästan samtliga, oberoende av när beslut om delning fattades, hade övervägande positiva erfarenheter av delningen. Endast två familjer var missbelåtna. I den ena familjen tog fadern föräldraledigt då modern (som var hemmafru) blev sjukskriven. Delningen innebar för deras del en ekonomisk förlust. I den andra familjen tyckte fadern att den tid han tog hand om sitt barn var långtråkig och enformig. Han gjorde det för att modern skulle kunna slutföra sina studier.

Till de föräldrar som inte delat på ledigheten ställdes frågan om varför de inte gjort det. Det visade sig att det i de flesta av dessa familjer var självklart att modern tog hela föräldraledigheten. Antingen var hon redan hemma, och det skulle innebära en ekonomisk förlust om fadern tog föräldraledigt, eller så ansåg föräldrarna att hon var bättre lämpad att sköta barnet och hemmet.



Tabell 3.28 Anledning till varför föräldrarna ej delat föräldraledigheten

Anledning	Antal
Modern har ej förvärvsarbete utanför hemmet	13
Moderns arbetsförhållanden	4
Faderns arbetsförhållanden	15
Ekonomiska förhållanden	4
Modern är mer intresserad och bättre lämpad för skötsel av hem och barn	12
Modern behöver vila från arbetet	3
Har ej disluterat delning	2
Kände ej till att föräldrar kunde dela	1
Ingen motivering	3
Summa	57

Som framgår av tabell 3.28 hade även faderns eller moderns arbetsförhållanden stor betydelse för beslutet att inte dela.

Exempel på kommentar från föräldrarna som inte delat, som intervjuaren sammanfattat dem:

”Betydde inget för hustruns karriär att stanna hemma. Svårt för mannen att avbryta sitt arbete, kontinuiteten är A och O. Mannens arbete är bättre avlönat – ekonomiskt avbräck om han stannar hemma.”

(Mannen ekonom, kvinnan förskollärare.)

”Mannen vågade inte stanna borta från sitt arbete. Han satsar hårt på att hävda sig. Båda makarna var överens om att inte dela. Hårt inom den privata sektorn. Trivs bra med sina arbetsuppgifter. Kvinnan vill hellre vara hemma därför att hennes arbete är mera monotont. Mannen trivs bättre med sitt jobb än kvinnan.”

”Risk för att mannen skulle vara tvungen ta skiftarbete därefter.”

”Maken inte intresserad av hushållsarbete. Mamman har alltid skött hushållet och är intresserad. Mannens arbete viktigt. Mamman mycket intresserad av barnvård och hushåll.”

”Jag tyckte att jag var hemma och hade ingen anledning att ta dagbarn under den tiden. I så fall hade vi gått hemma båda två.” (Kvinnan dagbarnvårdare.)

”Kvinnan hade ett tråkigt arbete och ville hellre vara hemma och studera.”

”Mamman hade inget emot att stanna hemma och så var det ovanligt på makens arbetsplats att pappan tog barnledigt.”

I fyra av icke-delar-familjerna var makarna oense om beslutet att inte dela föräldraledigheten. I två fall var det fadern som ville dela men inte modern. Modern var i en familj barnsköterska och tyckte att hon var bättre lämpad att sköta barn. I den andra familjen var moderns förvärvsarbete ett problem, hon arbetade som dagbarnvårdare med arbetsplats i hemmet. I de två återstående familjerna ville modern dela men inte fadern. En av fäderna hade ett militärt yrke, ingen på hans arbetsplats hade tidigare haft föräldraledigt. Den andra fadern tyckte att kvinnan var bättre lämpad att sköta barn.

Delar-gruppen fick svara på frågan varför fadern inte utnyttjat minst hälften av föräldraledigheten (tabell 3.29). Familjerna ansåg antingen att modern ville eller passade bäst att vara hemma större delen av tiden

eller att faderns arbetsförhållanden var sådana att han hade svårigheter att komma ifrån längre perioder eller slutligen att amningen var ett hinder för en jämnare fördelning av föräldraledigheten mellan föräldrarna. Tre fäder delade minst halva ledighetstiden med mödrarna. (I två av dessa familjer var modern studerande och i ett fall var hon sjukskriven.)

**Tabell 3.29 Anledning till varför fadern ej tagit minst hälften av föräldraledigheten**

Anledning	Summa
Amning	10
Faderns arbetsförhållanden	10
Modern behövde vila sig	3
Modern bör/vill/passar bäst att vara hemma	12
Fadern tog minst halva tiden	3
Övriga (varav tre bortfall)	8
Summa	46

Exempel på kommentarer om varför de som delat ledigheten inte delat längre tid, intervjuarens sammanfattningar:

"Mamman var sjukskriven. Kunde inte dela p. g. a. att frun inte hade något förvärvsarbete. Av ekonomiska skäl omöjligt." (Fadern tog ut 24 dagar.)

"Mamman sjukskriven första månaden efter förlossningen. Pappan var då hemma för att hjälpa mamman." (Fadern tog ut 37 dagar.)

"Hade velat att pappan tog ytterligare en månad. Det gick inte p. g. a. faderns arbetsgivare. På grund av amning ville man inte dela arbetet jämnare. Pappan hade velat ha mer kontakt med barnen. Det var arbetsamt för pappan p. g. a. att matningen av barnet lades om under pappans ledighet. Borde vara litet lättare för pappor att våga begära ledigt. I övrigt positivt." (Fadern tog ut 26 dagar.)

"Mamman ville amma och man kunde inte kombinera amning och förvärvsarbete bl. a. på grund av lång resväg. Pappan var hemma under mammans semester. Det är viktigt att pappan får kontakt med barnet. Bra att vara två första tiden." (Fadern tog ut 13 dagar.)

"Pappan hade velat vara mer ledig utan att arbetsgivaren bråkade. Arbetsgivaren negativ." (Fadern tog ut 40 dagar.)

Amningen uppgavs vara ett av de skäl som innebar att modern utnyttjade den största delen av föräldraledigheten. Av intervjuerna framgick dock att mer än hälften – både bland delarna och icke-delarna – hade slutat amma i och med tredje månadens utgång. Amningsmönstret skilde sig inte nämnvärt mellan grupperna med undantag av att det bland de mödrar som själva utnyttjat hela föräldraledigheten fanns en grupp som ammat mer än 6 månader.

Av delar-fäderna hade de flesta påbörjat sin första ledighetsdag efter det att modern slutat amma barnet. 10 av de 46 fäderna utnyttjade dock ledigheten samtidigt som modern ammade barnet. Modern var under dessa fäders föräldraledighet antingen själv hemma hela dagarna (t. ex. tjänstledig, lärare med jul- och sommarferier) eller också kunde hon själv disponera sin tid (t. ex. egen företagare, studerande).

Tabell 3.30 nedan visar att modern i de flesta av familjerna förvärvsarbetade eller var sjukskriven, i 18 respektive 12 fall, då fadern var föräld-



Tabell 3.30 Moderns sysselsättning och månad för faderns första ledighetsdag

Moderns sysselsättning under den tid fadern var föräldraledig	Månad för faderns första ledighetsdag								Summa
	1	2	3	4	5	6	7	Uppgift saknas	
Förvärvsarbetade hela tiden	–	–	2	1	3	4	7	1	18
Studier hela tiden	1	1	–	2	1	–	–	–	5
Sjukskriven hela tiden	–	2	1	1	2	1	1	4	12
Tjänstledig eller hemma hela tiden	–	1	–	–	–	–	2	1	4
Lärare med undervisningsfri tid jul- och sommarlov	3	–	–	–	–	–	–	–	3
Semester hela tiden	–	1	–	–	–	–	–	–	1
Sjukskriven delar av tiden arbete resten	1	–	–	–	–	1	–	–	2
Semester del av tiden arbete resten	–	–	–	–	1	–	–	–	1
Summa	5	5	3	4	7	6	10	6	46

raledig. Vidare framgår att 10 av 40 fäder hade påbörjat sin första ledighetsdag i 7:de månaden. 13 fäder hade påbörjat sin första ledighetsdag då barnet var under 4 månader. I endast två av dessa familjer förvärvsarbetade modern.

På frågan om familjen skulle dela på föräldraledigheten om de fick ytterligare ett barn var delar-gruppen till övervägande del positiv till en sådan tanke. Av icke-delarna var 24 positiva, 23 negativa och resten tveksamma.

### Information om föräldraförsäkringen

Intervjuundersökningens frågor rörande den information föräldrarna fått om föräldraförsäkringen visade att de flesta föräldrar fått information genom försäkringskassan. Förutom den källan fick mödrarna information på mödravårdscentralen eller genom vänner. Fadernas vanligaste källa efter försäkringskassan var massmedia. Delarna kände i något större utsträckning till ersättningsreglerna, framförallt de som gäller då fadern och modern delar på en dag och tar halv dag var.

Drygt hälften av de som fått information från försäkringskassan uppgav sig vara nöjda med den. Mödrarna i högre utsträckning än fäderna och icke-delarna i högre utsträckning än delarna.

De som inte var nöjda ansåg att försäkringskassans information var ofullständig och/eller obegriplig.

Drygt hälften av föräldrarna hade ingen synpunkt alls på hur informationen borde utformas. De som svarade ansåg till övervägande del att informationen borde komma via mödravårdscentralen. Övriga förslag var: information på BB, utförlig folder i brevlådan, personligt besök av tjänsteman från försäkringskassan, information i massmedia samt slutligen föräldrautbildning med information om försäkringen.

### *Sammanfattning*

Den tidigare moderskapsförsäkringen omvandlades från år 1974 till en föräldraförsäkring. Den del av försäkringen som avser heltidsledighet i samband med barns födelse förändrades dels genom att också fäderna fick rätt att utnyttja ledigheten efter det barnet fötts dels genom att en garantinivå på 25 kr infördes (32 kr fr. o. m. 1978). Från år 1975 utökades tiden för ledigheten till sju månader (210 dagar). En undersökning av utnyttjandet av försäkringen avseende år 1976 visar följande.

Varje kvinna har rätt att ta ut högst 60 dagar av heltidsledigheten före den beräknade förlossningsdagen. 40 % av mödrarna utnyttjar minst en månads ledighet före förlossningen. Kvinnor med högre inkomst och mer kvalificerat arbete använder försäkringen kortare tid före och längre tid efter förlossningen. Kvinnor i yrkesgrupperna "biträdespersonal" och "icke facklärd" där bl. a. kokerska, kassörska, sjukvårdsbiträde ingår omfattar totalt ca en tredjedel av samtliga yrkesverksamma kvinnor som föder barn. Dessa kvinnor utnyttjar försäkringen minst en månad före förlossningen 2-3 gånger oftare än övriga yrkesverksamma kvinnor.

Ogifta mödrar tar i större utsträckning än gifta kvinnor ut ledighet före förlossningen i form av föräldraledighet.

Sjukskrivning före förlossningen är relativt vanlig. Bland kvinnor med en årsinkomst över 20 000 kr är omkring 15 % sjukskrivna minst en månad före förlossningen. Kvinnor i de yrkesgrupper som i huvudsak är LO-organiserade samt "kontorister m. fl." är något oftare sjukskrivna före förlossningen än övriga kvinnor.

Över 60 % av kvinnorna har inom ett år efter förlossningen gått ut i förvärvsarbete. Ju högre inkomst kvinnorna har före förlossningen desto större är sannolikheten att de snabbt återgår i förvärvsarbete. Skillnaden mellan gifta och ogifta kvinnor är obetydlig utom i årsinkomstklassen under 10 000 kr. I denna klass börjar de ogifta kvinnorna i högre grad än de gifta förvärvsarbeta inom ett år efter förlossningen.

Mellan 7 och 8 % av fäderna i de familjer där föräldrarna är gifta utnyttjar möjligheten att vårda barnet under en längre eller kortare tid under föräldraledighetstiden. Dessa fäder använder i genomsnitt 40 av de 210 dagarna.

Andelen fäder har ökat från drygt 2 % 1974, som var det första året fäderna hade möjlighet att utnyttja föräldraledigheten, till mellan 5 och 6 % år 1975 och nära 8 % år 1976. Preliminära uppgifter från år 1977 visar att andelen fäder fortsätter att öka och siffran för år 1977 torde komma att ligga på ca 12 %.

Ca 2/3 av de fäder som utnyttjat försäkringen är privatanställda. Relativt sett har dock offentligt anställda män oftare använt möjligheten att vårda barnet. Ca 11 % jämfört med knappt 7 % bland privatanställda. De offentligt anställda fäderna har också utnyttjat fler dagar. Tar man hänsyn till skillnaden i yrkessammansättning hos offentligt anställda respektive privat anställda kvarstår skillnaden. Den är dock inte så markant i yrkesgrupper med lång utbildning.

De uppgifter som sammanställts om fädernas utnyttjande pekar på att moderns förvärvssituation har stor betydelse för fädernas medverkan. Ju mer kvalificerat yrke och ju högre inkomst mödrarna har desto större andel



av fäderna använder delar av heltidsledigheten.

I familjer där modern tillhör någon av yrkesgrupperna "lärare, sjuksköterskor m. fl." samt "specialister, ledande befattningar" är det 2-3 gånger fler fäder som använder försäkringen än i de familjer där modern tillhör "biträdespersonal" eller "icke facklärd".

Sammanfattningsvis kan man konstatera att korttidsutbildade kvinnor med låga inkomster ofta utnyttjar föräldraförsäkringen en lång tid före förlossningen och därför får ett mindre antal dagar av föräldraledighet tillsammans med det nyfödda barnet. Fäderna i dessa familjer tar inte del av vårdnaden av barnet genom att utnyttja föräldrapenningdagar i samma utsträckning som fäderna i inkomst- och yrkesmässigt mer privilegierade familjer. Med undantag av ogifta kvinnor börjar mödrar med låga inkomster inte heller arbeta lika snart efter föräldraledighetens slut som övriga mödrar.

Den intervjuundersökning som genomförts med ett 100-tal föräldrar har givit information om de erfarenheter som föräldrarna gjort och de eventuella svårigheter de upplevt då de delat eller diskuterat en delning av föräldraledigheten.

De skäl familjerna som delat ledigheten uppgav till varför fadern ej utnyttjat minst halva föräldraledigheten, stämmer ganska väl med de skäl som icke-delar-familjerna uppgav till varför de över huvud taget inte delade på föräldraledigheten. Synsättet att modern var bäst lämpad att vara hemma med barnet, respektive besvärliga arbetsförhållanden var de tyngst vägande skälen i båda grupperna.

I icke-delar familjerna tycks man ofta bestämt sig för att modern ska utnyttja hela ledigheten utan några allvarigare överväganden. Bakom anledningen "faderns arbetsförhållanden" döljer sig sannolikt ofta en rädsla från faderns sida för att avvika från det gängse mönstret på arbetsplatsen. De familjer som uppgivit att moderns arbetsförhållanden varit anledningen till att familjen inte alls delat ledigheten eller inte delat minst halva ledigheten, har värderat faderns arbete högre. Ibland uppgav modern även att hon hade så tråkiga och rutinmässiga arbetsuppgifter att hon av den anledningen föredrog att själv utnyttja hela föräldraledigheten.

Amningen uppgavs ofta vara skäl till att fadern inte alls utnyttjat föräldraledigheten. Eftersom mer än hälften av mödrarna slutat amma i och med tredje månadens utgång borde amningen i många fall inte ha utgjort det hinder som de familjer som inte delat ledigheten uppgivit. Mödrarna kan dock ha velat amma barnet längre, utan att detta kunnat förverkligas.

Intervjuundersökningen visar att en delning av föräldraledigheten lägger grund för en mer jämlik fördelning av arbetet i hemmet, främst ifråga om vården av barnet.

Slutligen visar undersökningen att de flesta familjer som delat ledigheten planerat och fattat beslut om delning före förlossningen. En relativt stor grupp fäder planerade dock inte att utnyttja föräldraledigheten, men blev p. g. a. olika skäl, främst moderns sjukdom, tvingade att göra detta. Fädernas och familjernas erfarenheter av en delning var dock i båda fallen till övervägande del positiva.

### 3.3.3 *Sjukpenning vid vård av sjukt barn eller i samband med annat barns födelse*

Sjukpenning för tillfällig vård av barn infördes 1974 och gav t. o. m. år 1976 familjer med barn under tio år rätt till ersättning tio dagar per kalenderår för vård av sjukt barn eller av syskon till nyfött. Från 1977 benämnes rättigheten föräldrapenning för tillfällig vård av barn.

Avsikten med denna försäkring var att ge föräldrar ersättning om de behöver stanna hemma från sitt arbete för att ta vård om sjukt barn och vårdbehovet inte kunde tillgodoses på annat lämpligt sätt. Familjepolitiska kommittén förutsatte att försäkringen inte skulle få någon negativ inverkan på kommunernas ansträngningar att bygga ut den del av den sociala hemhjälpverksamheten som avsåg barnfamiljerna (SOU 1972:34 s. 260–262).

Detta avsnitt består till största delen av en kartläggning av utnyttjandet av sjukpenning vid vård av sjukt barn eller i samband med annat barns födelse år 1976. Vissa data om tillsynsform av sjuka barn redovisas först likaså en teknisk beskrivning, populationsdata samt utvecklingen sedan 1974.

#### *Tillsynsform för sjuka barn*

Resultat från familjestödsutredningens undersökning angående barns vistelsetider i daghem och familjedaghem har presenterats i SOU 1975:62. Av undersökningen framgår enligt tabell 3.31 att den genomsnittliga sjukfrånvaron per dag för daghemsbarn var 12,5 % under en höstmånad och att de yngsta barnen hade den högsta frånvaron. Barn i familjedaghem hade lägre genomsnittlig frånvaro, 4,5 %, utan någon påtaglig skillnad i olika åldrar.

**Tabell 3.31 Sjukfrånvaron i oktober 1974 för daghemsbarn födda 1965–1974**

Födelseår	Daghems- barn Antal	Sjukfrånvaro i % Medeltal	Sjuka barn		Sjukfrånvaro bland sjuka Medeltal dagar
			Antal	%	
1973–1974	6 869	22,5	5 406	78,7	6,3
1970–1972	18 232	13,2	10 263	56,3	5,2
1965–1969	32 771	9,5	14 510	44,3	4,7
Alla	57 872	12,5	30 179	52,2	5,2

Tabell 3.32 visar att år 1974 klarades drygt 22 % av barnens sjukfrånvaro av den kommunala hemhjälpn. 27 % av frånvarodagarna var någon av föräldrarna hemma med sjukpenning.



**Tabell 3.32 Andelen sjukfrånvarodagar i procent av totalantal sjukfrånvarodagar för olika typer av tillsynsform för daghems- och familjedaghemsbarn**

Typ av tillsynsform för sjuka barn	1 vecka 1970		Oktober 1974	
	Daghem	Daghem	Familje- daghem	Alla
	%	%	%	%
Kommunal barnvårdare	25,7	23,6	15,5	22,1
Modern hemma med sjukpenning	—	21,1	30,7	22,8
Modern hemma utan sjukpenning	37,0	16,2	13,8	15,8
Fadern hemma med sjukpenning	—	4,1	6,7	4,6
Fadern hemma utan sjukpenning	—	5,8	7,1	6,0
Andra tillsynsformer	37,3	25,8	18,3	24,2
Totalt uppgivna tillsynsformer	100,0	96,3	92,1	95,5
Antal sjukfrånvarodagar oktober 1974		142 423	31 190	173 613
Antal barn i barnomsorgen		50 810	31 281	82,091

I en undersökning från Borås och Sundbyberg har statistiska centralbyrån för sysselsättningsutredningens räkning tagit fram uppgifter om barntillsynen under barnens sjukdom i mars 1977. (Tabell 3.33)

**Tabell 3.33 Sjukdagar för barn till sysselsatta kvinnor i mars 1977**

Andelen sjukdagar i mars 1977	Yngsta barnets ålder		
	1-3 år	4-6 år	7-12 år
Med föräldrapenning			
i Borås	26,4	23,0	3,3
i Sundbyberg	38,2	23,5	3,9
Med kommunal barnvårdare			
i Borås	6,9	23,4	0
i Sundbyberg	1,8	12,5	5,7
Summa sjukdagar <sup>a</sup>			
i Borås	3 629	1 628	3 034
i Sundbyberg	1 417	1 313	963

<sup>a</sup> Antalet barnfamiljer med barn i åldrarna 1-12 år var i Borås 7 607 och i Sundbyberg 1 814.

I dessa två kommuner används föräldrapenningen mest av familjer med yngsta barnet i 1-3-årsåldern. Den kommunala barnvårdarverksamheten används mest i familjer med 4-6-åringar. Jämför man uppgifterna för hela riket år 1970 och 1974 (tabell 3.32) med uppgifterna från Borås och Sundbyberg 1977 förefaller det som om den kommunala hemhjälpens andel har minskat, i varje fall inte ökat sin andel av tillsynen av de sjuka barnen. Denna tolkning måste göras med största reservation eftersom uppgifterna i tabell 3.32 och 3.33 inte är direkt jämförbara. Bedömningen får emellertid stöd av att kommunernas arbetsinsats för hemhjälp vid tillfällig vård av sjuka barn uppgick till 3,0 miljoner arbetstimmar år 1973 och till 3,4 miljoner år 1976. 1973 var 95 000 förskolebarn på daghem eller i familjedaghem mot 140 000 år 1976. Barnvårdarverksamheten har således inte ökat i samma

takt som utbyggnaden av barnomsorgen.

Föräldraförsäkringen täcker enligt dessa ofullständiga uppgifter en ökande del av sjukfrånvaron i barnomsorgen. I det följande redovisas en undersökning av de barnfamiljer som använt föräldraförsäkringen för vård av sjukt barn eller i samband med annat barns födelse år 1976.

### *Undersökningens uppläggning*

Under våren och sommaren 1977 har ett material från försäkringskassorna samlats in för att belysa hur sjukpenning för vård av sjukt barn eller i samband med annat barns födelse utnyttjats under 1976.

Hela populationen utgörs av familjer som under 1976 hade minst ett barn fött något av åren 1966–1976 och som utnyttjat minst en sjukpenningdag vid vård av sjukt barn eller vid annat barns födelse. På försäkringskassornas lokalkontor i hela landet har ett urval dragits från statistikblanketten "Försäkringen för sjukpenning vid vård av barn" som lämnats av vårdnadshavaren vid varje tillfälle försäkringen utnyttjats. I urvalet ingick samtliga familjer i vilken en förälder, som utnyttjat försäkringen, var född dag 19 i månad 01 till 05. På detta sätt erhöles ett slumpmässigt urval motsvarande 5/365 av de familjer där en av föräldrarna använt försäkringen. Om båda föräldrarna utnyttjat försäkringen fördubblas familjens chans att komma med i urvalet. Urvalet för denna familjetyp utgör därför 10/365 av denna delpopulation. Med detta urvalsförfarande ingick 3 843 familjer i det slutliga urvalet. Den uppräknade populationen som använde försäkringen 1976 beräknades till 240 795.

Följande uppgifter om försäkringens användning år 1976 togs från blanketten för föräldrar med nämnda födelsedatum och för eventuellt samboende:

- Antal dagar för vilka ersättning utgått i samband med annat barns födelse
- Totalantal ersatta dagar
- Antal ersättningsperioder
- Yngsta vårdade barnets ålder
- Yngsta vårdade barnets nummer bland syskonen
- Antal barn för vilka ersättning utgått.

Familjens socioekonomiska situation belystes med följande uppgifter bl. a. ur barnbidragsregistret:

- Antal barn födda år 1967 eller senare
- Födelseår för familjens yngsta barn
- Moderns civilstånd
- Föräldrarnas inkomst beräknad med ledning av uppgiften om deras obligatoriska sjukpenning vid den sista ersättningsperioden under året.

Inga upplysningar om föräldrarnas yrke eller arbetsplats registrerades då försäkringskassornas uppgifter är ofullständiga för de familjer där enbart en förälder använt försäkringen. Insamlingen har genomförts under april månad 1977 av personal på varje lokalkontor med anvisningar från riksförsäkringsverket (Bilaga 1).

De insamlade statistikuppgifterna granskades manuellt och kompletterades efter förnyad kontakt med lokalkontoret. Materialet kontrollstansades och bearbetades maskinellt med korstabuleringsprogrammet Table 3.<sup>1</sup> Vid kontrollbearbetning rättades stansfel som givit orimliga variabelvärden och uppmärksammades några systematiska svagheter i primärmaterialen: Sjukpenninguppgifter har i några fall angetts till högre belopp än möjligt år 1976. Den uppgift som registrerats har gällt 1977. I dessa fall har sjukpenningen satts till 179 kronor dvs. max för 1976. Hur stor andel av övriga

<sup>1</sup> Eldh B & Bonsdorff I:  
Manual till korstabuleringsprogrammet Table 3  
QZ Stockholm 1971  
(Stencil).



sjukpenninguppgifter som gäller 1977 kan inte klargöras. Vi har emellertid bedömt förskjutningarna som små och relativt betydelselösa då antalet inkomstklasser som redovisas är litet och endast använts för en grov ekonomisk kartläggning.

Handläggande tjänstemän på försäkringskassornas lokalkontor har tagit fram primärmaterialen. Alla kassor har lämnat uppgifter. Vi antar att alla arkiverade uppgifter har tagits med. Eventuellt bortfall av icke arkiverade utbetalda föräldrapenningdagar kan inte uteslutas men bedömes vara av ringa omfattning.

Enligt riks-försäkringsverkets månadsstatistik utbetalades ersättning för 1 115 609 dagar under år 1976. Motsvarande uppgift från denna urvalsundersökning blir 1 098 593 eller 98,5 % av totala antalet uttagna dagar.

Sekundärbortfall förekommer i några variabler med ofullständiga eller felaktiga uppgifter som inte kunnat korrigeras. Yngsta barnets födelseår uppgavs för 36 familjer vara år 1977. För dessa familjer har antalet barn minskats med ett och barnets nummer i syskonskaran korrigerats. Tre barn uppgavs vara födda år 1966. Vi vet inte om utbetalning skett till överåriga barn eller om felregistrering skett. Uppgift om sjukpenning för samboende saknades i 8 och uppgick till ett för högt belopp i 12 familjer. Därutöver fanns enstaka avvikelser i ytterligare några variabler. Totalt fanns 70 ofullständiga uppgifter i någon variabel vilket tillsammans med avrundningsförfarande förklarar att totala antalet redovisade familjer varierar i tabellerna.

### *Totalpopulationen barnfamiljer*

Hela gruppen barnfamiljer som 1976 var berättigade att utnyttja sjukpenning för vård av sjukt barn, dvs. familjer med barn som under 1976 fyllde högst 10 år, var ca 800 000.<sup>1</sup> Av dessa är 90 % tvåförälderfamiljer och 10 % enförälderfamiljer. Förvärvsfrekvensen bland kvinnor med barn under 10 år beräknas till 67 %. Föräldrar i enförälderfamiljer har högre förvärvsfrekvens, ca 76 %, än i tvåförälderfamiljer. Årsinkomsten bland de förvärvsarbetande mödrarna var år 1976 under 20 000 kronor för 33 %, mellan 20 000 och 50 000 för 59 %. Knappt 8 % hade mer än 50 000 kronor i årsinkomst. Dessa uppskattningar används i kommande avsnitt för att beräkna den andel familjer som utnyttjat försäkringen.

### *Försäkringens utveckling 1974–1977*

År 1974 infördes rätten för alla familjer med barn under tio år att uppbära föräldrapenning för vård av sjukt barn eller i samband med annat barns födelse. Under åren 1974–1976 har familjerna kunnat ta ut tio dagar per kalenderår. Reglerna har sedan 1 januari 1977 ändrats på flera punkter. Effekterna av nu gällande regler har inte varit möjliga att belysa eftersom uppgifter för hela 1977 inte kunnat insamlas för detta betänkande.

Erfarenheterna av försäkringen under 1974 redovisades i SOU 1975:62.

Antalet dagar som togs ut 1974 var 675 792, 1975 963 437, 1976 1 115 606 och år 1977 1 815 572. Ökningen mellan 1975 och 1976 minskade något jämfört med ökningen mellan de två första åren. År 1977 ökade antalet dagar med 63 % jämfört med 1976. Detta beror sannolikt till stor del på de nya reglerna som trädde i kraft 1 januari 1977 som bl. a. innebär att barnfamiljerna har fler dagar för tillfällig vård av barn.

155 000 familjer använde försäkringen år 1974 jämfört med 240 000 år 1976. Tillskottet av familjer som använder försäkringen, förklarar mer-

<sup>1</sup> Chansen för att föräldrarna till ett barn fött år 1966 skall ha använt försäkringen år 1976 är beroende av när barnet fyllde 10 år. Om födelsedagarna antas jämnt fördelade över året är antalet möjliga dagar att utnyttja försäkringen reducerad med hälften för denna årskull. För att tillåta jämförelser med undersökningsmaterialen uppskattas antalet familjer med yngsta barnet i åldern 0–10,5 år.

**Tabell 3.34 Totala antalet uttagna dagar för vård av sjukt barn eller i samband med annat barns födelse under år 1974 - 1977 fördelade på månader**

Månad	Antal uttagna dagar				Andel av samtliga uttagna dagar			
	1974	1975	1976	1977	1974	1975	1976	1977
01	20 936	77 043	76 652	118 160	3,1	8,0	6,9	6,5
02	50 122	100 977	117 478	165 413	7,4	10,5	10,5	9,1
03	57 023	93 127	140 400	175 448	8,4	9,7	12,5	9,7
04	61 515	94 545	106 325	156 580	9,1	9,8	9,5	8,6
05	64 305	76 187	93 206	159 073	9,5	7,9	8,4	8,7
06	48 358	67 924	75 231	127 324	7,1	7,1	6,7	7,0
07	36 278	43 700	48 606	75 534	5,4	4,5	4,4	4,2
08	36 834	46 641	50 137	88 692	5,5	4,8	4,5	4,9
09	55 329	74 474	78 813	144 734	8,2	7,7	7,1	8,0
10	70 537	94 237	94 183	169 249	10,4	9,8	8,4	9,3
11	84 811	92 326	109 849	202 936	12,6	9,6	9,8	11,2
12	89 744	102 256	124 726	232 429	13,3	10,6	11,2	12,8
Summa	675 792	963 437	1 115 606	1 815 572	100,0	100,0	100,0	100,0

parten av ökningen i antalet uttagna dagar från 1974 till 1976. Hur ökningen år 1977 fördelar sig på familjer- och genomsnittligt antal dagar är okänt.

#### *Familjer som använt försäkringen 1976*

I tabell 3.35 ges en översikt över de drygt 240 000 familjer som utnyttjat försäkringen år 1976. 35 000 av dessa familjer (15 %) tog ut dagar för ledighet i samband med annat barns födelse. 213 000 familjer (88 %) utnyttjade försäkringen för vård av sjukt barn. Drygt 7 000 av dessa familjer (3 %) utnyttjade försäkringen för båda formerna av ledighet.

Familjer där modern inte förvärvsarbetar kan endast använda försäkringen för vård av sjukt barn om vårdnadshavaren, dvs. i regel modern, inte kan ta hand om barnet. Detta har varit fallet för ca 9 000 familjer. Bland de familjer där båda föräldrarna förvärvsarbetar och familjen endast använt försäkringen för vård av sjukt barn medverkar var tredje fader.

Enförälderfamiljerna är överrepresenterade bland dem som använde försäkringen för vård av sjukt barn och utgjorde drygt 20 % av dessa trots att de endast utgör knappt 10 % av barnfamiljerna i landet. Bland de ca 60 000 förvärvsarbetande enförälderfamiljerna med barn under 10 år utnyttjade 44 000 eller 73 % försäkringen. Motsvarande andel i de tvåförälderfamiljer där båda föräldrarna förvärvsarbetar är 37 % (175 000 av ca 468 000). Undantagsfamiljer som utnyttjade försäkringen i samband med annat barns födelse blir andelen 34 % i dessa tvåförälderfamiljer.

I de familjer som använt försäkringen har ca 80 % av kvinnorna en årsinkomst mellan 20 000 och 50 000 kronor och endast 10 % har mindre än 20 000 i årsinkomst. Bland förvärvsarbetande kvinnor med barn under 10 år i befolkningen 1976 är andelen med inkomst under 20 000 kronor betydligt högre, drygt 30 %. Siffrorna speglar sannolikt att många deltidsarbetande kvinnor med små inkomster inte använde försäkringen.



**Tabell 3.35. Familjer som utnyttjat försäkringen år 1976, fördelade efter familjetyp, moderns förvärvsarbete samt vilken/vilka av föräldrarna som utnyttjat försäkringen för vård av sjukt barn resp. vid annat barns födelse**

Familjetyp	Försäkringen utnyttjad						Summa
	Endast vård av sjukt barn			I samband med annat barns födelse			
	Modern ensam	Fadern + ev. modern	Summa	Enbart	Också vid vård av sjukt barn	Summa	
Tvåförälderfamilj därav							
Modern ej förvärvsarbetande	–	9 194	9 194	11 431	710	12 141	21 335
Modern förvärvsarbetande	102 950	49 984	152 934	16 010	6 532	22 542	175 476
Summa	102 950	59 178	162 128	27 441	7 242	34 683	196 811
Enförälderfamilj	–	–	43 984	426	–	426	44 410
Summa familjer	102 950	59 178	206 112	27 867	7 242	35 109	241 221

Bland familjer som utnyttjat försäkringen finns en inkomstskillnad mellan mödrarna i enförälderfamiljerna och mödrarna i tvåförälderfamiljerna. Den första gruppen har genomsnittligt något högre inkomst men endast 11–12 % ligger över 50 000 kronor oavsett familjetyp. Denna skillnad återspeglar troligen framför allt att de ensamstående föräldrarna arbetar heltid i större utsträckning.

#### *Fädernas utnyttjande av föräldraförsäkringen i samband med annat barns födelse*

I hela landet finns ungefär 55 000 familjer med två eller flera barn, varav det yngsta föddes 1976. Ca 64 % eller ca 35 000 av dessa fäder använde försäkringen i samband med annat barns födelse. I diagram 3.5 visas hur många dagar fäderna tagit ut.

I medeltal har fäderna tagit ut 7,5 dagar. Ungefär en fjärdedel tar ut fem dagar eller därunder medan 40 % tar ut alla tio dagarna i samband med annat barns födelse. Fäder med årsinkomst under 50 000 tar ut alla tio dagarna i något högre utsträckning än de högre inkomsttagarna (tabell 3.36).

**Tabell 3.36 Utnyttjande av sjukpenning i samband med annat barns födelse fördelat efter fädernas årsinkomst**

Fädernas årsinkomst	Uttagna dagar Medeltal	Andel tiodagars- uttag %	Antal fäder
–49 000	7,8	46,9	15 622
50 000–	7,2	35,3	19 965
Totalt	7,5	40,4	35 587

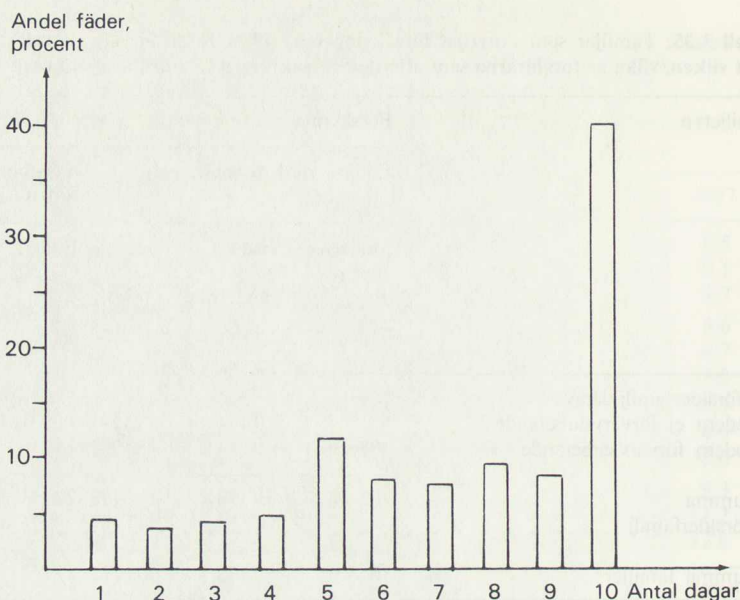


Diagram 3.5 *Utnyttjande av sjukpenning i samband med annat barns födelse. Andel fäder som tagit ut 1-10 dagar. (Diagrammet omfattar drygt 35 000 fäder)*

Fäder i flerbarnsfamiljer använde således i stor utsträckning större delen av de tio föräldrapenningdagarna för att ta hand om sitt nyfödda barn. Försäkringens syfte "att fadern kan ta ledigt en kort tid i samband med ett barns födelse för att kunna ta hand om ev. äldre barn, för att kunna vara med vid förlossningen och för att kunna ta hand om familjen den allra första tiden därefter" (SOU 1972:34, s. 224) har i stor utsträckning förverkligats för flerbarnsfamiljerna.

Från 1 januari 1978 öppnas denna möjlighet också för förstagångsfäderna.

### *Sjukpenning för vård av sjukt barn*

#### Allmänt

I hela landet finns drygt en halv miljon familjer med barn under 10 år där modern förvärvsarbetar. 213 000 eller 40 % av dessa familjer använde försäkringen för vård av sjukt barn (se tabell 3.34) under år 1976.

Som tidigare konstaterats är enförälderfamiljer överrepresenterade bland dem som utnyttjar försäkringen. Omkring 73 % av enförälderfamiljerna och ca 40 % av tvåförälderfamiljerna har använt försäkringen. Även om beräkningen rymmer vissa felkällor är det dock klart att enförälderfamiljer i betydligt större utsträckning än tvåförälderfamiljer använder försäkringen.

206 000 familjer har använt försäkringen endast för vård av sjukt barn år 1976. Dessa tog i medeltal ut 4,0 dagar. Som framgår av diagram 3.6 dominerar de familjer som tar ut enstaka dagar. 63 % tar ut högst tre dagar. Endast 7,5 % av familjerna använde alla tio dagarna.

Av tabell 3.37 framgår att enförälderfamiljerna har ett något högre genomsnittligt utnyttjande av försäkringen än tvåförälderfamiljer, 4,6 dagar jämfört med 3,9 dagar för tvåförälderfamiljerna. Både i en- och tvåförälderfamiljer gäller att färre dagar utnyttjas för skolbarnen.



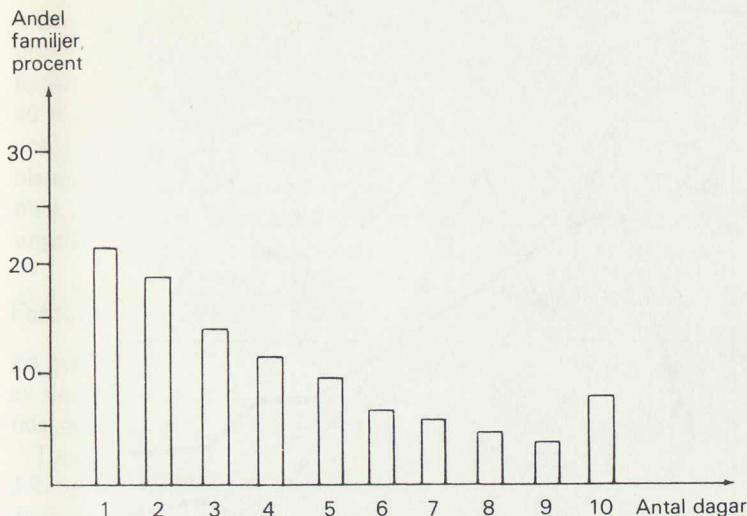


Diagram 3.6 Familjer som utnyttjat sjukpenning för vård av sjukt barn. Familjerna är fördelade efter antal dagar.

Tabell 3.37 Medeltal dagar som använts för vård av sjukt barn bland de en- och tvåförälderfamiljer, vilka enbart använt försäkringen för detta ändamål, fördelat efter yngsta barnets ålder

Yngsta barnets ålder	Tvåförälderfamiljer		Enförälderfamiljer		Samtliga familjer	
	Antal	Medeltal dagar	Antal	Medeltal dagar	Antal	Medeltal dagar
0-2	66 207	4,1	9 301	4,7	75 508	4,2
3-6	64 611	3,9	21 406	4,9	86 017	4,1
7-9	29 074	3,2	12 567	4,1	41 641	3,5
Summa	159 892	3,9	43 274 <sup>a</sup>	4,6	203 166	4,0

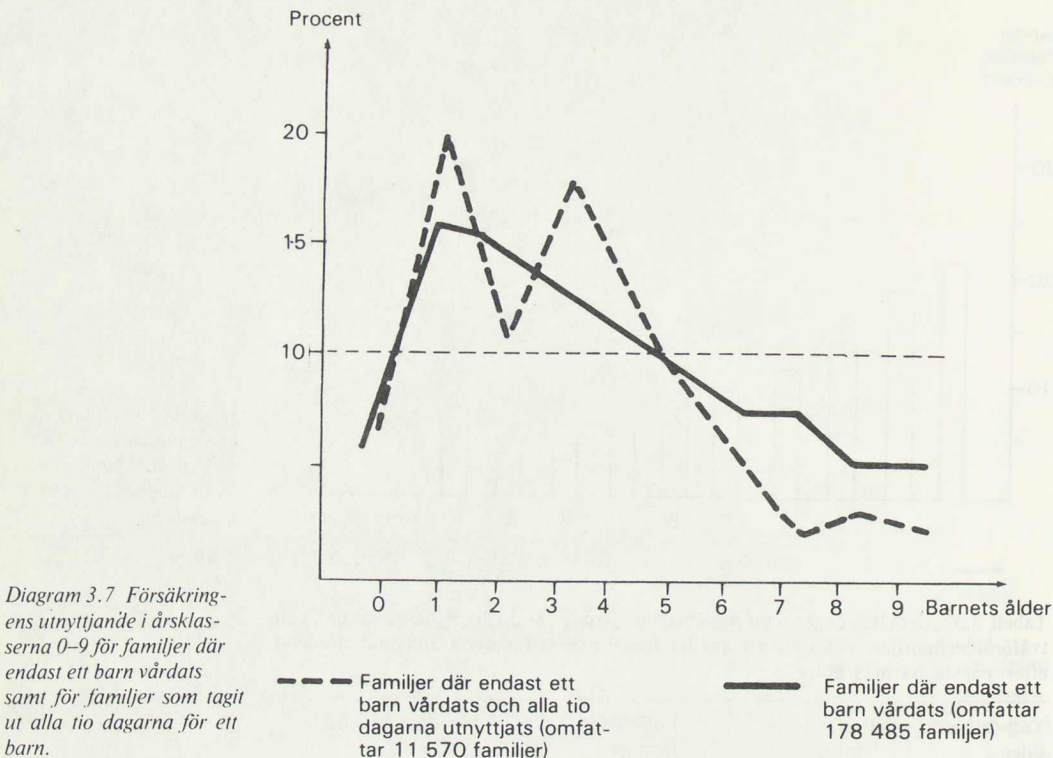
<sup>a</sup> 1-2 % bortfall på variabeln yngsta barnets ålder jämfört med tabell 3.34.

Denna tabell skiljer inte ut hur försäkringen använts för det enskilda barnet. För att bättre belysa betydelsen av barnets ålder visas i diagram 3.7 ålderssammansättningen för *det vårdade* barnet i de familjer som endast använt försäkringen för *ett* barn.<sup>1</sup>

Om alla tio årsklasserna hade utnyttjat försäkringen för vård av sjukt barn i samma utsträckning skulle varje årsklass svara för ungefär 1/10 eller 10 % av det totala uttaget. Diagram 3.7 visar att utnyttjandegraden är högre bland de yngre barnen än bland de äldre. Bland de som vårdats tio dagar utgör de yngsta barnen den största andelen. Barn i skolåldern är underrepresenterade både med avseende på utnyttjande av försäkringen överhuvudtaget och uttag av alla tio dagarna. För de tre äldsta årsklasserna 7, 8 och 9 år ligger utnyttjandet tämligen konstant. Materialet ger därför inte anledning att förvänta en lägre utnyttjandegrad för barn i åldersgruppen omedelbart över tio år vid en eventuell höjning av nuvarande åldersgräns.

I tabell 3.38 redovisas yngsta barnets ålder för gifta (formellt gifta) två-

<sup>1</sup> P. g. a. det relativt lilla urval som här används är siffrorna något osäkra. Den tillfälliga nedgången i tvåårsåldern kan troligen förklaras av detta.



föräldrefamiljer bland samtliga som utnyttjat försäkringen samt bland samtliga familjer där föräldrarna är gifta och modern förvärvsarbetar. De senaste siffrorna är hämtade från arbetskraftsundersökningarna. Hänsyn har här också tagits till att enbarnsfamiljer där barnet fötts under andra halvåret 1976 normalt inte kunnat utnyttja denna försäkringsdel.

**Tabell 3.38** Gifta tvåföräldrefamiljer som enbart utnyttjat försäkringen vid vård av sjukt barn år 1976 samt samtliga gifta tvåföräldrefamiljer med förvärvsarbetande moder. Fördelat efter yngsta barnets ålder

Yngsta barnets ålder	Antal familjer i riket som utnyttjat försäkringen	Antal familjer i riket med förvärvsarbetande gift moder (ca)	Andel som utnyttjat försäkringen (ca) %
0-2 år	52 651	110 000	48
3-6 år	55 097	145 100	38
7-	27 401	126 500	22
Samtliga gifta varav med barn 0-6 år	135 149	381 600	35
	107 748	255 100	42



Bland dessa familjer med barn under tio år har ungefär var tredje familj utnyttjat försäkringen för vård av sjukt barn. Ca 108 000 familjer med gifta föräldrar med barn under 7 år har använt försäkringen. Dessa utgör drygt 40 % av samtliga gifta förvärvsarbetande föräldrar med barn i dessa åldrar enligt 1976 års befolkningsuppgift. Utnyttjandet av försäkringen är högre bland familjer med barn i åldern 0-2 år än i 3-6 årsåldern, ca 48 % jämfört med 38 %. Bland familjer med barn i skolåldern utnyttjas försäkringen i ungefär var femte familj med förvärvsarbetande föräldrar.

### Familjer som använt alla tio dagarna för vård av sjukt barn

En beskrivning av de familjer som tagit ut maximalt antal dagar för vård av sjukt barn, är särskilt viktigt inför en diskussion om försäkringens framtida utveckling.

Totalt tog ca 16 000 familjer ut alla tio dagarna år 1976, motsvarande 3 % av förvärvsarbetande kvinnor med barn under tio år. I tabell 3.39 redovisas andelen familjer med tiodagarsuttag bland de familjer som överhuvudtaget utnyttjat försäkringen i respektive grupp för en- och tvåförälderfamiljer med barn i olika åldrar.

**Tabell 3.39 Uttag av alla tio dagarna för vård av sjukt barn bland en- och tvåförälderfamiljer fördelade efter yngstas barnets ålder**

Yngsta barnets ålder, år	Andel tiodagarsuttag i %		
	Enförälder	Tvåförälder	Alla familjer
0-2	13,0	7,8	8,4
3-6	12,6	6,9	8,3
7-9	5,6	3,5	4,2
0-9	10,7	6,7	7,6

I de enförälderfamiljer som utnyttjat försäkringen tar 10,7 % ut alla tio dagarna, vilket är betydligt större andel än i tvåförälderfamiljerna.

Både i en- och tvåförälderfamiljer gäller att ju yngre det yngsta barnet är, desto större andel av familjerna utnyttjar alla tio dagarna.

Familjer tar ut alla tio dagarna i större utsträckning om de har barn i förskoleåldern. Detta överensstämmer med den högre sjukligheten för barn i de yngsta åldrarna. Att ensamstående föräldrar tar ut alla tio dagarna står däremot rimligen inte för en högre sjuklighet hos deras barn utan belyser att familjens sociala villkor påverkar uttaget av försäkringen.

Av tabell 3.40 framgår att andelen familjer som förbrukar alla dagar tidigt på året är högre bland familjer med flera barn, såväl bland ensamstående som bland tvåförälderfamiljer. Det är dessa grupper vilka använt alla dagarna tidigt under året som kan förväntas ha behov av ytterligare dagar.

**Tabell 3.40 Familjer som utnyttjat alla tio dagarna år 1976 för vård av sjukt barn fördelat efter månad för sista uttaget, familjetyp och antal barn**

Familjetyp och antal barn	Tionde dagen uttagen i				Summa
	Jan.-maj	Jun.-sep.	Okt.-dec.		
Två föräldrar					
1 barn	14,9	22,4	62,6	100	6 177
2 eller fler barn	30,2	21,6	48,2	100	4 934
Summa	21,7	22,0	56,2	100	11 111
En förälder					
1 barn	13,0	35,2	51,9	100	3 834
2 eller fler barn	36,4	18,2	45,5	100	781
Summa	16,9	32,3	50,8	100	4 615
Samtliga	20,3	25,1	54,6	100	15 726

**Fädernas medverkan**

De ca 59 000 fäder i tvåförälderfamiljer som använt dagar för vård av sjukt barn utnyttjade i genomsnitt 2,6 dagar, se tabell 3.41.

**Tabell 3.41 Familjer som enbart tagit ut sjukpenning för vård av sjukt barn år 1976 och där fadern använt minst 1 dag av försäkringen, fördelat efter medeltal uttagna dagar, antal barn i familjen och yngsta barnets ålder**

Antal barn	Yngsta barnets ålder, år	Antal dagar uttagna av fadern, medeltal	Antal familjer där fadern medverkat
1	0-2	2,5	14 058
	3-6	2,5	11 608
	7-9	2,4	6 035
	Summa	2,4	31 701
2 eller fler	0-2	2,9	13 491
	3-6	2,8	12 247
	7-9	2,6	1 172
	Summa	2,8	26 910
	Samtliga	2,6	59 143 <sup>a</sup>

<sup>a</sup> Inkluderar 532 gifta familjer i uppräknat material där uppgift om barnets ålder saknas.

Fäderna i flerbarnsfamiljerna har en tendens att utnyttja något fler dagar än enbarnsfäderna. Någon större skillnad med hänsyn till yngsta barnets ålder finns inte vad gäller antal dagar som fäderna utnyttjar.

Fädernas inkomstfördelningar är relativt lika i de familjer där enbart modern utnyttjat försäkringen för vård av sjukt barn och i de familjer där fadern utnyttjat åtminstone en dag. Något högre andel fäder med höga inkomster finns dock i familjer där enbart modern utnyttjat försäkringen.



Fädernas och mödrarnas sammanlagda utnyttjande i de tvåförälderfamiljer där fäderna medverkat var i genomsnitt 4,2 dagar och 7,9 % av familjerna tog ut alla tio dagarna. Fäderna använde 63 % av alla dagar som togs ut för vård av sjukt barn i dessa familjer och var således oftare hemma med föräldraersättning än mödrarna.

I flertalet barnfamiljer tar dock mödrarna huvudbördan av vården av de sjuka barnen oavsett barnets ålder och antal syskon. Vi kan inte uttala oss om fädernas medverkan tenderar att öka. Våra resultat talar däremot för att om en fader använder föräldraförsäkringen är chansen stor att föräldrarna delar ganska jämnt på dagarna.

### *Sammanfattning*

Sjukpenning för tillfällig vård av barn infördes 1974 och gav t. o. m. år 1976 familjer med barn under tio år rätt till ersättning tio dagar per kalenderår för vård av sjukt barn eller vid annat barns födelse. Antalet familjer som använt försäkringen ökade från 155 000 år 1974 till 240 000 år 1976. Denna siffra stiger sannolikt även under de närmaste åren genom att ytterligare familjer får kännedom om försäkringen och det blir mer och mer accepterat på arbetsplatserna att använda denna försäkring. Däremot behöver inte utnyttjandet per familj öka i samma takt. Genomsnittligt tog familjerna ut 4,4 dagar år 1974 och 4,6 dagar år 1976, varav 4,0 dagar avsåg vård av sjukt barn.

Det genomsnittliga dagantalet speglar emellertid dåligt de enskilda familjernas användning av försäkringen. Fädernas uttag av dagar i samband med barns födelse måste hållas skild från familjernas uttag för vård av sjukt barn.

64 % av de ca 55 000 fäder i flerbarnsfamiljer som hade rätt att ta ut dagar i samband med barns födelse utnyttjade försäkringen. Dessa fäder tog i genomsnitt ut 7,5 dagar och 40 % av de fäder som tog ut minst en dag tog ut alla tio dagarna. Denna del av försäkringen har gjort det möjligt för flertalet flerbarnsfäder att medverka i omvårdnaden av sina barn i samband med en ny förlossning.

Antalet dagar som familjerna tar ut i samband med vård av sjukt barn bestäms av en mängd faktorer som föräldrarnas yrkesarbete, inkomster, andra tillsynsformer, attityder till försäkringen och barnens sjuklighet och behov av särskild vård i samband med sjukdom.

Av drygt en halv miljon barnfamiljer med förvärvsarbetande mödrar använde 40 % eller drygt 200 000 försäkringen för vård av sjukt barn.

Dessa familjer använde i genomsnitt 4,0 dagar för vård av sjukt barn. 7,5 % av dessa familjer tog ut alla tio dagarna år 1976. Det genomsnittliga utnyttjandet påverkas inte nämnvärt av antalet barn i familjen. Familjer med förskolebarn över ett år använder försäkringen i högre grad än familjer med skolbarn. Barn under ett år vårdas relativt sällan med hjälp av denna försäkring, vilket rimligen sammanhänger med att vårdnaden i stor utsträckning är tryggad genom föräldraledigheten. Dessa åldersbetingade skillnader är särskilt tydliga bland de familjer som utnyttjat alla tio dagarna.

I en tredjedel av de familjer som använt försäkringen har fadern tagit ut minst en dag. Fäderna använde över hälften av alla dagar som togs

ut för vård av sjukt barn i dessa familjer och var således oftare hemma med föräldrapenning än mödrarna.

I flertalet barnfamiljer tar dock mödrarna huvudbördan av vården av de sjuka barnen oavsett barnets ålder och antal syskon.

Försäkringen används i betydligt större utsträckning av ensamföräldrar än av samboende där båda förvärvsarbetar. De ensamstående använder också något fler (4,6) dagar i genomsnitt. Relativt sett tar fler (10,7 %) ensamföräldrar ut alla tio dagarna. Detta speglar ensamföräldrarnas utsatta position och bristen på alternativ omvårdnad av sjuka barn. Försäkringen utgör en viktig komponent i det ekonomiska skyddet för de familjer som hamnar i besvärliga situationer i samband med barns sjukdom.

Bland familjer som tagit ut alla tio dagarna märks att särskilt flerbarnsfamiljer med barn i förskoleåldern oftare har tagit ut alla dagarna tidigt på året. Ökningen av det maximala antalet dagar från januari 1977 bör tillgodose en stor del av detta behov. Det är dock klart att en liten grupp sjuka barn med längre vårdtider eller ofta återkommande sjukdomar inte kan få omvårdnaden ordnad inom nuvarande regler.



## 4 Allmänna överväganden

### 4.1 Inledning

Sedan slutet av 1960-talet har barnfamiljernas situation förändrats i betydande grad. Det har framför allt skett genom att allt fler kvinnor börjat förvärvsarbete. Den förhållandevis största ökningen har skett bland kvinnor med barn i förskoleåldern. Denna utveckling har medfört att ekonomin för stora grupper barnfamiljer har förbättrats. Den har också varit ett viktigt led i utvecklingen för ökad jämställdhet mellan män och kvinnor.

Det är emellertid en allmän erfarenhet att det är arbetsamt för familjen om både fadern och modern i en barnfamilj förvärvsarbetar. Framför allt uppstår det problem i vissa situationer då barnet behöver närvaron av en förälder. Den föräldraförsäkring som infördes den 1 januari 1974 tillkom för att ge föräldrarna både en rätt till ledighet och en ekonomisk kompensation i dessa situationer.

### 4.2 Försäkringens motiv och principiella uppbyggnad

I familjepolitiska kommitténs motivering för föräldraförsäkringen utgick man från att båda föräldrarna i flertalet småbarnsfamiljer önskar förvärvsarbete. Man menade att det emellertid finns vissa situationer när det är önskvärt eller t. o. m. nödvändigt att en förälder stannar hemma och tar hand om ett barn. En sådan situation är vid ett barns födelse och det första halvåret därefter. En annan situation där familjepolitiska kommittén fann angeläget att tillgodose behovet av ledighet var vid barnens sjukdom.

Samtidigt som föräldraförsäkringen trädde i kraft genomfördes också betydande förändringar i sjukpenningförsäkringens uppbyggnad. Sjukpenningen – och därmed även föräldrapenningen – utgår fr. o. m. den 1 januari 1974 – med vissa begränsningar – med 90 % av den ordinarie inkomsten samtidigt som den beskattas. Den är också ATP-grundande. Föräldraförsäkringen fick därmed redan från början en nära knytning till förälderns inkomst.

Föräldraförsäkringen ersatte den tidigare moderskapsförsäkringen. Denna gav mödrarna rätt att vara lediga under en sexmånadersperiod i samband med barns födelse. Dessutom erhöll varje moder ett engångsbelopp på 1 080 kr vid barnets födelse.

Föräldraförsäkringens införande och senare utveckling har inneburit flera principiella nyheter. Den viktigaste av dem var att även fäderna fick rätt att utnyttja möjligheterna till ledighet för att vara hemma hos sina barn och ersättning för inkomstbortfall vid sådan ledighet.

En annan förändring med principiell innebörd var införandet av en garantinivå för ersättningen. Garantinivån motiverades med behovet att stödja unga föräldrar med svag eller ingen anknytning till arbetsmarknaden. Det konstaterades också att den skulle få stor betydelse för de hemarbetande föräldrarna.

Med föräldraförsäkringens infördes också en helt ny ersättningsform, nämligen sjukpenning vid vård av sjukt barn. Mot bakgrund av att denna var en ny och oprövad form, som avvek från försäkringens tidigare uppbyggnad, begränsades det antal dagar som fick utnyttjas av varje familj.

Efter försäkringens ikraftträdande har förmånsreglerna successivt byggts ut. Ledighetsreglerna har fått en modern utformning som klart definierar föräldrarnas rätt till ledighet. Rätten till ersättning och till ledighet har knutits närmare till varandra.

Rätten till sjukpenning för vård av sjukt barn har ändrats till en rätt till föräldrapenning för tillfällig vård av barn. I samband härmed har rätten till ersättning utvidgats till att omfatta också de situationer då den ordinarie vårdaren är sjuk, när en förälder behöver följa ett barn till den förebyggande hälsovården eller när en förälder besöker samhällets barnomsorg. I det sistnämnda fallet är ersättningen begränsad till en dag per år och förälder.

### 4.3 Familjestödsutredningens uppdrag och första betänkande

#### 4.3.1 *Uppdraget*

Samtidigt som föräldraförsäkringens trädde i kraft tillsattes familjestödsutredningen med uppdrag att göra en sammanställning och bedömning av erfarenheterna av de nya reglerna. I direktiven har också ingått att pröva möjligheterna att utöver de av familjepolitiska kommittén föreslagna åtta månaderna förlänga ersättningstiden på ett sådant sätt att försäkringens underlättar för småbarnsföräldrar att förvärvsarbeta med reducerad arbetstid under en viss period sedan rätten till hel föräldrapenning upphört.

I direktiven påpekades att en grundtanke bakom föräldraförsäkringens är att reglerna skall medverka till jämställdhet mellan kvinnor och män. Målet är att båda föräldrarna på lika villkor skall ges möjlighet att på ett tillfredsställande sätt kombinera förvärvsarbete och en god omvårdnad om barnen.

Frågan om förkortad arbetstid för småbarnsföräldrar har nära samband med de minsta barnens situation inom barnomsorgen. Utredningen har i uppdrag att pröva erfarenheterna av och de pedagogiska förutsättningarna för småbarnsgrupper i daghem.

Utredningens direktiv finns återgivna i kap. 1 (sid. 17).



#### 4.3.2 *Utredningens första betänkande*

Utredningen tog upp vissa av de i direktiven berörda frågorna i det delbetänkande Förkortad arbetstid för småbarnsföräldrar (SOU 1975:62), som avlämnades år 1975. Det innehöll en första genomgång av försäkringens utnyttjande. Därjämte innehöll det vissa förslag till utbyggnad av försäkringen. Utredningens huvudförslag gällde rätten till förkortad arbetstid för småbarnsföräldrar. Vidare föreslogs en utvidgning av rätten till föräldrapenning vid tillfällig vård av barn, samt en ny lagstiftning om rätt till föräldraledighet. En del av utredningens förslag har genomförts, bl. a. förslaget om förändrade regler för rätt till föräldrapenning vid tillfällig vård av barn och en lag om rätt till föräldraledighet.

Förslaget om förkortad arbetstid för småbarnsföräldrar innebar att föräldrar som förvärvsarbetar på heltid – utöver den dåvarande rätten till sju månaders heltidsledighet – skulle få rätt till dels en förlängning av ersättningstiden från sju till åtta månader, dels en rätt för förälder att korta ned sin arbetstid till sex timmar per dag under en period av 20 månader och få ersättning i form av delföräldrapenning. Tiden skulle enligt förslaget fördelas lika mellan föräldrarna. Förvärvsarbetande föräldrar skulle dessutom ges rätt att byta ut den åttonde månaden av heltidsledigheten mot fem månaders delföräldrapenning.

Detta förslag mötte erinringar på vissa punkter. Mot förslaget anfördes framför allt att dess konsekvenser ute på arbetsplatserna inte belysts tillräckligt. En arbetsgrupp (S 1975:01) med representanter från arbetsmarknadens parter tillsattes för att med ledning av remissvaren se över förslaget.

#### 4.3.3 *Senare behandling av frågan*

Arbetsgruppens förslag redovisades i rapporten (Ds S 1976:5) "Ökade möjligheter till föräldraledighet genom föräldraförsäkringen". Förslaget innebar bl. a. att ersättningstiden i stället för att enbart kunna utnyttjas som en arbetstidsförkortning till sex timmar också skulle kunna tas ut som heltidsledighet eller halvtidsledighet. Ersättningstiden förblev densamma som enligt familjestödsutredningens förslag så att föräldrarna gavs rätt till en ledighet som motsvarade fem månaders heltidsledighet, vilket omräknat till sex timmars arbetsdag skulle motsvara delföräldrapenning i 20 månader. Arbetsgruppens förslag innebar också att rätten till ersättning skulle omfatta även föräldrar som saknade förvärvsarbete eller som arbetade mindre än heltid (sex timmar per dag). Vidare utvidgades den tidsperiod under vilken ersättning kunde tas ut från det ursprungliga förslagets tre år till åtta år – dvs. till och med barnets första skolår.

Arbetsgruppens förslag blev i sedvanlig ordning föremål för remissbehandling. Därefter har en proposition utarbetats av den nya regeringen och förelagts riksdagen. De nya regler som antogs av riksdagen och som trädde i kraft den 1 januari 1978 innebär en utbyggnad av föräldraförsäkringen genom rätt till föräldrapenning under ytterligare två månader. Av de nio månader försäkringen därmed omfattar utgår föräldrapenning under sex månader i samband med barns födelse enligt samma regler som tidigare, medan ersättning utgår under tre månader i form av särskild föräldrapenning. Den

särskilda föräldrapenningen kan utgå till förälder som för vård av barn är heltidsledig eller som arbetar kortare tid än normal arbetstid. Den kan utgå som hel, halv eller fjärdedels föräldrapenning under tre, sex resp. tolv månader. Under två av de tre månaderna motsvarar föräldrapenningen den egna sjukpenningen, dock lägst garantinivån, medan ersättningen under den tredje månaden utgår lika för alla med garantinivåns belopp 32 kr per dag. Särskild föräldrapenning kan tas ut längst till dess barnet fyllt åtta år eller t. o. m. barnets första skolår.

Den särskilda föräldrapenningens ersättningstid fördelas lika mellan föräldrarna men med rätt för förälder att utan prövning avstå ersättningstid till förmån för den andre föräldern.

#### *4.3.4 Utredningens överväganden beträffande den särskilda föräldrapenningen*

Med hänsyn till att den särskilda föräldrapenningen så nyligen trätt i kraft omfattar familjestödsutredningens genomgång av erfarenheterna av föräldraförsäkringen inte de nya reglerna om särskild föräldrapenning. Utredningen vill dock anföra följande allmänna synpunkter.

I sitt föregående betänkande hävdade familjestödsutredningen att det från barnets synpunkt vore bäst om den fortsatta utbyggnaden av föräldraförsäkringen riktades till de minsta barnen på så sätt att den dagliga kontakten med föräldrarna ökades. De sociala och psykologiska skäl som motiverade dessa synpunkter gäller enligt utredningen fortfarande. Redan vid tidig ålder har barn glädje av samvaron med andra människor än de egna föräldrarna. En god barnomsorg är därför en tillgång även för små barn. Det är dock angeläget att den dagliga tid barnet vistas i barnomsorgen inte blir alltför lång. Det är betydelsefullt att den särskilda föräldrapenningen i första hand utnyttjas till en förkortning av arbetsdagen.

Det råder stor brist på barnomsorg för de minsta barnen. Det kan därför i många fall ligga nära till hands att föräldrar utnyttjar den särskilda föräldrapenningen som heltidsledighet omedelbart efter föräldrapenningen vid barns födelse. Föräldrarna går då miste om möjligheterna att använda den särskilda föräldrapenningen för att förkorta arbetstiden eller i situationer då deras närvaro är angelägen, exempelvis vid introduktion i barnomsorgen eller vid skolstarten.

Mot den bakgrunden bör man enligt utredningens mening ta reglerna om den särskilda föräldrapenningen under förnyat övervägande om det visar sig att heltidsledighet blir den dominerande formen för utnyttjande av särskild föräldrapenning. I så fall bör övervägas vilka förändringar av regelsystemet som måste göras för att förändra utnyttjandemönstret så att förkortad arbetstid blir ett vanligare sätt att använda försäkringen.

När större erfarenheter vunnits av den särskilda föräldrapenningen bör också den nuvarande konstruktionen när det gäller ledighet vid barns födelse prövas. Det är möjligt att det då kan framkomma skäl att föreslå en rätt att omvandla heltidsledighet till fjärdedelsledighet också inom denna del av försäkringen. F. n. finns det en möjlighet att ta ut halv föräldrapenning i samband med barns födelse. Oavsett om föräldrarna delar på vårdnaden under en dag och tar ut en halv föräldrapenning vardera eller om en förälder



tar ut halv föräldrapenning under en dag avräknas alltid en dag. För att anpassa avräkningsreglerna för föräldrapenning i samband med barns födelse till de övriga avräkningsreglerna bör dock redan nu en viss justering göras så att en halv föräldrapenning avräknas som en halv dag istället för som nu en hel dag.

## 4.4 Försäkringens utnyttjande

### 4.4.1 Föräldrapenning i samband med barns födelse

En statistisk redovisning av utnyttjandet av föräldraförsäkringen under åren 1974–77 lämnas i kap. 3. De viktigaste resultaten och slutsatserna sammanfattas i det följande.

Man kan först konstatera, att det är mycket få familjer som avstår från att utnyttja sin rätt till föräldrapenning i samband med barns födelse. I den mån det förekommer gäller det kortare tider.

Det senaste årtiondet har karakteriserats av en kraftig ökning av kvinnornas förvärvsverksamhet. Denna ökning har varit mest framträdande bland mödrar med små barn. Denna utveckling under de senaste åren belyses också av att den andel som uppbär föräldrapenning enligt garantinivån har minskat från 40,5 % år 1974 till 29,5 % år 1976. Den genomsnittliga föräldrapenningen (inkl. fädernas utnyttjande) har stigit från 52,5 kr år 1974 till 77,9 kr år 1976.

Föräldrapenning vid barns födelse kan utnyttjas av modern fr. o. m. den sextionde dagen före den beräknade tidpunkten för födelsen. Ca 30 % av de mödrar vars föräldrapenning översteg garantinivån utnyttjade denna möjlighet i minst en månad. Drygt 20 % av mödrarna var sjukskrivna i minst en månad under tiden före förlossningen.

Föräldraförsäkringen är en av de mest konkreta jämställdhetsreformer som genomförts. För de fäder som utnyttjar rätten till föräldrapenning ger den möjlighet att på ett helt annat sätt än tidigare få kontakt med barnen.

Att förändra könsroller är emellertid en långsam process. Att män vårdar barn på heltid är en genomgripande förändring av invanda mönster. Andelen män som utnyttjade föräldraförsäkringen var låg – 2,4 % – under det första året. Utvecklingen under den tid försäkringen existerat har varit positiv även om männens andel år 1976 fortfarande inte var högre än knappt 8 %. Andelen fäder som utnyttjat försäkringen har emellertid ökat successivt under hela tiden.

Antalet utnyttjade dagar bland dessa fäder har också ökat från i genomsnitt 26 under år 1974 till 40 dagar under år 1976.

En huvudfråga för utredningen är vilka grupper som utnyttjar försäkringen och vilka som inte gör det. Utredningen har därför i samarbete med riks-försäkringsverket kompletterat den löpande statistiken med en särskild materialinsamling från försäkringskassorna. Tillsammans med statistiska centralbyrån har utredningen också genomfört en begränsad intervjuundersökning.

Utredningens huvudintryck från det insamlade materialet är att fädernas benägenhet att utnyttja försäkringen ökar med utbildningsgrad, inkomst

och ställning på arbetsplatsen. Skillnaderna är dock begränsade. Bland biträdespersonal och icke-facklärd arbetare utnyttjar 5,4 % av fäderna någon dag av försäkringen. Bland facklärd arbetare är andelen 7,9 %, medan motsvarande andel bland ingenjörer och specialister ligger på 7,8 %. Medeltalet för alla fäder låg år 1976 på 9,4 %.

Bland fäder med inkomster under 40 000 kr per år utnyttjade 5,6 % föräldraförsäkringen, medan det bland fäder med en inkomst över 40 000 kr var 9,8 %.

Det finns således ett samband mellan fädernas utnyttjande av försäkringen och deras utbildnings- och förvärvsförhållanden. Det kanske mest slående förhållandet i det insamlade materialet är dock sambandet mellan männens utnyttjande av försäkringen och kvinnornas utbildnings- och förvärvsförhållanden. Bland män i samma yrkesgrupp stiger utnyttjandet av föräldraförsäkringen ju högre inkomst och bättre ställning på arbetsplatsen kvinnan har. Det förefaller mot den bakgrunden rimligt att tillmäta moderns situation stor vikt när det gäller uppdelningen av tiden. Det gäller både hennes värderingar kring vården av det späda barnet och hennes situation på arbetsmarknaden. Detta är viktigt bl. a. från informationssynpunkt. Materialet tyder på att ju bättre ställning kvinnan har i sitt förvärvsarbete – desto viktigare blir det för henne att mannen tar sin del av ansvaret för hem och barn.

Utredningen har också jämfört benägenheten hos fäder med olika arbetsgivare att utnyttja försäkringen. Av det insamlade materialet förefaller det som det var lättare för fäder med offentliga arbetsgivare att utnyttja försäkringen än för fäder med privata arbetsgivare. Drygt 11 % av de offentligt anställda fäderna utnyttjade försäkringen mot knappt 7 % av de privat anställda. Även om man jämför yrkesgrupper kvarstår det mönstret. Inom yrkesgrupper med hög utbildning såsom "specialister och ledande befattningar" är dock denna skillnad mellan fäder med olika arbetsgivare mindre märkbar.

Utredningen har prövat ytterligare några faktorer utan att finna några klara samband. Ur regional synpunkt kan man konstatera en viss tendens till högre utnyttjande bland fäderna i stockholmsregionen och några andra större orter, men i stort sett förefaller det inte ha någon större betydelse var man bor i Sverige när det gäller utnyttjandet av försäkringen. Inte heller förefaller pappans ålder ha någon betydelse.

#### 4.4.2 *Föräldrapenning för tillfällig vård av barn*

Reglerna om föräldrapenning för tillfällig vård av barn förändrades till väsentliga delar från den 1 januari 1977. Den statistik som redovisas avser år 1976 då föräldraförsäkringen gav föräldrarna rätt till tio dagars föräldrapenning. De förändringar som har införts efter år 1976 har inte varit möjliga att belysa med hittills tillgänglig statistik.

År 1974 utnyttjade 155 000 familjer rätten till ersättning vid vård av sjukt barn. År 1976 hade antalet familjer ökat till 240 000. Bland de familjer som använt sig av denna del av försäkringen utnyttjade varje familj i genomsnitt 4,4 dagar år 1974 och 4,6 dagar år 1976.



Av andra undersökningar framgär att barn i genomsnitt är sjuka betydligt mer än 4-5 dagar per år. Familjerna använder uppenbarligen i stor utsträckning andra utvägar än föräldraförsäkringen för att lösa tillsynen av sjuka barn. I den mån detta innebär att barnet vårdas av en vuxen anförvänt eller annan bekant person torde det i regel vara en god lösning. Skulle det däremot innebära att föräldrarna anmäler sig själva sjuka när det i själva verket är ett barn som är sjukt är det en otillfredsställande lösning. Det är givetvis inte heller bra om sjuka barn lämnas utan tillsyn.

Det antal dagar som utnyttjats per familj är begränsat. Utredningens huvudintryck är att familjerna som regel är återhållsamma i sitt utnyttjande av föräldrapenningen för tillfällig vård av barn. Till detta skall läggas att mellan 50 och 60 % av de berörda barnfamiljerna över huvud taget inte har utnyttjat försäkringen år 1976.

Av följande tablå framgär hur familjer med olika barnantal och med barn i olika åldrar utnyttjat försäkringen för vård av sjukt barn. Av uppställningen framgär att enförälderfamiljer har ett något högre utnyttjande än tvåförälderfamiljer. Antalet barn i familjen förefaller inte att påverka utnyttjandet, medan däremot yngsta barnets ålder ger ett visst utslag när det gäller det genomsnittliga antalet utnyttjade dagar. Bland de 16 000 familjer som använde alla tio dagarna var flerbarns- och enförälderfamiljerna överrepresenterade.

#### Antal dagar i medeltal som olika familjer använt för vård av sjukt barn

Yngsta barnets ålder	Två föräldrar			En förälder
	1 barn	2 el. fler	Summa	1 eller fler barn
0-2	4,1	4,1	4,1	4,7
3-6	4,0	3,8	3,9	4,9
7-9	3,2	3,1	3,2	4,1
Summa	3,8	3,9	3,9	4,6

Familjestödsutredningen har tidigare hävdatt att föräldraförsäkringen inte får tas som skäl av kommunerna för att begränsa utbyggnaden av barnvårdarverksamheten. Vi vill än en gång understryka att syftet med försäkringen inte är att ersätta barnvårdarverksamheten. De båda vårdformerna - barnvårdare resp. föräldraledig förälder - bör i stället komplettera varandra.

64 % av de ca 55 000 fäder i flerbarnsfamiljer som hade rätt att ta ut dagar i samband med barns födelse utnyttjade denna rättighet. Dessa fäder tog i genomsnitt ut 7,5 dagar och 14 000 tog ut alla tio dagarna.

I en tredjedel av de familjer som använt försäkringen för vård av sjukt barn har fadern tagit ut minst en dag. Fäderna använde över hälften av alla dagar som togs ut för vård av sjukt barn i dessa familjer och var således oftare hemma med föräldrapenning än mödrarna.

Statligt anställda har möjlighet att vara lediga med B-avdrag bl. a. för att vårda barn. Tyvärr ger inte befintlig statistik möjlighet att jämföra utnyttjandet av den rättigheten med användningen av föräldraförsäkringen.

#### 4.5 Hur har försäkringen fungerat och hur bör den utvecklas i fortsättningen

Det huvudsakliga motivet för att införa föräldraförsäkringen var att ge föräldrar möjlighet att vara lediga från sitt arbete i situationer då de behöver ta hand om sina barn utan att behöva göra stora ekonomiska förluster eller förlora sin anställning.

Den nuvarande rätten till ledighet i samband med barns födelse täcker en, i jämförelse med andra länder, förhållandevis lång period. Enligt de nya regler som gäller fr. o. m. 1978 kommer den tid som tas ut som heltidsledighet i anslutning till födelsen i fortsättningen att kunna variera mellan sex och nio månader beroende på föräldrarnas önskemål. Den särskilda föräldrapenningen omfattar tre av dessa nio månader. Avsikten med den särskilda föräldrapenningen är att föräldrarna själva skall kunna bedöma när de vill ta ut ledigheten. Härigenom kan angelägna behov som inte går att ange direkt i detalj tillgodoses.

Utvecklingen av föräldraförsäkringen har gått i delvis olika riktningar. Föräldrapenningen för tillfällig vård av barn har byggts ut både när det gäller dagantal och situationer då den kan utnyttjas. En detaljerad uppräknig av skäl har därvid gjorts i lagtexten.

Rätten till särskild föräldrapenning har en delvis annan karaktär. Den innebär en rätt till ledighet och ersättning utan att föräldrarna behöver motivera uttaget. Det enda krav som gäller är att föräldern skall vårda barnet. Den särskilda föräldrapenningen kan användas, utan att några särskilda skäl föreligger, för att ge barn och föräldrar möjlighet till ökad daglig kontakt med varandra. Ledighetsdagarna kan t. ex. användas vid introduktion i daghem eller skola, vid byte av bostadsort eller när barnet av olika skäl har särskilt behov av att ha en förälder hos sig. Den särskilda föräldrapenningen kan också fungera som en reserv för de familjer som har barn som är sjuka ofta eller under längre tidsperioder och där rätten till föräldrapenning för tillfällig vård av barn inte räcker till. Utredningen vill vidare påminna om att den i sitt tidigare betänkande pekade på behovet av stöd i situationer likartade dem vid adoption. Det bör dock påpekas att ledighetsreglerna ger vissa begränsningar också när det gäller utnyttjandet av den särskilda föräldrapenningen.

Avsikten med den särskilda föräldrapenningen är således att den skall kunna utnyttjas enligt föräldrarnas egna bedömningar i en mängd situationer av olika karaktär. Man kan anta att behovet att utnyttja den särskilda föräldrapenningen i besvärliga situationer kommer att variera mellan olika familjer. Den allvarliga bristen på spädbarnsplatser inom barnomsorgen medför sannolikt att många familjer kommer att utnyttja den särskilda föräldrapenningen när de i stället skulle ha föredragit att ha barnet på daghem. Långvarig eller ofta återkommande sjukdom hos barnet är en annan situation då familjen kan behöva använda den särskilda föräldrapenningen. Detta kan leda till att ersättningstiden för vissa familjer kommer att förbrukas för andra situationer än de för vilken utbyggnaden av försäkringen egentligen är avsedd och som enligt utredningen borde prioriteras av sociala och psykologiska skäl.



Utredningen lägger inte fram något förslag om en speciell föräldrapenning för introduktion i barnomsorg och skola. I den utformning som den särskilda föräldrapenningen givits kan den också tillgodose detta ändamål. Utredningen vill dock peka på den risk som beskrivits ovan att vissa familjer kommer att ha förbrukat sin särskilda föräldrapenning på ett sådant sätt att de inte kan delta i barnens introduktion i barnomsorg och skola.

#### 4.6 Jämställdhetsaspekter på föräldraförsäkringen

Under de senaste årtiondena har det skett en betydande utveckling mot ökad jämställdhet mellan män och kvinnor. Könsrollerna har diskuterats livligt och medvetenheten om behovet av förändringar har spritt sig. Alla politiska partier är för en ökad jämställdhet.

Konkret har utvecklingen varit mest framträdande på arbetsmarknaden. Den kvinnliga förvärvsverksamheten har ökat snabbt. Detta gäller också i de fall kvinnorna har små barn. På utbildningsområdet har också viktiga förändringar skett. Lagstiftningen har på nästan alla områden förändrats så att den numera behandlar kvinnor och män lika. Inte minst viktiga har naturligtvis de ändrade attityderna och värderingarna kring kvinnors och mäns roller varit.

Den hittillsvarande utvecklingen har dock inte medfört att vi uppnått jämställdhet mellan män och kvinnor. Fortfarande är arbetsmarknaden i stor utsträckning uppdelad i kvinnliga och manliga yrkesområden. Deltidsarbete är vanligt bland kvinnor men förekommer endast i mycket liten omfattning bland män och det är fortfarande en stor manlig dominans bland chefer och likställda. Olika undersökningar tyder på att arbetet med hem och barn alltjämt är mycket ojämnt fördelat. Det är i regel kvinnorna som har huvudansvaret för hemmet och som gör merparten av arbetet där.

Föräldraförsäkringen utgör ett konkret inslag i strävan för jämställdhet mellan män och kvinnor. De regler för föräldraledighet (moderskapsförsäkring m. m.) som gällde före år 1974 innebar en allvarlig begränsning i familjernas möjlighet att själva välja hur de ville leva. Men även om de formella hindren för männen att vara hemma tagits bort fungerar fortfarande det yttre trycket och könsrollsmönstret som ett hinder för att de i någon större utsträckning skall kunna ta del av sina rättigheter. De invanda mönster och attityder som finns förklarar naturligtvis i stor omfattning att fädernas medverkan i föräldraförsäkringen blivit så begränsad som den blivit.

Antalet fäder som utnyttjat försäkringen i samband med barns födelse har emellertid ökat successivt. Sannolikt spelar försäkringen roll också vid sidan av det direkta utnyttjandet. De fäder som prövat på vårdarbetet med små barn har sannolikt därmed lagt grunden för fortsatt deltagande i den praktiska omsorgen om barnen. De har också visat andra människor att det inte är onaturligt att pappor tar hand om små barn.

Rätten till föräldrapenning för tillfällig vård av barn har utnyttjats i en förhållandevis stor utsträckning av männen. Den delen av försäkringen utgör ett mycket konkret bidrag till en utjämning av hemarbetet mellan män och kvinnor.

## 4.7 Administrationen av föräldraförsäkringen

Utredningen har bedrivit sitt arbete i kontakt med riks försäkringsverket. Utredningen eller dess sekretariat har också besökt flera försäkringskassor. Syftet med kontakterna och besöken har varit att finna ut hur föräldraförsäkringens regelsystem har fungerat. Kassapersonalen har genom sina direktkontakter med de försäkrade möjlighet att föra fram deras synpunkter.

Det är givetvis viktigt att föräldraförsäkringen utformas på ett så enkelt och lättförståeligt sätt som möjligt. Det är framför allt viktigt för att berörda föräldrar skall kunna utnyttja försäkringen på ett sätt som bäst svarar mot deras behov. Det är också viktigt för att begränsa administrationskostnaderna.

Att försäkringen blivit så komplicerad som den blivit sammanhänger med att den är avsedd att täcka flera olika behov och att föräldrarna inom vida gränser skall ha möjlighet att själva välja hur man vill utnyttja försäkringen. Kravet på enkelhet står delvis i motsats till de krav på flexibilitet och valfrihet som också ställs.

Utredningens intryck är att administrationen av föräldraförsäkringen i huvudsak fungerar väl. Vissa påpekanden har gjorts om delar av regelsystemet som ger upphov till problem från hanteringssynpunkt. Utredningen tar i det följande upp flera sådana punkter och föreslår ändringar av reglerna i syfte att få försäkringen att fungera bättre och enklare. Justeringarna har marginell karaktär.

Behovet av ytterligare information om försäkringen framhålls också av dem som på fältet sysslar med försäkringen. Ju mer komplicerad försäkringen blir, desto mer information behövs. Informations- och upplysningsdelen i kassornas arbete har ökat väsentligt i samband med utbyggnaden av försäkringen. Servicefunktionerna kring försäkringen har således blivit alltmer arbets- och kostnadskrävande, medan rutinadministrationen genom bl. a. rationaliseringsåtgärder inte haft motsvarande utveckling.

## 4.8 Utredningens förslag i detta betänkande

### 4.8.1 *Inledning*

Utredningen har gjort både en materiell och en lagteknisk granskning av försäkringen. I de följande kapitlen redovisas olika förslag till utbyggnad eller förändring av föräldraförsäkringen. I en del fall har utredningen pekat på problem som inte går att lösa enbart inom försäkringens ram. De frågor som tas upp har olika natur och storleksordning.

Föräldraförsäkringen har f. n. i allt väsentligt en generell utformning. Någon bedömning från fall till fall förekommer knappast och besluten, om föräldrapenning skall utgå eller inte, är i regel lätta att fatta. Det är en klar fördel i försäkringens uppbyggnad.

Trots detta har vissa av de förslag utredningen nedan beskriver inslag av prövning av de enskilda fallen. Det är delvis en ny linje i föräldraförsäkringen.



Skälen för att i fortsättningen bygga ut försäkringen selektivt är emellertid enligt utredningens mening starka. Det första skälet är att det under över-skådlig framtid knappast finns statsfinansiellt utrymme för några stora kostnadskrävande generella reformer på föräldraförsäkringens område. Det andra huvudskälet är att försäkringen i dag ger en betydande rätt till ekonomisk ersättning vid föräldraledighet. Ersättningsreglerna har också byggts ut kraftigt de senaste åren. Utredningen har i det läget funnit att den fortsatta utbyggnaden av försäkringen bör inriktas på att tillgodose de grupper som har särskilda behov av stöd eller som i dag är missgynnade av reglernas utformning.

Utredningen finner för sin del att de här redovisade skälen överväger nackdelarna med en selektiv utbyggnad av försäkringen. Vi vill också framhålla att de utbyggnader av selektiv karaktär som föreslås knyter an till likartade närliggande regler inom andra delar av den allmänna försäkringen.

#### 4.8.2 Föräldrapenning under graviditeten

Enligt nuvarande regler kan blivande mödrar utnyttja rätten till föräldrapenning 60 dagar före den beräknade tidpunkten för barnets födelse. Tid som utnyttjats före barnets födelse minskar den tid som kan användas efter förlossningen.

De nuvarande reglerna missgynnar kvinnor som har tungt arbete och därför inte kan fortsätta arbeta till omedelbart före förlossningen. Frågan rymmer svåra tekniska problem men orättvisorna är av en sådan art att det enligt utredningens mening är angelägt att en förändring av regelsystemet sker så snart som möjligt.

I kap. 5 redovisas förslag till ändringar av nu gällande regler i detta avseende. Förslaget innebär en särskild rätt till inkomstersättning när den blivande modern på grund av havandeskapet inte kan förvärvsarbeta. Det innebär att de nuvarande 180 dagarna kan utvidgas med 50 dagar om kvinnan inte har kunnat omplaceras på sin arbetsplats och hon till följd av havandeskapet helt eller delvis inte kan förvärvsarbeta.

Enligt utredningens förslag läggs på mödrahälsovården att göra bedömningen om arbetets art hindrar den blivande modern att förvärvsarbeta.

Det blir fråga om en bedömning av det enskilda fallet. Redan i dag blir en betydande grupp kvinnor sjukskrivna under den senare delen av graviditeten. Förslaget innebär således delvis att denna företeelse sätts in i ett regelsystem. Den nuvarande möjligheten att ta ut föräldrapenning tidigast 60 dagar före den beräknade tidpunkten för förlossningen kvarstår.

#### 4.8.3 Föräldrapenning för långtidssjuka barn

Enligt utredningens mening täcker det nuvarande antalet dagar inom systemet med föräldrapenning för tillfällig vård av barn behovet av ledighet hos det stora flertalet barnfamiljer. I vissa lägen, t. ex. då barnet eller barnen har en långvarig sjukdom eller då något barn är infektionskänsligt och därför ofta sjukt är emellertid de nuvarande reglerna inte tillräckliga.

I kap. 6 förslår utredningen att reglerna för föräldrapenning för tillfällig

vård av barn ändras så att ett större antal dagar för vård av sjukt barn kan beviljas i de fall då familjen förbrukat det ordinarie antalet dagar.

Dessa regelförändringar skulle innebära en lättnad för familjer som på grund av barnets sjukdom ofta får svåra påfrestningar. Det är enligt utredningens mening att använda begränsade resurser där de bäst behövs.

Utredningen har i det föregående framhållit att det vore en olycklig utveckling om vissa grupper föräldrar måste utnyttja den särskilda föräldrapenningen i situationer där de står utan val. Utredningen har där nämnt de problem bristen på barnomsorg för de minsta barnen medför. Detsamma gäller familjer vars barn drabbas av sjukdomar. En rätt till förlängning av den tillfälliga föräldrapenningen skulle göra att dessa familjer inte behövde förbruka den särskilda föräldrapenningen på grund av sjukdom hos barnet. Det skulle då ges samma möjligheter som andra familjer att använda den särskilda föräldrapenningen till att förkorta arbetstiden när barnet är litet eller att delta i introduktion i barnomsorg eller skola.

För att begränsa rätten till förlängd ersättning till att gälla barn med mer långvariga sjukdomar föreslår vi att en karenperiod på tre dagar införs. Administrativt får de nya reglerna delvis samma karaktär som de som gäller vid egen sjukdom som varar längre än sex dagar. En sådan sjukskrivning förutsätter en bedömning i det enskilda fallet av medicinsk personal och försäkringskassa. Samma tidsgräns bör gälla i dessa fall dvs. intyg krävs fr. o. m. den sjunde dagen när familjen har tagit ut de 12, 15 resp. 18 dagar de nu har rätt till.

#### *4.8.4 Åldersgränserna för föräldrapenning för tillfällig vård av barn resp. reseersättning för besök hos barn på sjukhus*

Den nuvarande åldersgränsen på tio år för föräldrapenning för tillfällig vård av barn motiverades i huvudsak med förekomsten av en tioårsgräns på andra närliggande områden inom den allmänna försäkringen. Önskemål om en höjning av gränsen har framförts bl. a. i riksdagen.

Det är givet att en åldersgräns av detta slag alltid ger otillfredsställande gränsfall, eftersom vårdbehovet upphör gradvis och vid olika tidpunkter för olika barn.

Att se till och vårda sjuka anhöriga är ett behov som inte bara gäller barn under en viss ålder. Rätten till ledighet och ersättning för sådan vård skulle kunna diskuteras för sjuka i alla åldersgrupper. Det är emellertid inte familjestödsutredningens uppgift.

Rätten till föräldraledighet för tillfällig vård av barn tar sikte på att ersätta en bantillsyn som faller bort. Enligt utredningens mening är det då naturligt att anknyta till den övre åldersgränsen för den kommunala barnomsorgen. Enligt lagen 1976:381 om barnomsorg omfattar kommunernas fritidshemsverksamhet barn t. o. m. 12 års ålder. Samma åldersgräns bör därför gälla också för föräldrapenning för tillfällig vård av barn. Förslaget beskrivs närmare i kap. 7.

Vidare lämnas förslag om höjning av åldersgränsen för resekostnadsersättning för besök hos sjukt barn som vårdas på sjukhus.

I kap. 8 föreslås vissa ändringar av reglerna för vårdbidraget till svårt handikappat barn. Reglerna syftar, liksom förslaget i kap. 6 om föräldra-



penning till långtidssjuka barn, till att stödja de familjer som drabbas av svårare sjukdomar och olycksfall hos barnen. Förslagen innebär dels att vårdbidraget skall kunna tidsbegränsas dels att lägsta tid för vårdbidrag sänks till sex månader.

## 4.9 Information om försäkringen

### 4.9.1 *Nuvarande information*

Sedan försäkringen infördes år 1974 har riksförsäkringsverket och försäkringskassorna lagt ned ett omfattande arbete på att informera om föräldraförsäkringen. Det har skett genom broschyrer, annonser, TV-inslag etc. Som en del i informationsarbetet kan man också se den omfattande utbildning av försäkringskassornas personal som skett. Informationen har varit inriktad på att presentera försäkringens innehåll i dess stora drag.

Utredningen har genom samtal med kassapersonal, besök på arbetsplatser och den enkät som presenterats i kap. 3 (sid. 38) fått uppfattningen att berörda föräldrar har en i huvudsak god kännedom om försäkringen. Detta huvudintryck till trots finns det sannolikt betydande grupper föräldrar som har en otillräcklig information om föräldraförsäkringen. Det finns också viktiga detaljer i försäkringen som inte nått ut tillräckligt, vilket förhindrat eller försvårat ett rätt utnyttjande av försäkringen.

I sin fortsatta diskussion delar utredningen upp ämnesområdet i allmän information och information för att öka fädernas medverkan.

### 4.9.2 *Allmän information*

Det arbete som riksförsäkringsverket tillsammans med försäkringskassoförbundet och försäkringskassorna bedriver för att informera om föräldraförsäkringen är viktigt och bör fortsätta.

Föräldrarna har ofta en god allmän kännedom om försäkringen men saknar av naturliga skäl kunskaper om detaljer. Det är därför viktigt att föräldrarna har möjlighet att få sina frågor besvarade. Försäkringskassorna har en viktig funktion som upplysningscentral i dessa frågor. Därutöver är det enligt utredningens mening önskvärt att också andra grupper, som föräldrarna kommer i kontakt med, har en god kännedom om försäkringen. Det gäller exempelvis arbetsgivare och personalchefer, fackliga förtroendemän och funktionärer samt offentligt anställda som i sitt arbete kommer i kontakt med föräldrar, dvs. personal på mödra- och barnvårdscentralerna, förskolor, socialbyråer, öppenvårdsmottagningar och sjukhus etc. Särskilt viktigt är det att man genom denna indirekta väg kan nå sådana grupper föräldrar som annars inte skulle nås av informationen.

Det finns enligt utredningens mening skäl att pröva en rad olika vägar i samarbete med berörda organisationer och myndigheter för att nå personalkategorier som kan hjälpa föräldrarna med information om föräldraförsäkringen.

#### 4.9.3 *Information för att öka fädernas medverkan*

I utredningens direktiv framhålls det att en grundtanke bakom föräldraförsäkringen är att reglerna skall medverka till jämställdhet mellan kvinnor och män. I sitt föregående betänkande föreslog utredningen att viss del av ersättningstiden från försäkringen obligatoriskt skulle fördelas mellan föräldrarna. Det skulle enligt utredningens mening underlätta för fäderna om de exempelvis gentemot arbetsgivare hade en egen tid för föräldraledighet att hänvisa till. En obligatorisk uppdelning skulle med all sannolikhet förändra fördelningen av arbetet med hem och barn mellan kvinnor och män snabbare än vad den nuvarande försäkringen bidrar till.

Utredningens förslag har endast delvis accepterats. Tiden för den särskilda föräldrapenningen har fördelats mellan makarna men dessa har fått rätt att med en enkel anmälan avstå tid till förmån för den andre föräldern. Det är ännu för tidigt att uttala sig om hur denna regel kommer att påverka fädernas utnyttjande av föräldraförsäkringen.

Mot denna bakgrund blir frågan om informationens utformning än viktigare. Den blir den huvudsakliga vägen att öka fädernas utnyttjande av försäkringen.

Den allmänna informationen är en viktig bas för att åstadkomma detta. Den visar föräldrarna vilka möjligheter de har att dela på tiden och den visar arbetsgivarna att även den manlige anställde har en sådan rättighet.

Den allmänna informationen är dock uppenbarligen inte tillräcklig för detta syfte. Frågan om hur en värderingspåverkande information bör läggas upp och i vems regi den skall ske blir då viktig.

Föräldrarnas utnyttjande av försäkringen påverkas av arbetsgivarnas och arbetskamraternas inställning. Det finns sannolikt fortfarande ett starkt motstånd ute på många arbetsplatser mot att fäderna utnyttjar försäkringen. Arbetsgivarorganisationerna har ett stort ansvar för att denna inställning förändras i positiv riktning. Med tanke på den stora betydelse situationen på arbetsplatsen förefaller att ha är det givetvis också en viktig uppgift för arbetstagarorganisationerna att se till att man på arbetsplatserna inte försvårar för de manliga arbetstagarna att ta ut sin föräldraledighet.

En erfarenhet utredningen gjort är att kvinnornas inställning har stor betydelse – både bromsande och pådrivande – när det gäller fädernas benägenhet att utnyttja försäkringen. Det är därför viktigt att en diskussion om föräldrarollerna riktar sig till båda föräldrarna.

Hur en information med syfte att förändra föräldraroller bör se ut är svårt att säga. De metoder och material som skall användas måste prövas i praktisk verksamhet. Det arbetet bör lämpligen drivas efter några olika linjer för att få fram bästa resultat.

Mödravårdscentralerna och den föräldrainformation/föräldrautbildning som bedrivs och planeras där bör vara en viktig kanal att nå föräldrarna vid den tidpunkt när planeringen av föräldraledigheten normalt sker. Sätten att nå föräldrarna kan variera. Mödravårdscentralens personal kan stå för informationen, alternativt kan försäkringskasspersonal medverka. Ett tredje alternativ är att frågan tas upp i de samtalsgrupper med föräldrar som finns. Det kan ske i samband med den information som lämnas från den kommunala socialvården och som också är kopplad till socialvårdens uppsökande verksamhet.



Frågan om innehåll, metoder och vägar för denna information bör således bli föremål för vidare diskussioner och försöksverksamhet. Utredningen anser att en arbetsgrupp bör tillsättas för att lägga fram konkreta förslag om en särskild informationsverksamhet om föräldraförsäkringen i syfte att öka fädernas vårdinsatser för barnen. I arbetsgruppen bör ingå representanter för bl. a. socialdepartementet, riksförsäkringsverket, försäkringskassaförbundet, jämställdhetskommittén, landstings- och kommunförbunden. Det är också viktigt att arbetsmarknadens parter deltar i arbetet. Informationen bör också göras tillgänglig för invandrare.





## 5 Rätt till havandeskapspenning

### 5.1 Inledning

Mödrar har enligt gällande regler rätt att ta ut föräldrapenning 60 dagar före den beräknade tidpunkten för födelsen. Dessa 60 dagar inrymmer i de 180 dagar som föräldrarna har till sitt förfogande i samband med barns födelse. Detta innebär att varje dag som tas ut före förlossningen minskar tiden för vård av det nyfödda barnet.

### 5.2 Bakgrund till utredningens förslag

Delegationen för jämställdhet mellan män och kvinnor har i skrivelse 1976-07-07 till cheferna för social- och arbetsmarknadsdepartementen tagit upp de problem som kan uppstå för förvärvsarbetande kvinnor under graviditeten. Skrivelsen har överlämnats till utredningen för övervägande.

Delegationen anför bl. a.:

”Vi vet att detta problem idag löses på olika sätt för olika kvinnor. En del kan omplaceras, andra blir trots att de inte är sjuka sjukskrivna, andra tar ledigt utan ersättning och många utnyttjar möjligheten att under havandeskapets två sista månader bruka föräldrapenningen.

Det är emellertid svårt att tillämpa sjukskrivning likformigt över hela landet. Vi tycker dessutom att det är fel att man skall kallas sjuk när man inte är det.

Att tvingas ta ut föräldraledigheten långt före förlossningen innebär en orättvisa gentemot de familjer där kvinnan har sådant arbete att havandeskapet inte är ett hinder. Den nya föräldraledigheten, som ersatt moderskapsledigheten, är ju framför allt till för samvaro mellan föräldrar och barn.

### 5.3 Utredningens överväganden

I kap. 3 har redovisats hur föräldraförsäkringen har utnyttjats före förlossningen och sjukskrivning under de sista två månaderna av havandeskapet.

Kvinnor med låga inkomster tog oftare ut minst en månad längre tid av föräldraledigheten före den beräknade tidpunkten för förlossningen jämfört med kvinnor med högre inkomster. Långvarig sjukskrivning under de sista två havandeskapsmånaderna påverkades ganska litet av kvinnans in-

komst. Av materialet framgår inte orsaken till sjukskrivningen. Det kan således vara endera sjukdom som inte sammanhänger med graviditeten eller sjukdom som är direkt förknippad med havandeskapet. Kvinnor med yrken i underordnade befattningar och med arbeten som kräver kort utbildning tog ut föräldraledighet före förlossningen och var sjukskrivna i slutet av graviditeten i större utsträckning än andra förvärvsarbetande mödrar. Detta var särskilt påtagligt i yrken som dessutom rubriceras som fysiskt krävande.

Från medicinsk synpunkt är det uppenbart att fysiskt ansträngande arbeten som innebär tunga lyft, låsta arbetsställningar med långvariga belastningar av viss kroppsdel eller tempoarbeten med små möjligheter till pauser kan innebära stora påfrestningar under slutet av graviditeten. Sjukskrivning sker många gånger för ryggbesvär, lumbago (ryggskott) eller liknande. Någon systematisk redovisning av anledningen till sjukskrivning finns inte. Läkardiagnoserna på sjukintygen är i regel ospecificerade t. ex. graviditet med komplikation.

Enligt våra förfrågningar till försäkringskassor och gynekologiskt sakkunniga är praxis för sjukskrivning mycket skiftande. Det förekommer att en kvinna sjukskrivs under en del av havandeskapet för att därefter av läkaren uppmanas att använda föräldrapenning under den sista tiden fram till förlossningen. Det förekommer också att läkare hävdar att graviditeten och olika fysiska problem som förekommer i samband med den är ett normalt tillstånd som inte berättigar till sjukskrivning.

För familjer där modern inte förvärvsarbetar spelar det ingen roll när rätten utnyttjas. För förvärvsarbetande föräldrar – särskilt där föräldrarna avser att fortsätta förvärvsarbetet efter föräldraledigheten – är det däremot av stor betydelse hur lång föräldraledigheten blir efter förlossningen. De nuvarande reglerna innebär ett starkt motiv för modern att fortsätta sitt förvärvsarbete så länge som möjligt. Av kap. 3 framgår dock att modern ofta börjar föräldraledigheten en tid före förlossningen.

I vilken mån blivande mödrar kan delta i arbetet skiftar mellan olika arbetsplatser. Tung industri, transport, sjukvård, hotell och restaurang är sannolikt branscher inom vilka det finns grupper av arbetstagare som har besvärliga arbetsuppgifter från dessa synpunkter. Problemen torde framför allt finnas bland LO-grupperna men även inom tjänstmannagrupperna finns det arbetsplatser där det torde vara svårt att arbeta i graviditetens slutskede. Det kan ändå konstateras att de nuvarande reglerna systematiskt missgynnar vissa grupper mödrar med tungt arbete.

Samtidigt har det visat sig att möjligheten att bli sjukskriven i stället för att behöva utnyttja föräldrapenningen inte kan utnyttjas på samma sätt av alla kvinnor beroende på dels att möjligheten inte är tillräckligt känd, dels läkarkårens olika bedömning. Detta förhållande är otillfredsställande.

De här beskrivna ojämlika möjligheterna att använda föräldraförsäkringen eller alternativa försäkringsformer har varit kända länge. Problemen ligger framförallt i svårigheterna att göra en bedömning av vilka kvinnor som inte kan fortsätta att arbeta på sin ordinarie arbetsplats under havandeskapets slutskede. Enligt utredningens mening är nackdelarna med den nuvarande situationen så allvarliga att en förändring av reglerna framstår som nödvändig. Detta trots att nya regler kan medföra att föräldraförsäkringen för-



måner blir svårare att överblicka för den enskilde individen och att administrationen blir komplicerad.

I prop. 1976/77:149 med förslag till ny arbetsmiljölag anförde chefen för arbetsmarknadsdepartementet i anledning av jämställdhetsdelegationens skrivelse bl. a. att havande kvinna har möjlighet att vara kvar i arbetet och att därför i första hand en omplacering inom arbetsplatsen bör försökas om hennes ordinarie arbetsuppgifter påkallar det. Däremot får enligt departementschefen frågan om ersättning för bortfallen lön i fall där förhållandena på arbetsplatsen inte medger omplacering övervägas i annan ordning. I betänkande 1977/78:1 anslöt sig socialutskottet till vad departementschefen anfört och förutsatte att de uttalanden som gjorts beträffande omplacering inom arbetsplatsen av kvinna som på grund av havandeskap inte kan fullgöra sitt ordinarie arbete kommer att uppmärksammas av bl. a. arbetarskyddstyrelsen i dess tillsynsverksamhet. Vidare anförde utskottet att det är angeläget att kvinnan får kompensation för uteblivna löneförmåner i de undantagsfall där omplacering inte kan ske. Arbetsmiljölagen (SFS 1977:1160, SoU 1977/78:1 rskr 18) träder i kraft den 1 juli 1978.

## 5.4 Utredningens förslag

### 5.4.1 Omplacering

De allra flesta arbeten kan utföras även under graviditetens slutskede i vissa fall efter smärre anpassningar av arbetsstället eller arbetsuppgifterna. Kvinnor som inte kan klara sitt vanliga arbete bör ha rätt till omplacering inom arbetsplatsen. I regel torde det finnas goda möjligheter att omplacera de gravida kvinnor som har behov härav till andra arbetsuppgifter. Först i sista hand – om omplacering inte är möjlig – bör ges rätt till särskild ledighet med ekonomisk ersättning.

Utredningens förslag i det följande är utformat utifrån den förutsättningen att frågan om rätt till omplacering inom arbetsplatsen löses, och som socialutskottet framhållit, kräver detta åtgärder från arbetarskyddstyrelsens sida.

Gravida kvinnor har nästan utan undantag kontakt med mödrahälsovården. Det är därför naturligt att låta mödrahälsovårdens personal delta i bedömningen av förändringar i kvinnans arbetsförmåga. Sjuksköterskan, barnmorskan eller kuratorn bör redan vid kvinnans första besök på mödravårdscentralen informera sig om hennes arbetssituation och upplysa om de regler som finns beträffande omplacering på arbetsplatsen m. m. Vid behov bör också kontakt tas med kvinnans arbetsgivare och den lokala fackliga organisationen.

### 5.4.2 Ersättning för inkomstbortfall

I de fall omplacering inte kan ske utan kvinnan måste sluta förvärvsarbeta på grund av arbetets art är det rimligt att den allmänna försäkringen träder in och ersätter inkomstbortfallet utan att den tid någon av föräldrarna kan vara ledig för att vårda barnet efter förlossningen reduceras.

De nuvarande reglerna om föräldrapenning i samband med barns födelse bör lämnas oförändrade, dvs. rätt att ta ut föräldrapenning två månader före förlossningen bör finnas också i fortsättningen. De gällande reglerna bör därutöver kompletteras med bestämmelser som tar sikte på att kompensera det inkomstbortfall som uppstår på grund av att arbetets art förhindrar de blivande mödrarna att förvärvsarbeta i graviditetens slutskede.

Med tanke på angelägenheten av att ha ett renodlat sjukdomsbegrepp i den allmänna försäkringen förefaller det inte lämpligt att inordna behovet av ersättning i dessa fall i den vanliga sjukförsäkringen. Ersättningen bör ges för arbetsoförmåga p. g. a. graviditet utan att man behöver göra en bedömning av om sjukdom föreligger eller inte. En särskild ersättningsform kallad havandeskapspenning bör därför införas som en del av rätten till föräldrapenning i samband med barns födelse.

#### 5.4.3 När förhindrar graviditet fortsatt förvärvsarbete?

Vid bedömningen av om graviditeten förhindrar kvinnan att fortsätta i sitt vanliga arbete måste hänsyn tas till både arbetsplatsens art och kvinnans förmåga att klara av arbetet. Det är givet att vikt måste fästas vid hennes egen bedömning. Faktorer som bör beaktas vid en sådan bedömning är om det i arbetet förekommer tunga lyft eller krav på att vissa svårare rörelser skall kunna utföras. Andra faktorer som bör spela in är om arbetet till stor del måste göras stående. Arbeten av monoton karaktär som ger ensidiga belastningar kan också vara svåra att utföra i samband med graviditeten.

Det är dock inte meningen att varje förvärvsarbete skall kunna berättiga till omplacering eller havandeskapspenning. Det torde finnas en betydande mängd arbetsplatser där arbetet kan bedrivas under graviditetens slutskede. Så bör exempelvis kontorsarbete endast undantagsvis kunna bli grund för att utge havandeskapspenning.

Bedömningen av om graviditeten medför att det ordinarie arbetet inte längre kan utföras är av betydelse både för rätten till omplacering och rätten till ersättning. Det förutsätts att om kvinnan bedömer att graviditeten medför hinder att utföra det normala arbetet utnyttjar hon i första hand sin rätt till omplacering enligt de riktlinjer som anges i arbetsmiljölagen.

#### 5.4.4 Beslut om ersättning

För att försäkringskassan skall kunna fatta beslut om havandeskapspenning bör såsom tidigare angivits en förutsättning vara att frågan om omplacering har prövats.

Försäkringskassan skall vid bedömningen av kvinnans rätt till havandeskapsersättning klarlägga om hennes arbetsförmåga är så nedsatt att hon har behov av att avstå från förvärvsarbete. Den nedsatta arbetsförmågan bör styrkas med ett särskilt intyg, som normalt bör kunna utfärdas av mödravårdscentralens personal. Därav bör också framgå om kvinnan anses kunna fortsätta förvärvsarbetet om hon kan få andra arbetsuppgifter. Vid sin ansökan om havandeskapsersättning skall kvinnan även styrka att hon hos sin arbetsgivare begärt men inte kunnat omplaceras till andra arbetsuppgifter



som skulle göra det möjligt att fortsätta förvärvsarbetet. Detta kan styrkas genom ett intyg från kvinnans arbetsplats, vilket undertecknats av hennes arbetsgivare och den lokala fackliga organisationen inom det avtalsområde där kvinnan är sysselsatt.

#### 5.4.5 Tid för ledigheten m. m.

Enligt nuvarande regler för föräldrapenning i samband med barns födelse har modern rätt att utnyttja föräldrapenning med början från den 60:e dagen före den beräknade nedkomsten. Utredningen har prövat frågan om någon motsvarande tidsgräns bör gälla för havandeskapspenningen. Vi har funnit att en tvåmånadersgräns bör vara tillräcklig. De allra flesta arbeten bör kunna bedrivas t. o. m. den sjunde graviditetsmånaden. Havandeskapspenning bör därför inte kunna uppbäras före den sextionde dagen före den beräknade nedkomsten. Vid särskilda problem kan sjukskrivning komma i fråga.

I det allra sista skedet av graviditeten torde en bedömning av om kvinnan kan fortsätta i sitt ordinarie arbete bli omöjlig att göra. Det förefaller också vara olämpligt från administrativa synpunkter att utge havandeskapspenning för en mycket kort period före förlossningen. Havandeskapspenning bör därför utgå längst till den tionde dagen före den beräknade nedkomsten.

I övrigt bör motsvarande regler som för föräldrapenning i samband med barns födelse gälla. Det innebär bl. a. att den sjukpenninggrundande inkomsten 270 dagar före den beräknade nedkomsten läggs till grund för havandeskapspenningen.

Utredningen har inte heller i övrigt funnit skäl att föreslå några särskilda regler för den tid förälder är ledig och uppbär havandeskapspenning. Havandeskapspenningen utgör formellt föräldrapenning inom föräldraförsäkringen och berättigar därmed till ledighet. Samma regler om underrättelseskyldighet före ledigheten skall därför gälla som för föräldrapenning i samband med barns födelse.

...the ... of ...  
...the ... of ...  
...the ... of ...

...the ... of ...  
...the ... of ...  
...the ... of ...

...the ... of ...  
...the ... of ...  
...the ... of ...

...the ... of ...  
...the ... of ...  
...the ... of ...

...the ... of ...  
...the ... of ...  
...the ... of ...

...the ... of ...  
...the ... of ...  
...the ... of ...

...the ... of ...  
...the ... of ...  
...the ... of ...

...the ... of ...  
...the ... of ...  
...the ... of ...

...the ... of ...  
...the ... of ...  
...the ... of ...



## 6 Föräldrapenning för vård av sjuka barn m. m.

### 6.1 Inledning

Föräldrar äger rätt till föräldrapenning för tillfällig vård av barn om barnet inte fyllt tio år bl. a. när barnet eller dess ordinarie vårdare är sjuk. Från och med år 1977 har familjerna rätt till följande antal dagar per år:

familjer med ett barn	12 dagar
familjer med två barn	15 dagar
familjer med tre eller fler barn	18 dagar

Utredningen har i kap. 3 redovisat resultat av en undersökning från år 1976 om hur försäkringen fungerat. Dagantalet var då begränsat till 10 dagar per familj och år. Försäkringen täckte då vidare bara de behov som uppstått på grund av sjukdom hos barnet eller vid nytt barns födelse.

Vårt huvudintryck är att flertalet familjer är påfallande försiktiga med att använda föräldrapenning för vård av sjukt barn. År 1976 använde en tredjedel av barnfamiljerna försäkringen och de utnyttjade i genomsnitt 4,4 dagar per familj. Antalet familjer som utnyttjade alla 10 dagarna var 30 000. Av dessa tog 14 000 familjer ut alla dagarna i samband med barns födelse. 16 000 eller ca 3 % av alla familjer där modern förvärvsarbetar och något barn är under 10 år använde alla de disponibla dagarna för vård av sjukt barn. Undersökningen visade att flerbarnsfamiljer med barn under två års ålder i större utsträckning använde alla 10 dagarna. Ensamstående föräldrar utnyttjade försäkringen i betydligt högre grad än tvåförälderfamiljerna.

De ovannämnda siffrorna om utnyttjandet bör jämföras med kända siffror om frånvaron från samhällets barnomsorg på grund av sjukdom och med uppgifter om hur mycket små barn brukar vara sjuka.

På basen av en undersökning från oktober 1974 fann vi att den genomsnittliga sjukfrånvaron för daghemsbarn var ca 25 dagar/år och för familjedaghemsbarn ca 8–10 dagar/år. Daghemsbarn under två års ålder hade högsta sjukfrånvaron, 45–50 dagar/år. Dessa uppgifter stämmer väl med tidigare presenterade siffror. Att barn är borta från sin ordinarie barnomsorg beror inte bara på hur allvarlig sjukdomen är. Sjukfrånvaron speglar ofta vilka symptom och sjukdomar som accepteras i olika former av barnomsorg. I familjedaghem har man ofta större möjlighet att ta hand om barnen när de är lindrigt sjuka. Frånvaron påverkas också av vilka andra möjligheter för vård av sjukt barn som familjen har tillgång till. Sjukfrånvarostatistiken måste därför användas med försiktighet vid beräkningar av barnens sjuklighet.

Utöver dessa svenska uppgifter tyder utländska erfarenheter på att barn under två års ålder behöver vara hemma eller få annan särskild tillsyn i genomsnitt ca 20 dagar per år på grund av infektionssjukdomar. För äldre barn är det genomsnittliga behovet ca 10–15 dagar per år. De individuella variationerna är dock stora. För 10–15 % av ettåringarna är behovet 30–40 dagar och 10 % av åttaåringarna behöver omkring 20 dagar per år. En stor del av det ökade vårdbehovet i samband med barnens sjukdomar klaras utanför föräldraförsäkringen med annan föräldraledighet eller med hjälp av anhöriga och kommunal barnvårdare/hemhjälp. Kommunernas arbetsinsatser för hemhjälp vid tillfällig vård av sjuka barn uppgick till 3,0 miljoner arbetstimmar år 1973 och till 3,4 miljoner arbetstimmar år 1976. 1973 fanns det 95 000 förskolebarn på daghem eller i familjedaghem mot 140 000 år 1976. Barnvårdarverksamheten har således inte ökat i samma takt som övrig barnomsorg. Dessutom finns stora skillnader mellan olika kommuner. Kommunernas barnvårdare täcker endast 20–25 % av daghemsbarnens sjukfrånvaro.

## 6.2 Utredningens överväganden

### 6.2.1 *Inledning*

Som framgått av redovisningen av befintlig statistik är utnyttjandet av rätten till föräldrapenning för tillfällig vård av barn relativt begränsat. Visserligen har grunderna för att utnyttja försäkringen vidgats dels år 1977 dels år 1978, men samtidigt har också antalet disponibla dagar per familj ökat. Även med de nya reglerna synes dagantalet i det stora flertalet fall vara tillräckligt.

Föräldraförsäkringen har inneburit att föräldrarna nu i större utsträckning får ersättning från försäkringskassan i stället för att tvingas till olika tillfälliga lösningar, egen semester, egen sjukdom eller obetald ledighet. Föräldraförsäkringen synes emellertid ha fått en inte önskvärd effekt; att minska kommunernas benägenhet att bygga ut barnvårdarverksamheten.

Utredningen har tidigare understrukit att barnvårdare eller annan social hemhjälp bör finnas tillgängliga som ett alternativ för tillsyn av lindrigt sjuka barn. T. ex. vid vanlig förkylning med feber, mässling, kikhosta, vattkoppor som inte kan skötas inom barnets vanliga omsorgsform; daghem eller familjedaghem.

Vi vill upprepa att föräldraförsäkringen inte får vara ett skäl för kommunerna att begränsa barnvårdarverksamheten. Otillräcklig tillgång till barnvårdare eller hemsamariter i kommunen leder f. n. med stor sannolikhet till att barn med lindriga men tillfälligt vårdbehövande sjukdomar mot föräldrarnas egen önskan måste tas om hand med hjälp av föräldrapenning för tillfällig vård av barn. Den kommunala barnvårdarverksamheten behöver därför även i fortsättningen byggas ut.

Av befintlig statistik vet vi att det hittills varit en mycket liten grupp som utnyttjat hela antalet dagar. I den begränsade gruppen torde det däremot finnas ganska många familjer som på grund av barnets sjukdom råkar i en besvärlig situation.

Enligt vår mening finns det starka skäl för att de familjer som utnyttjat



alla ersättningsdagarna erbjuds särskilda hjälpinsatser från samhällets sida. Försäkringskassan bör rekommendera dessa familjer att besöka barnvårdscentraler, skolhälsovård eller distriktssjukvård. Barnens hälsoläge kan då diskuteras och eventuellt motiverad medicinsk utredning kan startas. Daghemsmiljön, familjedaghemmet eller skolsituationen kan ses över. Vårdförmen kan omprövas och alternativa omsorgsformer kan rekommenderas vid ny sjukdom.

Därutöver finns det emellertid anledning överväga på vilket sätt föräldraförsäkringen kan ändras för att tillgodose behov av tillfällig vård av barn utöver nuvarande maximalt antal dagar för den begränsade grupp familjer som behöver ökat stöd.

Vi har övervägt tre alternativ:

1. Generell ökning av antalet dagar eller helt slopande av maximigränserna.
2. Rätt till ytterligare uttag i särskilda fall för barn med allvarlig, långvarig eller ofta återkommande sjukdom enligt medicinskt intyg.
3. Rätt till ytterligare uttag efter viss karenstid. Barnets sjukdom styrks av medicinskt intyg vid en längre sjukdomsperiod.

### 6.2.2 Generella utvidgningar – alternativ 1

Det har i diskussionen förekommit förslag om en generell ökning av antalet dagar med föräldrapenning för tillfällig vård av barn. En sådan ökning har emellertid bara ett begränsat värde för den lilla grupp familjer som har ett långvarigt eller ofta sjukt barn. För att vara till någon avgörande hjälp för dessa familjer krävs en betydande ökning av antalet dagar. För den stora gruppen barnfamiljer finns, mot bakgrund av att år 1976 det genomsnittliga utnyttjandet var så lågt som ca 4,4 dagar inte några skäl att utöka antalet dagar.

Ett borttagande av dagantalgränsen – dvs. att föräldrapenning för tillfällig vård skulle utgå på samma sätt som sjukpenning vid egen sjukdom – är en enkel åtgärd med många fördelar, bl. a. ur administrativ synpunkt. Det är svårt att bedöma konsekvenserna av ett slopande av dagantalgränsen när det gäller utnyttjandet av försäkringen. Vi finner mot bakgrund av de siffror som nämns i inledningen till kapitlet det uppenbart att det för den stora flertalet föräldrar finns återhållande krafter när det gäller utnyttjandet av föräldrapenning för tillfällig vård av barn. De krav arbetsmarknaden ställer på närvaro är uppenbarligen mycket starka och motverkar upprepad långtidsfrånvaro. Det till trots är det möjligt att ett slopande av dagantalgränsen framförallt på några års sikt skulle verka höjande på det genomsnittliga utnyttjandet av försäkringen. Vi finner det således inte möjligt att föreslå ett generellt borttagande av dagantalgränsen. Bl. a. med hänsyn till kostnaderna för en sådan åtgärd är utredningen i nuvarande samhällsekonomiska läge inte beredd att föreslå ett borttagande av gränsen. Utöver resursproblemen skulle en sådan åtgärd också kunna ha negativa konsekvenser när det gäller omfattningen av kommunernas barnvårdarverksamhet.

### 6.2.3 Rätt till förlängning av föräldrapenningen vid svåra sjukdomar – alternativ 2

De familjer utredningen finner angeläget att nå med ett ökat stöd är de där barnen drabbas av långvariga och svåra sjukdomar och där familjerna – utöver de påfrestningar barnens sjukdomar ger – kan bli tvungna att ta ledighet i en utsträckning som kan bli en påfrestning för deras ekonomi. Utredningen har därför prövat ett alternativ där föräldrapenning för tillfällig vård av barn skulle kunna – utöver nuvarande regler – utgå vid ett begränsat antal svårare sjukdomar.

De sjukdomar som avses är sådana som kräver regelbunden medicinsk kontroll med läkarbesök, provtagningar på laboratorium, urinsamlingar i hemmet, röntgenundersökningar och andra specialundersökningar liksom kontakt med andra specialister på respektive sjukdom (sjukgymnast, rörelseterapist, ortopist, dietist, kurator, psykolog osv). Det är i regel önskvärt att föräldrarna är med vid dessa tillfällen. Enbart för dessa medicinska kontroll- och behandlingstillfällen är nu tillgängliga dagar för tillfällig vård av barn sannolikt otillräckliga. Dessutom måste föräldrarna under olika faser av sjukdomens förlopp under kortare eller längre tider vara hemma för att ta särskild vård om barnet.

Detta kan belysas med några exempel. När ett barn insjuknat i diabetes behöver föräldrarna en intensiv undervisning och träning i skötseln av sjukdomen. Hela familjen behöver vänja sig vid de krav som sjukdomen ställer på diabetikerns livsföring. Vid t. ex. astma och ledgångsbesvär kan barnet periodvis bli påtagligt försämrat och kräva extra passning och regelbunden aktiv rörelseträning. Vid allvarliga blodsjukdomar och binjurebarksjukdomar kan eljest lindriga infektioner få dramatiska och hotande förlopp. För dessa barn är den nuvarande försäkringen inte tillräcklig.

En begränsad utvidgning av försäkringen skulle kunna inriktas på att tillgodose behovet av ledighet i särskilda fall. Ytterligare dagar för vård av sjukt barn skulle medges efter medicinsk bedömning. För att särskilda skäl skulle anses föreligga skulle barnets sjukdom vara så allvarlig att den beräknas pågå under minst två veckor alternativt att barnet har ofta återkommande kortvariga sjukdomsperioder. Detta betyder att särskilda skäl i regel inte skulle anses föreligga vid lindriga sjukdomar även om samtliga dagar för tillfällig vård har förbrukats.

Följande exempel visar vilka typer av sjukdomar som avses men utgör inte någon fullständig eller uttömmande lista över de tillstånd som skulle komma ifråga.

– Allvarliga och långdragna infektionssjukdomar t. ex. hjärnhinneinflammation, bakteriella tarminfektioner, mässling med komplicerat förlopp liksom kikhosta under de första två levnadsåren.

– Ofta återkommande allvarliga infektionssjukdomar t. ex. nedre luftvägsinfektioner, upprepade variga öroninflammationer, urinvägsinfektioner. Gäller i regel särskilt infektiösa barn utan känd orsak. Med ofta förekommande avses mer än 5–6 infektioner per år som kräver vård i hemmet.

– Allergiska barn. Barn med astma och/eller allergisk snuva kan ha starkt skiftande sjukdomsbilder från lindriga besvär till livshotande tillstånd som



kräver sjukhusvård. Sjukdomen kan vara säsongsbunden, knuten till en viss miljö eller utlöses av t. ex. stress eller infektioner.

– Andra långvariga sjukdomar och handikapp hos barn. Hit hör ett flertal relativt ovanliga sjukdomar av olika karaktär t. ex.:

Reumatiska sjukdomar och ledinflammationer.

Allvarliga blodsjukdomar som hemolytiska anemier och leukemier.

Njursjukdomar som njurinflammation eller missbildningar i kombination med infektioner i urinvägarna.

Tarmsjukdomar som malabsorption under de första två levnadsåren, och ulcerös colit resp. Crohns sjukdom som oftast drabbar barn i skolåldern.

Immunologiska sjukdomar med brister i infektionsförsvaret leder liksom cystisk fibros till återkommande allvarliga infektioner under hela uppväxten.

Hormonsjukdomar som brist på binjurebark eller hypofyshormon, medfödda hjärtfel och andra missbildningar samt sjukdomar i centrala nervsystemet och rörelseapparaten kan kräva särskild omvårdnad i samband med infektionssjukdomar.

Allvarliga psykiska rubbningar kan periodvis vara extremt vårdkrävande där föräldrarnas medverkan kan vara avgörande både vid vård på sjukhus eller i hemmet.

– Allvarliga olycksfall och större kirurgiska ingrepp.

För samtliga sjukdomar skulle liksom f. n. krävas att behov föreligger för en förälder att avstå från förvärvsarbete. Även andra sociala omständigheter kan stärka vårdbehovet t. ex. för ensamstående förälder eller för familjer i övergående sociala svårigheter i samband med barns sjukdom.

För att möjliggöra bedömning om särskilda skäl föreligger skulle föräldrarna inge styrkt ansökan till försäkringskassan. Särskilt vid kroniska sjukdomar med återkommande sjukdomsperioder vore det lämpligt att någon med god kännedom om barnets sjukdom och dess ordinarie tillsynsform gjorde dessa bedömningar. Sjukdomen skulle styrkas av läkare, distriktsköterska eller sjuksköterska inom offentlig barnhälsovård eller barnsjukvård. Detta intyg skulle avse hela sjukdomsperioden och därför krävas från första dagen.

Utredningen har funnit att detta alternativ har vissa olägenheter. Den vidgade rätten knyts till allvarliga sjukdomar. Vid andra sjukdomar kan vårdbehovet för den enskilda familjen tillfälligt vara lika stort och angeläget. De detaljerade reglerna angående sjukdoms allvarliga art kan med viss rätt uppfattas som godtyckliga. Ett samband mellan vissa diagnoser och sjukdomstillstånd och en särskild försäkringsform utgör ett avsteg från de mer allmänt formulerade regler som gäller för sjukskrivning för vuxna. Nu är visserligen preciserade föreskrifter inte något i och för sig tvivelaktigt. Det tvivelaktiga ligger i att preciseringen innebär gränsdragningar som för den enskilde i vissa fall kan framstå som orättvisa.

#### 6.2.4 Utökning av dagantalet utöver nuvarande gräns efter karensalternativ 3

Ett tredje alternativ som utredningen prövat innebär att det är tillräckligt att barnet är så sjukt att det inte kan vistas i sin ordinarie tillsynsform. Om man då inte skall utvidga rätten generellt som i alternativ 1 måste

en begränsning ske. Begränsningen skulle kunna ske så att föräldrarna inte får någon ersättning de första dagarna – karensdagar – av barnets sjukdomsperiod. Som jämförelse kan påpekas att huvudregeln för ersättning vid sjukdom är att sjukpenning inte utgår för insjuknandedagen. Begränsningen av rätten till föräldrapenning för tillfällig vård av barn utöver de 12, 15 eller 18 dagarna skulle kunna ske på motsvarande sätt. Frågan uppkommer då hur många karensdagarna bör vara.

En längre karenstid innebär att man avgränsar utnyttjandet till mer långvariga sjukdomar. Samtidigt innebär detta en större påfrestning för familjens ekonomi eftersom reglerna innebär att man avstår från förvärvsarbete under karenstiden. Vägledande för utredningens ställningstagande har varit behovet att göra utvidgningen av rätten till föräldrapenning restriktiv – i varje fall under ett inledningsskede till dess erfarenhet vunnits av de nya reglerna. Av det skälet föreslår utredningen att karenstiden sätts till tre dagar.

För föräldrapenning för tillfällig vård av barn gäller f. n. att sådan utgår endast för de föräldrar som har behov av att avstå från förvärvsarbete. Motivet för denna regel är att den försäkrade inte skall få ersättning om han eller hon ändå är hemma och kan vårda barn. Detta krav bör gälla även föräldrapenning utöver de 12, 15 eller 18 dagarna. De tre första dagarna bör därför räknas endast i den mån föräldern skulle ha förvärvsarbetat under dessa. Om barnet insjuknar en lördag och föräldern normalt arbetar heltid måndag till fredag skall ersättning således betalas fr. o. m. torsdag. Ett avsteg från den nu gällande huvudregeln att föräldrarna skall avstå från förvärvsarbete under de tre första dagarna skulle innebära att de föräldrar som kan ordna tillfällig barntillsyn under de tre första dagarna eller som själva inte har något förvärvsarbete skulle få samma rätt till ersättning därefter som den som är tvingad att avstå från förvärvsarbete och därigenom ofta får ett faktiskt inkomstbortfall från första dagen. Den nu föreslagna regeln om tre karensdagar vid varje sjukdomstillfälle skulle gälla dels då de 12, 15 eller 18 dagarna redan har förbrukats dels då barnets första sjukdomsdagar ersätts inom detta antal dagar. Som exempel kan nämnas att ett barn är sjukt i totalt tjugo dagar. De första tolv dagarna utgår som föräldrapenning för tillfällig vård av barn, därefter saknar föräldern rätt till ersättning under tre dagar varefter förlängd föräldrapenning utgår.

Föräldraförsäkringen har varit generell och icke behovsprövad. Behovet av ledighet och föräldrapenning har inte behövt dokumenteras utöver uppgift om beräknad förlossningsdag och senare barnets födelsedag för föräldraledighet i samband med barns födelse. För tillfällig vård av barn har föräldrarnas försäkran räckt. Men en försäkring som kan användas för tillfällig vård av barn under längre perioder måste jämföras med andra ekonomiska stödformer som socialbidrag, vårdbidrag och föräldrarnas egen sjukskrivning.

Inom den allmänna försäkringen krävs för rätt till sjukpenning under längre tid än sju dagar ett läkarintyg. I det intyget anges både sjukdomens art och den tid den sjuke bör avhålla sig från förvärvsarbete. En översyn av hur bedömningen i samband med intyg på grund av sjukdom och andra omständigheter bör göras ligger utanför familjestödsutredningens uppdrag. Vi är här inte beredda att göra avsteg från den praxis som gäller övriga delar av den allmänna försäkringen. Liksom för rätten till vanlig sjukpenning bör föräldrarnas försäkran kompletteras med ett intyg om sjukdomen varar



mer än ett visst antal dagar. Intyget kan utfärdas av läkare eller sjuksköterska och innehålla uppgift om barnets sjukdom och en bedömning att barnet inte kan vistas i sin vanliga omsorg p. g. a. sjukdom eller smittsamhet.

Behovet av en medicinsk bedömning får, oavsett hur karensdagarna beräknas, anses föreligga senast sjunde dagen från barnets insjuknandedag. Medicinskt intyg bör därför enligt utredningen krävas från sjunde dagen efter det att anmälan om barnets sjukdom gjorts.

Bedömningen av barnets sjukdom har inte enbart medicinsk karaktär. Särskilt bör sådant behov av vård beaktas som utgör hinder för förälders förvärvsarbete. Det är inte avgörande att barnet vistas i hemmet. Om föräldrarna behöver närvara på sjukhus, institution eller skola i samband med medicinsk utredning eller behandling bör detta kunna motivera förlängd föräldrapenning för vård av sjukt barn.

### 6.3 Utredningens förslag

Utredningen finner att rätten till ersättning i samband med barns sjukdom bör utvidgas. I samband härmed bör man se till att de barn som ofta är sjuka på ett tidigt stadium får kontakt med sjukvårdspersonal. Med hänsyn härtill bör enligt utredningens mening, oavsett vilket alternativ som väljs, efter viss tids sjukdom alltid krävas ett intyg om barnens sjukdom. Som tidigare påpekats skall föräldraförsäkringen utgöra ett komplement och inte en ersättning för barnvårdarverksamheten. Om man helt tar bort dagantalsgränsen och inför en generell rätt till ersättning vid barns sjukdom är risken enligt utredningen stor att utbyggnaden av barnvårdarverksamheten helt avstannar. Utredningen vill bl. a. därför inte förorda alternativ 1. Mot alternativet talar också osäkerheten om kostnadskonsekvenserna. I alternativ 2 har skisserats en lösning som innebär att sjukdomen objektivt sett måste vara av allvarlig art. Detta kan leda till att föräldrarna i det enskilda fallet uppfattar reglerna som orättvisa. Det är svårt att avgränsa svåra sjukdomar från mindre svåra. Utredningen förordar därför alternativ 3, vilken lösning jämställer samtliga sjukdomar som medför att föräldrar har behov av att avstå från förvärvsarbete för att vårda barnet. Rätten till ersättning begränsas således endast genom kravet på tre karensdagar. För att barnet skall komma i kontakt med sjukvårdspersonal samtidigt som möjlighet skapas för viss kontroll bör intyg krävas fr. o. m. den sjunde sjukdomsdagen.

För de kroniskt sjuka eller handikappade barnen har föräldrarna möjlighet att erhålla vårdbidrag. Den här föreslagna föräldrapenningen är avsedd att kompensera inkomstbortfall i samband med att en förälder måste avstå från sitt ordinarie förvärvsarbete för att ta vård om ett sjukt barn under en eller flera korta perioder inom ett år. Vi föreslår att denna rätt begränsas till 60 dagar per familj och kalenderår. När erfarenhet vunnits av försäkringen bör denna avgränsning omprövas och övergången mellan föräldrapenning och vårdbidrag granskas. Vissa frågor om vårdbidrag berörs i kap. 8.

Riksförsäkringsverkets anvisningar för den förlängda föräldrapenningen för tillfällig vård av sjukt barn bör utformas efter samråd med socialstyrelsen, tillsynsmyndigheten för barnhälsovården. Övriga insatser som kan vara på-

kallade för familjer som använt samtliga dagar för tillfällig vård av barn kan därmed beaktas.

Som tidigare påpekats torde några risker för missbruk inte föreligga. Det kan antas att frånvaro på grund av barns sjukdom utöver de dagar försäkringen ger rätt till medför stora problem för föräldrarna. Det stora flertalet föräldrar är utsatta för ett tryck från arbetsmarknaden att inte i onödan vara frånvarande från arbetet. Det förekommer sannolikt att föräldrar nödgas uppge egen sjukdom när barnen är sjuka. En förlängning av föräldrapenningen ger föräldrarna rätt att ta vård om sina barn på ett tillfredställande sätt utan att behöva uppge ovidkommande skäl.

Föräldrapenning för vård av sjukt barn bör liksom andra delar av föräldraförsäkringen berättiga till ledighet. Vidare bör föräldern trots att någon ersättning inte utgår ha rätt till ledighet under karensdagarna under förutsättning att denna sjukledighet har anmälts till försäkringskassan.



## 7 Höjning av åldersgränsen för föräldrapenning för tillfällig vård av barn m. m.

### 7.1 Inledning

I detta kapitel behandlas åldersgränserna för rätt till föräldrapenning för tillfällig vård av barn och rätt till ersättning för resekostnader vid besök hos sjukt barn som vårdas på institution. Vidare föreslås att grunderna för rätt till föräldrapenning för tillfällig vård av barn utvidgas att gälla föräldrar som vårdar barn som är smittbärande.

### 7.2 Höjning av åldersgränsen för rätt till föräldrapenning för tillfällig vård av barn

Rätten till föräldrapenning för tillfällig vård av barn gäller idag fram till dess barnet fyller tio år. Frågan om höjning av åldersgränsen har tagits upp i bland annat ett antal riksdagsmotioner. Riksförbundet för rörelsehindrade barn och ungdomar har påpekat att t. ex. rullstolsbunden ensam inte kan klara sig i hemmet, varken före eller efter tioårsåldern, när de på grund av sjukdom nödgas stanna hemma från skolan.

Familjepolitiska kommittén hänvisade i sitt ställningstagande till att tillsynsbehovet är mindre när barnet passerat tioårsåldern och till de tioårsgränser som då gällde inom andra delar av sjukförsäkringen.

Familjestödsutredningen vill för sin del konstatera att oavsett var åldersgränsen sätts kommer gränsproblem att kvarstå. Behovet av tillsyn beror på barnets mognadsgrad och på sjukdomens svårighetsgrad. Några möjligheter att inom försäkringens nuvarande ram göra en individuell bedömning finns inte. Av administrativa skäl erfordras en klart angiven gräns. Utredningen anser för sin del att det finns skäl att höja åldersgränsen från nuvarande tio år. I kapitel 3 visade vi att inom åldersgruppen 7–10 år används försäkringen i ungefär samma utsträckning för tillfällig vård av barn oberoende av ålder. Detta talar för att även många barn över den nuvarande gränsen torde behöva tillsyn vid sjukdom med hjälp av försäkringen. Problemet är att göra en rimlig avgränsning.

Det kan i och för sig konstateras att alla människor – barn, ungdomar, vuxna, gamla – behöver tillsyn och stöd vid sjukdom. Den större problematiken kan inte familjestödsutredningen ta upp utan vår uppgift är att lösa de problem som sammanhänger med barns sjukdom.

I föräldraförsäkringen ligger en tanke att föräldrar skall få möjlighet till ledighet när barnens behov av tillsyn inte kan tillgodoses av någon annan. Det förefaller därför rimligt att knyta an till den åldersgräns som finns inom barnomsorgen. Enligt lagen (1976:381) om barnomsorg omfattar kommunernas fritidshemsverksamhet barn t. o. m. 12 års ålder. Familjestödsutredningen föreslår därför att rätten till föräldrapenning för tillfällig vård utvidgas att gälla barn t. o. m. 12 års ålder. Enligt utredningens mening kan det antas att denna utvidgning framförallt får betydelse när de berörda barnen är akut sjuka med exempelvis feber. I de fallen behöver också 11–12-åringar vård av en förälder.

När erfarenheter vunnits av vårt förslag om föräldrapenning för vård av sjukt barn (kap. 6) bör frågan om en individuell prövning av åldersgränsen för kroniskt sjuka barn tas upp till förnyad bedömning

### 7.3 Åldersgräns för rätt till ersättning för resekostnader vid besök hos sjukt barn på sjukhus

Enligt gällande regler har föräldrar eller annan anhörig rätt till ersättning för resekostnader vid besök hos barn på sjukhus om barnet är under tio år. Rätten omfattar en resa per vecka och täcker kostnader som överstiger 30 kr per restillfälle.

Rätten till ersättning för resekostnader i dessa fall har begränsats dels genom att endast en resa i veckan får göras dels genom ett förhållandevis högt karensbelopp. De barn som kan få besök med hjälp av dessa medel torde ofta vara allvarligt sjuka och vistas på sjukhus relativt långt från hemorten. Stödet betyder därför sannolikt mest i glesbygdsområden.

Enligt utredningens mening bör också denna åldersgräns höjas. Det är i dessa fall inte fråga om att ersätta den ordinarie barntillsynen. Något skäl att anknyta till barnomsorgens åldersgräns finns således inte. De barn som vistas på sjukhus torde även efter tioårsåldern ofta vara i stort behov av föräldrarnas stöd ur psykisk och social synpunkt. De första tonåren är en känslig tid från utvecklingssynpunkt. Det är angeläget att föräldrarna inte förhindras av höga resekostnader att besöka dessa barn och ge dem stöd och trygghet i en besvärlig situation. Åldersgränsen för vård på barnklinik är i regel femton år. För kroniskt sjuka barn går man ofta över den gränsen något. Mot denna bakgrund föreslår utredningen att rätten till ersättning för resekostnader för besök hos sjukt barn på sjukhus skall gälla för barn som är under sexton år.

### 7.4 Föräldrapenning för vård av smittbärande barn

Personer som är smittbärare utan att vara sjuka har rätt till ersättning för inkomstbortfall motsvarande sjukpenning endast efter ingripande med stöd av bestämmelserna i smittskyddslagen om allmänfarliga sjukdomar. Denna lag gäller ett begränsat antal allvarliga infektionssjukdomar. Andra smittsamma sjukdomar kan under begränsad tid anses som allmänfarliga efter



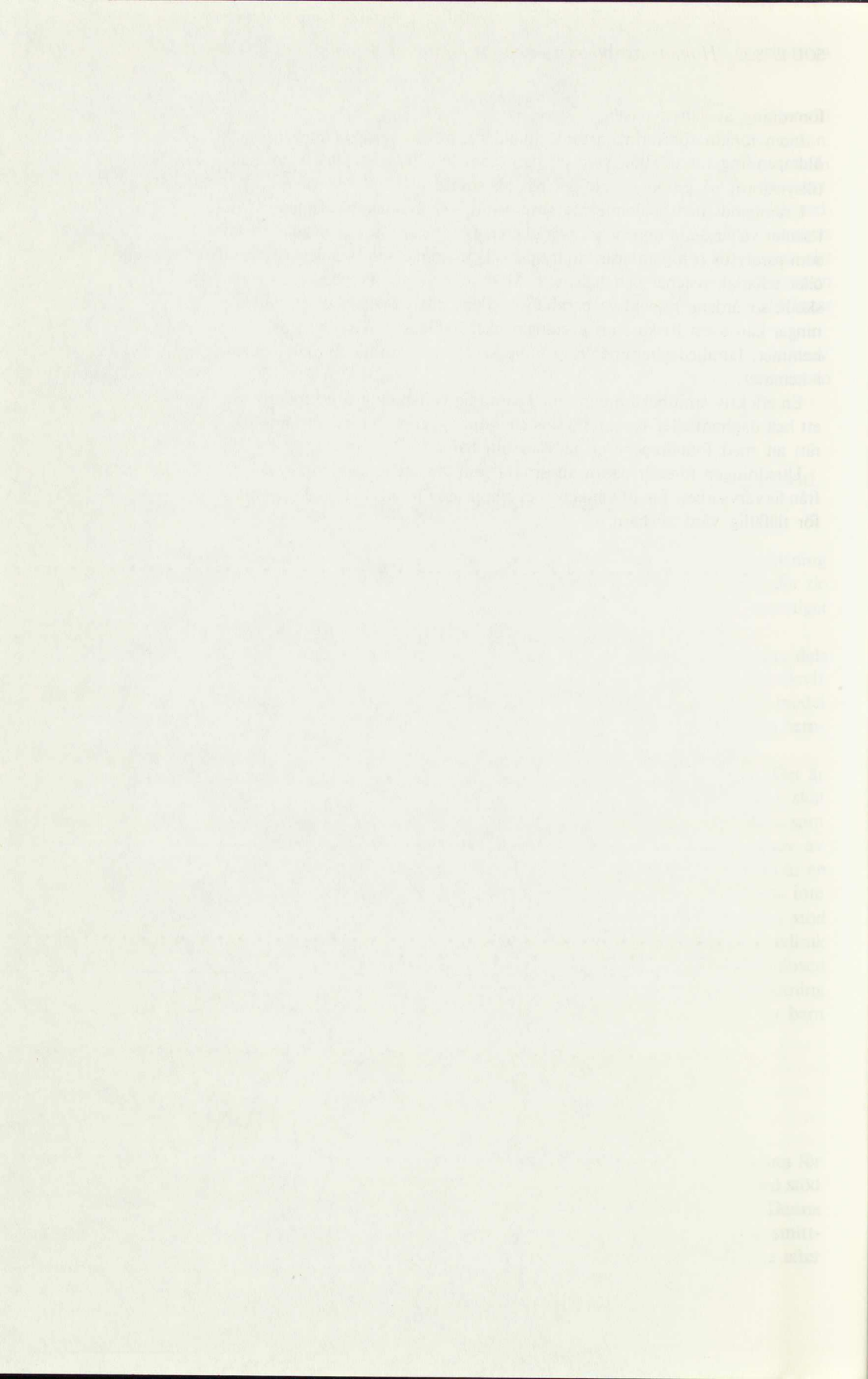
förordning av länsstyrelsen.

Inom föräldraförsäkringen torde föräldern inte ha rätt att uppbära föräldrapenning för tillfällig vård av barn som inte får vistas i sin normala tillsynsform på grund av att det bär på smitta utan att vara sjukt.

I samband med epidemier av smittsamma sjukdomar på daghem och i skolor vållar detta uppenbara svårigheter. Det gäller t. ex. tarmsjukdomar som paratyfus och giardiasis, andra parasitsjukdomar som scabies och löss eller scharlakansfeber och halsfluss. Med stöd av smittskyddslagen eller skolhälsovårdens respektive barnhälsovårdens eller förskoleläkares anvisningar kan även friska barn avstängas eller avrådas från vistelse på daghemmet, familjedaghemmet respektive skolan om smitta finns där eller i hemmet.

En effektiv smittbekämpning med samtidig behandling och sanering av ett helt daghem eller skola försvåras eller omöjliggörs då föräldern inte har rätt att med föräldrapenning ta vård om barnen.

Utredningen föreslår därför att smitta som gör att förälder måste avstå från förvärvsarbete för att vårda barnet blir grund för rätt till föräldrapenning för tillfällig vård av barn.





## 8 Övriga frågor

### 8.1 Föräldrabegreppet inom föräldraförsäkringen

#### 8.1.1 *Regler för föräldrapenning vid gemensam vårdnad av barn*

Enligt gällande regler likställs med förälder vid tillämpningen av föräldraförsäkringen den, med vilken förälder är eller varit gift eller har eller har haft barn, om de stadigvarande sammanbor.

Föräldrabalkens regler om vårdnad av barn har delvis ändrats med verkan från den 1 januari 1977. Till skillnad mot vad tidigare gällde behöver den gemensamma vårdnaden inte upplösas vid skilsmässa. Om föräldrarna är ense om att även i fortsättningen utöva vårdnaden gemensamt skall domstolen förordna i enlighet med deras önskemål, om det inte är uppenbart stridande mot barnets bästa. Även de föräldrar som inte är eller varit gifta med varandra kan om de är ense få gemensam vårdnad om sina barn. Detta gäller oberoende av om de är sammanboende eller inte. Om det skulle visa sig att en ordning med gemensam vårdnad inte fungerar upphävs denna om en förälder begär det.

Inom föräldraförsäkringen har inte gjorts några ändringar i anslutning till den nya lagstiftningen om gemensam vårdnad.

I förslaget om gemensam vårdnad anförde departementschefen (prop. 1975/76:170 s 142) bl. a. att en ordning med gemensam rättslig vårdnad inte nödvändigtvis innebär att föräldrarna i lika mån skall dela den rent faktiska vårdnaden. Om den gemensamma vårdnaden skall ha någon reell innebörd får man likväl förutsätta att vårdnaden också innebär något mått av delad faktisk omsorg om barnet. Vidare anförde departementschefen att gemensam vårdnad i princip innebär att föräldrarna skall fatta beslut gemensamt i angelägenheter som rör barnet och att en följd av bristande samarbete kan bli att den gemensamma vårdnaden måste upphöra. I anslutning till frågor om sociala förmåner och skatter framhöll departementschefen att den omständigheten att icke sammanboende föräldrar har gemensam vårdnad om ett barn inte i och för sig bör leda till att de och barnet kommer i åtnjutande av större ekonomiska förmåner än som skulle varit fallet, om endast endera av föräldrarna hade varit vårdnadshavare.

Föräldrapenning i samband med barns födelse utgår från den 1 januari 1978 under sex månader. Föräldrarna får själva avgöra vem av dem som skall stanna hemma hos barnet. Den förälder som till huvudsaklig del ombesörjer vården av barnet är berättigad till föräldrapenning. Under förut-

sättning att detta krav uppfylls kan föräldrarna således bestämma vem som skall uppbära föräldrapenningen. Detta gäller oavsett om vårdnaden tillkommer bägge föräldrarna eller en av dem eller om föräldrarna sammanbor eller inte. I de fall föräldrarna inte är ense om vem som skall uppbära föräldrapenning får, enligt förarbetena till lagen om föräldrapenning, försäkringskassan efter utredning avgöra vem av dem som är berättigad.

När föräldrarna har gemensam rättslig vårdnad om barnet kan detta som tidigare nämnts innebära såväl att båda föräldrarna har den faktiska vårdnaden om barnet som att en av dem har det. Utredningen finner inte skäl att tillmäta den rättsliga vårdnaden, oavsett om den är gemensam eller delad, någon självständig betydelse vid bedömning av rätt till föräldrapenning i samband med barns födelse. Avgörande bör liksom f. n. vara att föräldern avstår från förvärvsarbete och vårdar barnet samt att det vid tvist mellan föräldrarna beaktas att föräldrarna i så stor utsträckning som möjligt får rätt till lika lång ersättningstid. Om man skulle välja att i dessa fall utgå från den rättsliga vårdnaden skulle det, om föräldrarna inte är gifta, innebära att den biologiske fadern som sammanbor med modern och barnet skulle behöva skriftligt medgivande av modern för att få vårda barnet. Detta förefaller för den begränsade tid det gäller vara onödigt betungande. Att nyblivna föräldrar sammanbor men bara en av dem är rättslig vårdnadshavare är en vanlig företeelse när barnet är litet. Däremot är det ovanligt att modern sammanbor med en man som inte är biologisk fader till barnet.

Föräldrapenning för tillfällig vård av barn utgår då det är nödvändigt att en förälder avstår från förvärvsarbete i samband med bl. a. sjukdom hos barnet eller dess ordinarie vårdare. Föräldrapenningen utgår under ett visst antal dagar per år oavsett om barnet vårdas av en eller två föräldrar. Föräldrarna får själva avgöra vem av dem som skall stanna hemma.

Den 1 januari 1977 ökades antalet dagar med rätt till föräldrapenning och vidare gjordes dagantalet beroende av antalet barn i familjen. I samband härmed angavs även att varje förälder fick rätt till en dag för besök i samhällets barnomsorg. I övrigt ändrades inte beräkningsgrunderna.

De nya reglerna om rätt till gemensam vårdnad ger upphov till två olika problem i förhållande till reglerna för föräldrapenning för tillfällig vård av barn. Det gäller dels föräldrarnas inbördes fördelning av antalet dagar, dels hur många dagar föräldrarna skall ha till sitt förfogande.

Föräldrar som har gemensam vårdnad kan vara sammanboende eller leva isär. Två föräldrar som bor tillsammans och har ett barn får enligt nuvarande regler 12 dagar. Om föräldrarna flyttar isär men behåller den gemensamma vårdnaden kommer barnet att faktiskt till största delen vistas hos endera av dem. Antalet dagar kommer att vara oförändrat och båda föräldrarna är i och för sig berättigade till ersättning om de uppfyller de villkor som är förbundna med rätten till föräldrapenning. Den förälder hos vilken barnet vanligen vistas är enligt nuvarande regler berättigad till ersättning. Den andra föräldern har dock rätt att efter medgivande från den ordinarie vårdnadshavaren och inom ramen för det totala antalet dagar få utnyttja föräldrapenning.

För föräldrar med gemensam vårdnad kan svårigheter uppstå då det gäller att avgöra hos vem av föräldrarna barnet vanligen vistas, eftersom barnet i många av dessa fall kommer att vistas omväxlande hos båda föräldrarna.



Reglerna kan därför utformas endera så att var och en av föräldrarna ensam kan begära och erhålla föräldrapenning alternativt att det alltid krävs medgivande från den förälder som inte står som sökande. De föräldrar som väljer gemensam vårdnad får förutsättas vara ense i frågor rörande barnet. Man bör därför kunna utgå från att en förälder som tar i anspråk en förmån som rör barnet gör detta i samförstånd med den andre föräldern. Vid gemensam rättslig vårdnad bör därför inte, oavsett att föräldrarna lever isär, krävas något medgivande från den andre föräldern.

I de fall en förälder är ensam rättslig vårdnadshavare vistas barnet oftast merparten av tiden hos denne förälder. Det förekommer emellertid också i många av dessa fall att den faktiska vården i betydande utsträckning delas mellan föräldrarna. Skäl kan därför föreligga att även i dessa fall ta ställning till frågan om vem av föräldrarna som är berättigad till ersättningen. Den av föräldrarna som har den rättsliga vårdnaden har oftast de bästa förutsättningarna att överblicka behovet av föräldrapenning. Utredningen anser därför till skillnad från förslaget angående fördelningen av föräldrapenning i samband med barns födelse att det är lämpligt att låta den rättsliga vårdnadshavaren få ersättning utan att medgivande krävs från den andre föräldern. Detta oavsett om den rättsliga vårdnadshavaren vanligen har barnet i sin vård eller ej. Genom att anknyta till den rättsliga vårdnaden i stället för till den faktiska kommer reglerna att vara enklare att tillämpa.

De problem som är förknippade med beräkningen av antalet dagar för föräldrar med gemensam rättslig vårdnad kan närmare beskrivas med några exempel. En familj har två barn och båda barnen kommer efter separationen att mer varaktigt bo hos modern. Enligt vad ovan anförts är båda föräldrarna berättigade till ersättning om de vårdar barnet under ersättningstiden och båda kan utan medgivande från den andre föräldern ta ut ersättning. I detta fall blir ersättningstiden 15 dagar. I ett annat fall kommer vardera föräldern efter separationen att ha ett barn boende hos sig. Frågan blir då om varje förälder skall betraktas som ensamstående med ett barn vilket ger 12 dagar per förälder och år – vilket sammantaget gör 24 dagar – eller om föräldrarna även i fortsättningen skall betraktas som en familj och få 15 dagar att fördela sinsemellan alltefter behov. Om föräldrarna i stället för gemensam vårdnad väljer att vara ensam vårdnadshavare för var sitt barn får de enligt nuvarande regler 12 dagar var. Så länge de lever tillsammans var de berättigade till högst 15 dagar. I fallet med gemensam vårdnad får man som departementschefen anförde utgå från att föräldrarna har för avsikt att i större utsträckning dela på den faktiska vården av barnen. Det förhållandet att föräldrarna flyttar isär bör därför inte enligt vår mening medföra att behovet av dagar utökas. Skäl talar snarast för att se föräldrarna i dessa fall såsom en familj med rätt till 15 dagar som de efter överenskommelse sinsemellan får disponera för tillfällig vård av de två barnen. Enligt utredningens mening bör familjer med gemensam vårdnad behandlas på likartat sätt oavsett om föräldrarna bor tillsammans eller inte.

Enligt utredningens mening bör således rätten att erhålla föräldrapenning för tillfällig vård av barn såsom f. n. tillkomma båda föräldrarna, oavsett om de vanligen har den faktiska vårdnaden eller inte och oavsett hur den rättsliga vårdnaden är fördelad. Vid bestämmande av den inbördes fördelningen mellan föräldrarna liksom då antalet dagar skall bestämmas bör det

vara avgörande om den rättsliga vårdnaden är gemensam eller delad. Vid gemensam vårdnad bör föräldrarna betraktas som en familj, oavsett hur de fördelar den faktiska vården, och vardera föräldern får rätt till ersättning utan krav på den andres medgivande. Vid delad vårdnad ses varje förälder som ensamstående och med absolut rätt till de dagar som tilldelas denne, dock med möjlighet att inom ramen för totala antalet dagar medge att den andre föräldern får utnyttja föräldrapenningen.

### 8.1.2 Vilka föräldrar skall vara berättigade till föräldrapenning?

I äktenskapsliknande förhållanden där den ena parten har barn till vilket den andra inte är biologisk förälder har i dag den senare inte någon rätt till föräldrapenning.

I flera motioner har hemställts att ovan nämnda grupp skall ha rätt till försäkring enligt samma bestämmelser som gäller för biologiska föräldrar. I motionen 1976/77:1570 anføres bl. a. .

”Beträffande rätt till statliga bostadsbidrag till barnfamiljer jämställs enligt SFS 1976:263 man och kvinna som lever under äktenskapsliknande förhållanden och har gemensamt hushåll med makar. Före 1975 krävdes för att sammanboende skulle jämföras med makar att de tidigare varit gifta med varandra eller hade eller hade haft barn tillsammans. Under åren 1975 och 1976 fanns för sammanboende utan gemensamma barn möjlighet att välja om de ville betraktas som makar eller som ensamstående med inboende. Denna möjlighet upphörde från och med 1 januari 1977. Det är således inte arten av sammanboende som nu skall vara avgörande.”

”Låt oss anföra ett exempel som visar att det fattas ett viktigt övervägande och ställningstagande i propositionen. En man och en kvinna med barn från tidigare äktenskap sammanbor under äktenskapsliknande förhållanden. Först när det i detta förhållande finns ett gemensamt barn, äger båda rätt att få ersättning vid ledighet för att vårda barnen enligt föräldraförsäkringens regler även för barnen från tidigare äktenskap.

I ett annat fall där mannen är den biologiske föräldern kan den kvinna han sammanbor med under äktenskapsliknande förhållanden inte bli berättigad till föräldrapenning, även om hon är den som i alla avseenden i den aktuella situationen bäst tillgodoser barnets speciella behov. I en omvänd situation kan det vara mannen, den biologiske fadern, som bäst utgör ett stöd för barnet”.

Utskottet hänvisade i sitt betänkande till familjestödsutredningens prövning av frågan och var i avvaktan på den inte beredd att föreslå några ändringar i berörda regler.

Föräldrapenning i samband med barns födelse tillkommer såväl barnets fader som moder. Bestämmelserna har tillkommit för att barnet redan från början skulle få nära kontakt med båda föräldrarna och fadern skulle tidigt vänja sig vid vårdarbetet för att få en balanserad arbetsfördelning mellan föräldrarna även i fortsättningen av barnets uppväxttid. Om modern sammanbor med någon som inte är biologisk far till barnet kan det synas lämpligt att denna person inom föräldraförsäkringen betraktas som barnets far. Barnet kommer under alla omständigheter att få en nära kontakt med denne om sammanboendet är av varaktig art. Å andra sidan kommer den biologiske



faderns möjligheter att hävda sin rätt till umgänge med barnet att bli mindre. Detta skulle i sin tur kunna få negativa effekter på hans framtida kontakter med barnet.

Föräldrapenningen för tillfällig vård av barn fyller mer ett som namnet antyder tillfälligt behov av ersättning då någon tvingas avstå från förvärvsarbete. Delvis samma synpunkter kan anläggas som för föräldrapenning i samband med barns födelse.

Föräldrabegreppet är enligt nu gällande regler väldefinierat och även relativt omfattande. Motionens förslag innebär att föräldrabegreppet ytterligare skulle vidgas.

Det föräldrabegrepp som gäller inom föräldraförsäkringen är detsamma som inom hela socialförsäkrings- och skattelagstiftningen. Utredningen anser för sin del att det måste finnas mycket starka skäl för att bryta ut föräldraförsäkringen ur detta komplex. Det framförda förslaget ställer dessutom svåra krav på försäkringskassorna när det gäller att bedöma om ett samboendeförhållande existerar eller ej. En utvidgning av föräldrabegreppet som angivits i motionen skulle vidare under åberopande av samma skäl kunna tas till intäkt för att samtliga personer som mer stadigvarande bor tillsammans med barnet skulle kunna få ersättning. Det skulle kunna gälla släktingar, grannar, anställda barnvakter etc. En sådan vidsträckt användning av föräldraförsäkringen har inte varit avsedd.

Utredningen är på grund av nu redovisade skäl inte beredd att tillstyrka en ändring av föräldrabegreppet inom försäkringen.

## 8.2 Föräldrapenningens ersättningsnivå

### 8.2.1 Inledning

Hel föräldrapenning utgår från den 1 januari 1978 med en garantinivå på 32 kr om dagen. Om en förälder varit eller skulle ha varit försäkrad för en sjukpenning överstigande detta belopp utgår föräldrapenning med belopp motsvarande förälderns sjukpenning.

Sjukpenninggrundande inkomst beräknas på grundval av den årsinkomst en försäkrad kan antas komma att tills vidare ha av eget arbete. Hel sjukpenning utgör för dag 90 % av den sjukpenninggrundande inkomsten delad med trehundrasextiofem.

Även för den som regelmässigt har förvärvsarbete under endast vissa tider av året beräknas den sjukpenninggrundande inkomsten på grundval av den framtida årliga arbetsinkomsten.

Genom att den sjukpenninggrundande inkomsten för dag räknat utgår med en trehundrasextiofemtedel av årsinkomsten utgår inte full kompensation vid sjukdom under arbetsperiod för den som har förvärvsarbete under endast vissa tider av året. Vid sjukdom under övriga perioder utgår sjukpenning trots att något inkomstbortfall inte uppkommer. Samma över- resp. underkompensation gäller för föräldrapenning i samband med barns födelse. Kompensationen bör dock i merparten av dessa fall bli förhållandevis riktig genom att föräldrapenningen i flertalet fall sträcker sig över en längre tid.

Den förälder som arbetat på deltid på så sätt att han arbetar hela dagar, men kortare arbetsvecka än normalt, blir däremot alltid underkompenserad

såvitt gäller föräldrapenningen för tillfällig vård av barn. I dessa fall utgår aldrig ersättning för ledig dag.

När det gäller rätten till särskild föräldrapenning har den försäkrade möjlighet att själv välja hur föräldrapenningen skall utnyttjas. Detta i förening med att denna föräldrapenning kan utgå samtidigt som en person deltidsarbetar, medför att frågan om kompensation inte har samma aktualitet.

### 8.2.2 Utredningens överväganden

Ersättning i form av sjukpenning eller föräldrapenning har tillkommit i huvudsak för att utgöra en kompensation för ett inkomstbortfall. Det synes därför naturligt att ersättningen är bestämd till samma belopp. Vidare förklarar administrationen av föräldrapenningen i väsentlig mån, eftersom någon särskild uträkning ej behövs för föräldrapenningen.

Utredningen anser således att tungt vägande skäl talar för att sambandet mellan sjukpenning och föräldrapenning skall behållas.

Genom att problemen för de deltidsanställda såsom tidigare framgått är desamma inom sjuk- och föräldraförsäkringen borde en enhetlig lösning eftersträvas.

Med hänsyn till att föräldraförsäkringen omfattar endast en mindre del av den allmänna försäkringen bör i första hand reglerna för sjukpenning ändras. Enligt vad familjestödsutredningen erfarit är frågan föremål för prövning inom riks-försäkringsverket. Det är enligt utredningens mening angeläget att prövningen av denna fråga sker snabbt och på sådant sätt att problemen även inom föräldraförsäkringen elimineras.

## 8.3 Föräldrapenning för besök i skolan

Enligt gällande regler äger föräldrar rätt till föräldrapenning för besök i samhällets barnomsorg. Rätten är begränsad till en dag per år och förälder inom ramen för rätten till föräldrapenning för tillfällig vård av barn. Någon motsvarande rätt till besök i skolan finns inte.

Utredningen om skolans inre arbete (SIA SOU 1974:53) har tagit upp frågan om föräldrapenning för kontakt med skolan. Man framför tanken på en rätt till föräldrapenning under en dag per skolbarn och stadium.

De skäl som legat till grund för att en rätt till besök i samhällets barnomsorg gäller enligt utredningens mening i viss omfattning också för skolan och då speciellt de lägsta årsklasserna i skolan. Det är bl. a. viktigt för barnens sociala utveckling att föräldrarna och den personal barnen möter i skolan får möjlighet att diskutera normer och metoder i barnuppförstran.

En utvidgning av grunderna för föräldrapenning för tillfällig vård av barn till att gälla också besök i skolan skulle således kunna tänkas. Att utredningen ändå inte nu vill föreslå en sådan utvidgning har flera skäl. Enligt vår mening bör ytterligare uppmärksamhet ägnas åt formerna för samverkan mellan personal och föräldrar inom skolan. I avvaktan på ett sådant utvecklingsarbete bör en utvidgning av rätten till föräldrapenning nu inte ske. En utvidgning skulle sannolikt också dra betydande kostnader. I den priorite-



ringssituation utredningen befinner sig i föreslår vi att frågan om föräldrapenning för kontakt med skolan bör få anstå ytterligare ett tag.

#### 8.4 Om begreppet vård av barn

Enligt nuvarande regler för föräldrapenning vid barns födelse gäller att fader får vara hemma och uppbära föräldrapenning motsvarande egen sjukpenning om modern är försäkrad för en sjukpenning som överstiger garantinivån eller om hon av särskilda skäl är förhindrad att vårda barnet. Som sådana särskilda skäl nämns i förarbetena sjukdom, studier, förvärvsarbete m. m.

När det gäller föräldrapenning för tillfällig vård av barn ställs krav på att föräldern skall avstå från förvärvsarbete och på att den andre föräldern inte vårdar barnet.

I systemet särskild föräldrapenning gäller förutom vad som ovan beskrivits också att fader får vara hemma på halvtid eller kvartstid även om modern inte uppfyller de ovan beskrivna kraven.

När försäkringen infördes valdes att använda nivån på moderns sjukpenning för att avgöra när hon skulle anses förhindrad att vårda barnet. Det skedde framförallt av administrativa skäl. Det är mycket enklare för försäkringskassan att konstatera sjukpenningens storlek än att utreda om modern förvärvsarbetar eller på annat sätt är sysselsatt så att hon inte kan vårda barnet.

Vissa olägenheter med de beskrivna reglerna har emellertid kunnat konstateras. Det faktum att i en del fall en förälder kunnat vara hemma och uppbära egen föräldrapenning trots att den andre föräldern samtidigt är hemma har väckt viss irritation. Det har framförts att det inte krävs två personer för att vårda ett spädbarn. Uppgifter har också förekommit att föräldrar i sådana fall inte deltagit i vården utan sysslats med andra saker.

De här frågorna har uppmärksamats beträffande vissa yrkesgrupper där den anställde vissa tider inte arbetar trots att han eller hon formellt är i tjänst – t. ex. lärare – dels deltidsanställda som arbetar hela dagar men färre dagar än normalt.

En väg att gå för att lösa de beskrivna problemen vore att man lämnar det nuvarande villkoret som knyter an till moderns sjukpenningnivå och istället uppställer ett krav på att modern skall vara förhindrad att vårda barnet på grund av förvärvsarbete, studier, sjukdom etc. för att fadern skall få uppbära föräldrapenning med egen sjukpenning.

Utredningen är emellertid inte beredd att föreslå en sådan regeländring. De administrativa skäl som låg till grund för nuvarande modell gäller fortfarande med full styrka. Dessutom har önskemålen om att öka fädernas utnyttjande av försäkringen lett till att kraven på att modern skall vara sysselsatt med arbete eller studier för att han skall få utnyttja föräldrapenningen minskat. Det visas av utformningen av reglerna inom den särskilda föräldrapenningen.

Enligt utredningens mening bör istället en klarare och striktare definition av begreppet vårda barn göras. Det är enligt utredningens mening bra med en sådan precisering även av andra skäl. Det måste vara en förutsättning

för rätt till föräldrapenningen att det är den förälder som uppbär ersättning även vårdar barnet under huvuddelen av den tid som föräldrapenningen avser.

För att kravet på att föräldern vårdar barnet skall anses uppfyllt bör krävas att det finns en rumslig kontakt mellan föräldern och barnet under huvuddelen av den berörda tiden. Det innebär inte att föräldern skall vara förhindrad att utträta ärenden eller sysslor som normalt ingår i hushållet och som endast tar bort en kortare tid från umgänget med barnet.

Kravet på att en förälder som uppbär föräldrapenning skall vårda barnet synes inte ännu ha trängt ut till de berörda föräldrarna i tillräcklig utsträckning. Frågan bör uppmärksammas i det fortsatta informationsarbetet av riksförsäkringsverket och försäkringskassorna.

## 8.5 Vissa frågor om vårdbidrag

### 8.5.1 Inledning

Som framgår av kap. 6 har utredningen uppmärksammat de långtidssjuka barnens problem. Vi lämnar där förslag som om de genomförs väsentligt kommer att förbättra situationen för en begränsad grupp familjer som sannolikt ofta har besvärliga problem i samband med barnens sjukdom.

Utredningens förslag ger emellertid bara stöd under en begränsad tid. Även med utredningens förslag kan en del familjer komma att lämnas utan ekonomiskt stöd från samhället under vissa perioder om barnen är sjuka under en längre period.

För att i någon mån minska problemen föreslås nedan att vårdbidrag skall kunna tidsbegränsas och att den tiden för vårdbidrag sätts till lägst sex månader.

Enligt utredningens mening är det motiverat att utöver detta se över vårdbidragets konstruktion i sin helhet. Det skulle vara avsevärt lättare att närma föräldraförsäkringen och vårdbidraget till varandra om vårdbidragets syfte och inriktning bättre klargjordes. F. n. skall vårdbidraget tillgodose dubbla syften, dels att täcka vårdkostnader dels att täcka de särskilda merkostnader som följer av handikappet. Det bör prövas om det kan ske genom att omkostnader på grund av handikappet särskiljes från vårdkostnader. Frågan om någon form av anknytning till tidigare inkomstnivå när det gäller vårdersättningen borde också prövas.

### 8.5.2 Krav på att förälder skall vårda barnet

I sitt utlåtande 1974:32 refererade socialförsäkringsutskottet en uppvaktning från de handikappades centralkommitté (HCK) som gjort utskottet uppmärksam på vissa tolkningssvårigheter när det gäller regeln om vårdbidrag i 9 kap. 4 § första stycket lagen om allmän försäkring.

De svårigheter man pekade på gällde att avgöra om vårdbidrag skall utgå när barn endast tidvis vistas hemma. Man pekade på att det inom försäkringsdomstolen uttalats olika uppfattningar om vilken grad av föräldravård som bör krävas för att vårdbidrag skall kunna utgå.



Utskottet fann att den fråga HCK tagit upp borde bli föremål för översyn. Utskottet fann att översynen borde göras av familjestödsutredningen.

Utredningen har för sin del funnit att sedan frågan behandlades år 1974 har de bedömningsproblem som HCK pekat på i allt väsentligt lösts. Klara regler har utformats för i vilka situationer s. k. ferievårdsbidrag skall utgå. I övrigt visar nya utslag från försäkringsdomstolen att en mycket generös bedömning görs när det gäller kravet på att förälder skall vårda barnet.

Vårdbidrag kan exempelvis utgå även i fall när den huvudsakliga vården ombesörjs av annan än förälder. Utredningen ser inte några skäl att ytterligare minska kravet på föräldrarnas vårdinsats.

### 8.5.3 Tidsbegränsat vårdbidrag och lägsta tid för vårdbidrag

Enligt nuvarande regler skall vårdbidraget omprövas med regelbundna mellanrum. I normalfallet sker en sådan omprövning vart tredje år, undantagsvis med kortare intervall.

Vid utredningens kontakter med försäkringskassor har därutöver efterlysts en möjlighet att utge vårdbidrag för viss begränsad tid. Det kan vara aktuellt vid sjukdomar där man vet att avsevärda förbättringar normalt inträder efter en viss tid, exempelvis ben- och ledinflammationer och vissa blodsjukdomar. Det kan också gälla vid olycksfall där man normalt kan ge en prognos på läkningstiden. Då barn kommer hem från sjukhus med en svår sjukdom kan ett vårdbidrag göra det möjligt för en förälder att vara hemma under konvalescenstiden.

Om vårdbidraget görs tidsbegränsat skulle sannolikt möjligheterna öka att ge vårdbidrag i gränsfall. Familjen skulle kunna få ett ekonomiskt stöd under en besvärlig övergångstid utan att få intryck att vårdbidraget skulle utgå tills barnet fyller 16 år. Utredningen föreslår att en sådan möjlighet till tidsbegränsning införs.

Den kortaste tid bidrag kan utgå för att på ett rimligt sätt täcka in sjukdomstillstånd och olycksfall bör sättas till sex månader. Det skulle ge möjligheter att hjälpa familjer där vårdbidrag idag inte utgår och som heller inte täcks av rätten till föräldrapenning för tillfällig vård av barn ens med den utsträckning av rätten som utredningen föreslår i kap. 6.

... (text is extremely faint and mostly illegible due to low contrast and blurring)

### 3.2.2. *Informational structure of the text*

... (text is extremely faint and mostly illegible due to low contrast and blurring)

... (text is extremely faint and mostly illegible due to low contrast and blurring)

... (text is extremely faint and mostly illegible due to low contrast and blurring)

... (text is extremely faint and mostly illegible due to low contrast and blurring)

... (text is extremely faint and mostly illegible due to low contrast and blurring)

### 3.2.3. *Informational structure of the text*

... (text is extremely faint and mostly illegible due to low contrast and blurring)

... (text is extremely faint and mostly illegible due to low contrast and blurring)



## 9 Kostnader m. m.

### 9.1 Kostnader

Utredningen har i kapitlen 5-7 föreslagit vissa utbyggnader av föräldraförsäkringen och andra förmåner som riktar sig till barnfamiljerna. I detta kapitel sammanfattas kostnadskonsekvenserna av förslagen. Vidare finns i kapitlet utredningens synpunkter på när utbyggnaderna bör träda i kraft.

Kostnaderna har beräknats på följande sätt:

1) *Höjning av åldersgränsen för föräldrapenning för tillfällig vård av barn från 10 till 13 år.* I budgeten har de totala kostnaderna för föräldrapenning för tillfällig vård av barn beräknats till 247 milj. kr. år 1978. Av dessa hänför sig 61 milj. kr. till faderns utnyttjande av försäkringen vid annat barns födelse och återstående 186 milj. kr. till övrig föräldrapenning för tillfällig vård av barn. Det är med sistnämnda belopp som utgångspunkt beräkningarna nedan gjorts. Av statistiken på sid 65 framgår att föräldrarna med barn i åldersgruppen 7-10 år utnyttjar ca. 18 % av hela antalet dagar med föräldrapenning för tillfällig vård av barn (faderns dagar vid nytt barns födelse ej medräknade). Om man utgår från att de tillkommande årsklasserna utnyttjar denna föräldrapenning i samma utsträckning som årsklasserna 7-10 år (vilka vid en given tidpunkt motsvarar tre och en halv årsklasser) blir den tillkommande kostnaden  $18 \times \frac{3}{3,5} \times 186 = 29$  milj. kr. Det ligger sannolikt en viss överskattning i antagandet att familjer med barn i åldern 10-12 år utnyttjar försäkringen i samma omfattning som familjer med barn i åldern 7-9 år. Å andra sidan tillkommer en viss kostnad för flerbarnsfamiljer där yngsta barnet är under sju år och det finns barn i åldern 10-12 år.

Vid den tidpunkt förslaget införs kommer det att finnas tre årsklasser som tidigare lämnat systemet men som är under tretton år. Både ur administrativa synpunkter och av kostnadsskäl har utredningen stannat för att förorda att dessa åldersklasser inte åter igen kommer in i systemet. Utredningen föreslår således att höjningen av åldersgränsen genomförs successivt.

Den första årsklass för vilken åldersgränsen bör sättas till tretton år blir således den som under det år höjningen trätt i kraft skulle fyllt tio år. Genomsnittligt blir då de tillkommande kostnaderna för första året kostnaderna för en halv åldersklass dvs. en sjättedel av totalkostnaderna. Därefter sker en stegvis ökning av kostnaderna. Hela kostnadsökningen är uppnådd det fjärde året efter ikraftträdandet.

Kostnaderna för det första året efter ikraftträdandet kan således beräknas

till ca 5 milj. kr.

2) *Föräldrapenning för långtidssjuka barn.* Enligt statistiken i kap. 3 utnyttjade drygt 15 000 familjer alla de tio dagar de var berättigade till under 1976. Sedan dess har dagantalet ökat till 12, 15 resp. 18 dagar. Å andra sidan ökar utnyttjandet av föräldrapenning för tillfällig vård av barn fortlopande. Kriterierna för utnyttjandet av försäkringen har också utvidgats.

Det är mycket svårt att hitta några hållpunkter för att beräkna hur mycket kostnaderna skulle öka om de regler utredningen föreslagit genomförs. Vi utgår från utnyttjandet av föräldraförsäkringen år 1976, som redovisas i kapitel 3, och tar dessutom hänsyn till uppgifter om utvecklingen av antalet utnyttjade dagar år 1977. Antalet familjer med barn i förskoleåldern som utnyttjade försäkringen år 1977 uppskattas då till 170 000. Undantagna är de familjer som utnyttjat försäkringen i samband med annat barns födelse. Genomsnittliga antalet dagar beräknas ha ökat till 6,0 per familj och andelen som utnyttjar alla dagar från 8,4 % till 12 % eller 20 000. Bland familjer med yngsta barnet i åldern 7-9 år har försäkringen hittills utnyttjats i betydligt mindre utsträckning än bland småbarnsfamiljerna. Ökningen i denna grupp kan antas främst bero på att fler familjer utnyttjar försäkringen medan andelen som utnyttjar alla dagarna inte beräknas ha överstigit 5 % vilket motsvarar 3 000 familjer.

Av samtliga 23 000 familjer som således beräknas ha utnyttjat alla sina 12, 15 eller 18 dagar år 1977 uppskattas 75 % inte komma att utnyttja möjligheten till ersättning under ytterligare dagar. Av övriga ca 6 000 beräknas 3 000 utnyttja försäkringen i en period med i genomsnitt 15 dagar och 3 000 i två perioder med i genomsnitt 5 dagar per period utöver karensdagarna.

Med denna beräknade fördelning av utnyttjandet blir således kostnaden för en utvidgad rätt till föräldrapenning för långtidssjuka barn i 1977 års penningvärde  $3\ 000 \times 15 \times 135 + 3\ 000 \times 10 \times 135 = 10$  milj. kr.

3) *Havandeskapspenning.* Antalet födselar i Sverige uppgår till knappt 100 000 per år. Av mödrarna förvärvsarbetar ca 70 000. Av dem är en viss del sjukskrivna månaderna närmast före barnets födelse. I den mån den av utredningen föreslagna nya försäkringsformen skulle utnyttjas av kvinnor som annars skulle varit sjukskrivna påverkar inte detta kostnaderna. Ca 40 000 av dessa utnyttjar möjligheten att ta ut föräldrapenning före förlossningen med i genomsnitt 25 dagar. Om en femtedel av dessa dagar i stället skulle bekostas med havandeskapspenning skulle kostnaderna öka med  $8\ 000 \times 25 \times 100 = 20$  milj. kr.

Kostnaderna för det första året efter ikraftträdandet kan sammanfattas på följande sätt.

Höjning av åldersgräns	5 milj. kr.
Föräldrapenning för långtidssjuka barn	10 milj. kr.
Havandeskapspenning	<u>20 milj. kr.</u>
Summa	35 milj. kr.

Kostnaderna stiger sedan med ca 10 milj. kr. vardera ett resp. två år efter ikraftträdandet. Det tredje året stiger kostnaderna med ytterligare ca 5 milj. kr. Därmed har hela reformen kommit i funktion. Kostnaderna i detta



stadium uppgår till ca 60 milj. kr. Här skall dock framhållas att kostnadsberäkningarna är osäkra och bygger på antaganden om ett framtida utnyttjande av de nya förmånsreglerna som idag inte går att beräkna.

## 9.2 Ikraftträdande

Utredningen föreslår att dess förslag träder i kraft den 1 januari 1980.

Som anförts vid kostnadsberäkningen föreslås att höjningen av åldersgränsen för föräldrapenning vid tillfällig vård av barn genomförs successivt.

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..



## 10 Författningsförslag med specialmotivering

### 10.1 Författningsförslag

#### 1. Förslag till

#### Lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 2, 3, 8, 9, 20 §§, 9 kap. 4 § och 16 kap. 1 § lagen (1962:381) om allmän försäkring skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse*

*Föreslagen lydelse*

4 kap.  
2 §<sup>1</sup>

*Föräldrapenning i samband med barns födelse* utgår under högst etthundraåttio dagar sammanlagt för föräldrarna.

Moder har rätt till föräldrapenning tidigast från och med den sextionde dagen före den beräknade tidpunkten för barnets födelse. För tiden efter barnets födelse är den av föräldrarna som till huvudsaklig del ombesörjer vården om barnet berättigad till föräldrapenning.

*Om havandeskapet förorsakar sådan nedsättning av arbetsförmågan att modern har behov av att helt eller delvis avstå från förvärsarbete kan föräldrapenning utgå utöver den i första stycket angivna tiden. Sådan föräldrapenning, havandeskapspenning, utgår tidigast från och med den sextionde dagen och längst till och med den elfte dagen före den beräknade tidpunkten för barnets födelse. Vid fullständig nedsättning av arbetsförmågan utgår hel föräldrapenning. I annat fall utgår halv föräldrapenning.*

Förälder som ej har barnet i sin vård har rätt till föräldrapenning endast om särskilda skäl föreligga. Moder har dock alltid rätt till föräldrapenning till och med den tjugonionde dagen efter förlossningsdagen, även om hon ej har barnet i sin vård.

<sup>1</sup> Senaste lydelse 1977:630.

Föräldrapenning får utgå längst till tvåhundraogjuttionde dagen efter den då barnet fötts. Har sjukdom hos barnet eller föräldrarna under en viss tid hindrat föräldrarna från att vårda barnet, förlänges den i första punkten angivna tiden i motsvarande mån.

3 §<sup>2</sup>

Föräldrapenning enligt 2 § utgår ej till båda föräldrarna för samma dag. *Halv föräldrapenning får dock utgå till båda föräldrarna för samma dag, när de avlösa varandra i vården av barnet.*

Föräldrapenning enligt 2 § utgår ej till båda föräldrarna för samma tid. *Vid beräkning av antalet dagar med rätt till föräldrapenning enligt 2 § anses två dagar med halv föräldrapenning som en dag.*

8 §<sup>3</sup>

Förälder har rätt till föräldrapenning för tillfällig vård av barn om ej barnet har fyllt *tio* år och föräldern behöver avstå från förvärvsarbete i samband med

1. sjukdom hos barnet,

2. sjukdom hos barnets ordinarie vårdare,

3. besök i samhällets förebyggande barnhälsovård,

4. besök i förskoleverksamhet inom samhällets barnomsorg i vilken barnet deltar.

Rätt till föräldrapenning enligt första stycket tillkommer även fader som för biträde i hemmet eller för vård av barn avstår från förvärvsarbete i samband med barns födelse.

Förälder har rätt till föräldrapenning för tillfällig vård av barn om barnet ej har fyllt *tretton* år och föräldrarna behöver avstå från förvärvsarbete i samband med

1. sjukdom *eller smitta hos barnet eller sjukdom hos barnet som medför att annat barn under tretton år lämnas utan tillsyn.*

9 §<sup>4</sup>

Föräldrapenning enligt 8 § utgår för förälder som *har barnet i sin vård* eller, om föräldrar *gemensamt ha barn i sin vård*, för föräldrarna tillsammans varje år under högst

1. tolv dagar om i familjen finns ett barn,

2. femton dagar om i familjen finns två barn,

3. aderton dagar om i familjen finns tre eller flera barn.

Föräldrapenning enligt 8 § utgår för förälder som *ensam har vårdnaden om barnet* eller, om föräldrar *ha gemensam vårdnad om barnet*, för föräldrarna tillsammans varje år med högst

<sup>2</sup> Senaste lydelse 1976:279.

<sup>3</sup> Senaste lydelse 1977:630.

<sup>4</sup> Senaste lydelse 1977:630.

*Nuvarande lydelse*

*Föreslagen lydelse*

*Föräldrapenning kan, när de i första stycket angivna dagarna har tagits i*



*Nuvarande lydelse*

Av det antal dagar som anges i första stycket får varje förälder använda en dag för ändamål som avses i 8 § 4. Vid beräkning av antalet dagar med rätt till föräldrapenning enligt första stycket anses två dagar med halv föräldrapenning som en dag.

Förälder, som *vanligen ej har barn i sin vård* men som tillfälligt vårdar barn, har rätt till föräldrapenning inom ramen för det antal dagar för vilket föräldrapenning kan utgå till den andre av föräldrarna enligt första stycket.

*Föreslagen lydelse*

*anspråk, för ändamål som avses i 8 § 1 utgå under ytterligare högst sextio dagar. Sådan föräldrapenning utgår ej för de tre första dagarna av varje sjukperiod, den dag då sjukdomsfallet inträffade inräknad, (karenstid).*

Av det antal dagar som anges i första stycket får varje förälder använda en dag för ändamål som avses i 8 § 4. Vid beräkning av antalet dagar med rätt till föräldrapenning enligt första *och andra styckena* anses två dagar med halv föräldrapenning som en dag.

Förälder, som *ej har vårdnaden om barnet* men som tillfälligt vårdar barnet, har rätt till föräldrapenning inom ramen för det antal dagar för vilket föräldrapenning kan utgå till den andre av föräldrarna enligt första *och andra styckena*.

20 §<sup>5</sup>

Bestämmelserna i 2 kap. 10 § samt 3 kap. 12 § och 16–18 §§ äga motsvarande tillämpning i fråga om föräldrapenning. I fall som avses i 3 kap. 12 § skall föräldrapenning enligt 4 kap. 2 och 11 §§ alltid utgå med minst ett belopp som motsvarar garantinivån enligt 4 kap. 4 § minskad med den sjukpenning som skulle belöpa på vårdersättningen. Bestämmelserna i 3 kap. 7 § första och andra styckena äga motsvarande tillämpning i fråga om föräldrapenning enligt 4 kap. 2 och 8 §§.

Bestämmelserna i 2 kap. 10 § samt 3 kap. 12 § och 16–18 §§ äga motsvarande tillämpning i fråga om föräldrapenning. I fall som avses i 3 kap. 12 § skall föräldrapenning enligt 4 kap. 2 och 11 §§ alltid utgå med minst ett belopp som motsvarar garantinivån enligt 4 kap. 4 § minskad med den sjukpenning som skulle belöpa på vårdersättningen. Bestämmelserna i 3 kap. 7 § första och andra styckena äga motsvarande tillämpning i fråga om föräldrapenning enligt 4 kap. 2 och 8 §§. *Bestämmelserna i 3 kap. 7 § tredje stycket äga motsvarande tillämpning i fråga om föräldrapenning enligt 4 kap. 2 § tredje stycket och 9 § andra stycket.*

Beträffande föräldrapenning, som tillkommer förälder vilken ej har uppnått aderton års ålder, får försäkringskassan på framställning av barnavårdsnämnd besluta om utbetalning till annan enligt 3 kap. 18 §.

<sup>5</sup> Senaste lydelse 1977:630.

Är moder vid tiden för barnets födelse intagen i barnhem, ungdomsvårdsskola, fångvårdsanstalt eller vårdanstalt för alkoholmissbrukare, får försäkringskassan på framställning av föreståndare för inrättningen besluta, att den föräldrapenning som tillkommer modern skall utbetalas till föreståndaren för att användas till kvinnans och barnets nytta.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

9 kap.

4 §<sup>6</sup>

Försäkrad förälder äger för vård av barn som ej fyllt sexton år rätt till vårdbidrag om barnet på grund av sjukdom, psykisk utvecklingsstörning eller annat handikapp för avsevärd tid är i behov av särskild tillsyn och vård. Vid bedömningen av rätt till vårdbidrag skall jämväl beaktas sådana merutgifter som uppkommer på grund av barnets sjukdom eller handikapp.

Försäkrad förälder äger för vård av barn som ej fyllt sexton år rätt till vårdbidrag om barnet på grund av sjukdom, psykisk utvecklingsstörning eller annat handikapp *under minst sex månader* är i behov av särskild tillsyn och vård. Vid bedömningen av rätt till vårdbidrag skall jämväl beaktas sådana merutgifter som uppkommer på grund av barnets sjukdom eller handikapp.

Vårdbidrag utgår allt efter tillsyns- och vårdbehovets omfattning och merutgifternas storlek med belopp motsvarande hel eller halv förtidspension till ensamstående jämte pensionstillskott som svarar mot pensionen.

Vårdbidrag *beviljas att utgå tills vidare*. Behovet av bidrag skall omprövas vart tredje år, såvida ej skäl föreligga för omprövning med kortare mellanrum.

Vårdbidrag *kan begränsas till viss tid*. Behovet av bidrag skall omprövas vart tredje år, såvida ej skäl föreligga för omprövning med kortare mellanrum.

16 kap.

1 §<sup>7</sup>

Den som önskar komma i åtnjutande av pension skall göra ansökan hos allmän försäkringskassa i enlighet med vad regeringen förordnar.

Åtnjuter försäkrad sjukpenning eller ersättning för sjukhusvård enligt denna lag, må allmän försäkringskassa tillerkänna honom förtidspension utan hinder av att han icke gjort ansökan därom. Detsamma skall gälla då försäkrad åtnjuter sjukpenning, ersättning för sjukhusvård eller livränta enligt lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring eller motsvarande ersättning som utgår enligt annan författning eller på grund av regeringens förordnande.

Åtnjuter försäkrad sjukbidrag eller till viss tid begränsad handikappersättning, må den tid varunder sådan förmån skall utgå förlängas utan att ansökan därom gjorts.

Åtnjuter försäkrad sjukbidrag eller till viss tid begränsad handikappersättning *eller vårdbidrag*, må den tid varunder sådan förmån skall utgå förlängas utan att ansökan därom gjorts.

<sup>6</sup> Senaste lydelse 1974:784.

<sup>7</sup> Senaste lydelse 1977:270.



I den mån regeringen så förordnar må allmän försäkringskassa tillerkänna den pensionsberättigade pension enligt denna lag utan hinder av att han icke gjort ansökan därom.

För den försäkrades kostnader för läkarundersökning och läkarutlåtande vid ansökan om förtidspension, handikappersättning eller vårdbidrag skall ersättning utgå i enlighet med vad regeringen förordnar.

## 10.2 Specialmotivering

### 10.2.1 4 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring

#### 2 §

Genom de föreslagna ändringarna i denna paragraf införs i föräldraförsäkringen en delvis ny form av föräldrapenning i samband med barns födelse. Denna föräldrapenning är behovsprövad och kan utgå endast under tid före barnets födelse. De regler som f. n. gäller för föräldrapenning under 180 dagar i samband med barns födelse ändras inte. Den behovsprövade föräldrapenningen, havandeskapspenningen, skall såsom framgår av den allmänna motiveringen utgöra ett särskilt stöd för de grupper av kvinnor som har speciellt fysiskt krävande förvärvsarbete.

I ett nytt tredje stycket har införts de regler som anger förutsättningarna för rätten till föräldrapenning i form av havandeskapspenning. I lagtexten används benämningen föräldrapenning även för den nya havandeskapspenningen för att det inte skall behövas särskilda föreskrifter för denna ersättningsform.

Havandeskapspenning kan utgå under högst 50 dagar och får tas ut från den sextionde och t. o. m. den elfte dagen före den beräknade tidpunkten för barnets födelse.

Enligt tredje stycket första punkten krävs att havandeskapet förorsakat en sådan nedsättning av arbetsförmågan att kvinnan har behov av att helt eller delvis avstå från förvärvsarbete. De faktorer som kan påverka bedömningen av huruvida arbetsförmågan är nedsatt är dels de arbetsuppgifter kvinnan har, dels hennes förmåga att trots graviditeten klara dessa.

Såvitt gäller arbetets art finns det särskild anledning att beakta om det i arbetet förekommer tunga lyft eller krav på att vissa fysiskt svåra rörelser skall utföras. Arbete som till stor del utförs i stående ställning är för den som är havande ofta särskilt ansträngande. Såsom angivits i den allmänna motiveringen skall dock inte enbart förvärvsarbetets art vara avgörande vid bedömningen. Även kvinnans förutsättningar att klara det förvärvsarbete hon har måste beaktas.

Vid bedömningen av behovet skall hänsyn även tas till i vilken utsträckning kvinnan utför förvärvsarbete. För normalfallet bör krävas att kvinnan har ett förvärvsarbete som utförs dagligen eller uppdelat så att hon åtminstone arbetar varannan vecka.

Vid bedömning av rätten till havandeskapspenning skall även kvinnans behov av att avstå från förvärvsarbete beaktas. Något krav på att hon skulle ha utfört förvärvsarbete den dag för vilken hon får ersättning har dock

inte uppställts. Försäkringskassan skall också ta hänsyn till om kvinnan har haft möjlighet att bli omplacerad men inte har utnyttjat detta. Som har angivits i den allmänna motiveringen har det förutsatts att kvinnan i första hand försöker bli omplacerad.

De speciella regler som gäller för den behovsprövade föräldrapenningen, havandeskapspenningen, anges i denna paragrafs tredje stycke samt i 20 §. I övrigt gäller samma regler för havandeskapspenningen som nu gäller för föräldrapenning vid barns födelse vad avser avräkningen av använda dagar 3 §, ersättningsnivån 4 § och kravet på inskrivning hos allmän försäkringskassa 5 §.

### 3 §

Genom ändringen i 3 § kommer samma avräkningsregler att gälla för alla former av föräldrapenning enligt 2, 8 och 11 §§. Enligt bestämmelsen avräknas vid uttag av halv föräldrapenning alltid halv dag. Oavsett om föräldrarna avlöser varandra i vården av barnet under en dag eller om en förälder tar ut två dagar med halv föräldrapenning avräknas en dag. Avräkningsregeln gäller föräldrapenning enligt 2 § oavsett om den tas ut före eller efter barnets födelse.

En förälder som tar ut de 180 dagarna enligt 2 § i form av halv föräldrapenning skulle kunna göra detta under 360 dagar. Möjligheterna härtill är dock begränsade eftersom ersättningen enligt 2 § andra och femte styckena får tas ut tidigast från den sextionde dagen före den beräknade tidpunkten för barnets födelse och med visst undantag längst till den tvåhundra- och trettionde dagen efter den då barnet fötts.

### 8 §

Ändringen i första stycket innebär att föräldrarna är berättigade till ersättning så länge ett eller flera barn inte fyllt tretton år.

Genom tilläggen i punkt 1 blir föräldrarna berättigade till föräldrapenning för tillfällig vård av barn dels i samband med smitta hos barnet, dels då sjukdom hos ett barn medför att annat barn under tretton år lämnas utan tillsyn.

Med rekvisitet smitta hos barnet avses att barnet utan att vara sjukt har fått en smittsam sjukdom eller på annat sätt är smittförande. Vidare avses det fallet att barnet misstänkes för att sprida smitta.

De smittsamma sjukdomarna eller därav föranledd smitta är förutom de allmänfarliga sjukdomarna som anges i smittskyddskungörelsen (1968:234, ändrad senast 1976:44) sådana typiska barnsjukdomar som exempelvis mässling, påssjuka och scharlakansfeber och andra infektionssjukdomar, vilka medför risk att sjukdomen sprids till andra barn. För rätt till ersättning vid smitta hos barnet krävs såsom f. n. vid sjukdom att föräldern har behov av att avstå från förvärsarbete. Detta innebär att förälderns försäkringen bör innehålla uppgift såväl om att barnet är smittförande eller misstänks vara smittförande som att barnet till följd härav inte får vistas i sin normala tillsynsform.

Huvudregeln enligt punkt 1 är att föräldern skall avstå från förvärsarbete för att vårda det barn som är sjukt eller smittförande. Problem har med



denna regel uppkommit i de fall då det sjuka barnet har vistats på sjukhus och ett friskt barn till följd härav har lämnats utan tillsyn. Genom ändringen i första punkten ges en förälder möjlighet att få ersättning om vården av det sjuka barnet medför att det friska barnet skulle lämnas utan tillsyn. I de fall barnen normalt står under tillsyn av annan än föräldrarna bör det ena barnets sjukdom inte påverka det andra barnets behov av tillsyn. De fall som främst skall tillgodoses genom denna ändring är de då en av föräldrarna normalt tar hand om barnen. I dessa fall kan om ett barn till följd av sjukdom måste föras till sjukhus den andre föräldern behöva ta hand om det friska barnet. Även i de fall att det sjuka barnet under en längre tid vistas på sjukhus och en förälder i stor utsträckning bör vistas hos barnet kan den andre föräldern få rätt till ersättning för vård av det eller de hemmavarande friska barn som inte fyllt tretton år. Försäkringskassan skall dock som f. n. i varje enskilt fall pröva om föräldern behöver avstå från förvärvsarbete.

#### 9 §

Ändringen i första stycket innebär att föräldrarnas rätt till föräldrapenning för tillfällig vård av barn och beräkningen av antalet dagar med ersättning är beroende av hur den rättsliga vårdnaden om barnet är fördelad.

Såsom angivits i den allmänna motiveringen får den förälder som ensam har den rättsliga vårdnaden rätt att disponera de i punkterna 1-3 angivna dagarna. Ändringen i fjärde stycket är en följd av att rätten till ersättning är beroende av den rättsliga och inte den faktiska vårdnaden om barnet. Den förälder som inte har den rättsliga vårdnaden kan dock såsom f. n. få ersättning inom ramen för det antal dagar föräldrapenning kan utgå till den andre föräldern. Härför krävs dock medgivande från den rättsliga vårdnadshavaren. Genom ändringen i första stycket får de föräldrar som har gemensam rättslig vårdnad om barnen samma antal dagar oavsett om de lever tillsammans eller inte. Det saknar även betydelse om föräldrarna flyttar isär och barnen därvid faktiskt delas mellan föräldrarna. Så länge den gemensamma vårdnaden består betraktas föräldrarna som en familj. Då gemensam vårdnad föreligger är båda föräldrarna lika berättigade till föräldrapenning och något medgivande, såsom enligt fjärde stycket, krävs därför inte från den andre föräldern.

I den nya lydelsen av andra stycket regleras föräldrarnas rätt till ytterligare dagar med föräldrapenning för tillfällig vård av sjukt barn. Föräldrapenning kan enligt detta stycke utgå för ändamål som anges i 8 § första punkten dvs., vid sjukdom eller smitta hos barn samt då sjukdom hos ett barn medför att annat barn lämnas utan tillsyn.

Förutsättningen för att föräldrapenning skall kunna utgå enligt andra stycket är att samtliga tolv, femton eller arton dagar har använts. Däremot är rätten till ytterligare ersättning oberoende av för vilka ändamål dessa dagar har tagits i anspråk.

Föräldrapenning enligt andra stycket kan utgå under högst sextio dagar per kalenderår för föräldrar som ensamma har vårdnaden om barnet eller, om föräldrarna har gemensam vårdnad om barnet, för föräldrarna tillsammans. Antalet dagar är detsamma oavsett om det i familjen finns ett eller flera barn.

Föräldrapenning enligt andra stycket utgår inte för de tre första dagarna av varje sjukperiod, den dag då sjukdomsfallet inträffade inräknad.

Föräldrapenning för tillfällig vård av barn utgår p. g. a. bestämmelsen i 10 § jämfört med 3 kap. 10 § fjärde stycket inte för tid innan anmälan gjorts till försäkringskassan. Anmälningsdagen utgör därför den dag fr. o. m. vilken karenstiden skall beräknas.

Föräldrapenning enligt 8 § utgår endast under förutsättning att föräldern har behov av att avstå från förvärsarbete. Såsom angivits i den allmänna motiveringen skall detta villkor uppfyllas även för föräldrapenning enligt 9 § andra stycket. Föräldrapenning utgår således inte om en förälder vårdar det sjuka barnet under semester eller annan ledighet. Karenstid kommer till följd härav att räknas endast för de dagar då föräldern måste avstå från förvärsarbete. Som ett exempel kan tas att föräldern arbetar varje vecka måndag till torsdag och är ledig fredag till söndag. Om barnet insjunknar en onsdag i en vecka och anmälan görs samma dag kommer onsdag, torsdag och måndag att räknas som karensdagar. Föräldrapenning kan därför utgå först fr. o. m. tisdagen, i nästföljande vecka.

Karenstid gäller alltid då föräldrapenning tas ut enligt andra stycket. Detta innebär att en förälder som tar ut föräldrapenning under det i första stycket angivna antalet dagar men har behov av ytterligare dagar enligt andra stycket inte har rätt till ersättning under de tre första dagarna då andra stycket åberopas. Som exempel kan nämnas att ett barn är sjukt en lägre period. De första tolv dagarna då föräldern avstår från förvärsarbete utgår ersättning enligt första stycket därefter räknas tre karensdagar, varefter föräldrapenning kan utgå under ytterligare dagar.

Av tredje stycket framgår att de sextio dagarna kan utgå som hel eller halv föräldrapenning. Vidare gäller samma regel för beräkning av antalet dagar med rätt till föräldrapenning enligt första och andra styckena.

## 20 §

I den allmänna motiveringen har angivits att rätt till föräldrapenning enligt 2 § tredje stycket och 9 § andra stycket förutsätter att kvinnans nedsatta arbetsförmåga respektive barnets sjukdom styrkes genom intyg.

I 3 kap. 7 § tredje stycket anges att försäkringskassan kan påfordra att nedsättningen av arbetsförmågan styrkes genom intyg av läkare. På motsvarande sätt bör såsom angivits i den allmänna motiveringen kvinnans nedsatta arbetsförmåga och därav föranlett behov att avstå från förvärsarbete styrkas med intyg för att föräldrapenning skall utgå enligt 2 § tredje stycket. Intyget bör inges från första dagen och styrka att kvinnan har behov av att helt eller delvis avstå från förvärsarbete. Intyget skall utfärdas av läkare, sjuksköterska eller barnmorska. Försäkringskassan kan dock efterge detta krav i de fall behovet kan styrkas på annat sätt. Förutom intyg skall kvinnan själv såsom f. n. avge en försäkran vari de upplysningar lämnas som behövs för att behovet av föräldrapenning skall kunna bedömas.

Inom den allmänna försäkringen krävs i regel för rätt till sjukpenning under längre tid än sex dagar ett läkarintyg. På motsvarande sätt bör påfordras att förälders rätt till ytterligare föräldrapenning för tillfällig vård av barn enligt 9 § andra stycket styrkas med intyg.

Barnets sjukdom skall således styrkas genom en medicinsk bedömning.



Bedömningen kan dock inte begränsas till frågan om barnet har eller inte har en viss sjukdom. Den rent medicinska bedömningen bör kompletteras med ett uttalande om barnet trots sjukdomen kan vistas i sin normala tillsynsform.

Intyg skall kunna utfärdas av såväl läkare som sjuksköterska.

Genom den i 9 § andra stycket föreskrivna karenstiden och då dagantalet är begränsat till sextio per kalenderår bör intyg inte krävas förrän fr. o. m. sjunde dagen efter anmälningsdagen. Om en bedömning av föräldrarnas rätt till ersättning i uppenbara fall kan göras utan sådant intyg föreligger dock inget ovillkorligt krav på att föräldrarnas försäkran styrks.

Frågan om föräldern har behov av att avstå från förvärvsarbete skall där- emot inte bedömas av medicinsk personal. Detta är en bedömning försäkringskassan såsom f. n. får göra på grundval av de uppgifter föräldrarna lämnar i denna del. Härvid kan alternativa vårdmöjligheter stå till buds vilka i så fall kan påverka försäkringskassans bedömning. Även om intyg föreligger vilket styrker såväl barnets sjukdom som föräldrarnas behov att avstå från förvärvsarbete skall föräldrapenning för tillfällig vård av barn inte utgå om föräldern exempelvis på grund av semester ändå avstår från förvärvsarbete.

#### 9 kap. 4 §

Som framgår av den allmänna motiveringen finns behov av att vårdbidrag kan utgå under kortare tid än enligt nuvarande praxis. Genom ändringen i första stycket medges att vårdbidrag utgår i de fall då behovet av särskild tillsyn och vård kan beräknas föreligga under minst sex månader. Rätten till vårdbidrag bedöms efter en samlad översyn av sjukdom, handikappet eller den psykiska störningen och därav följande behov av särskild tillsyn och vård. Härtill kommer de merutgifter som kan uppkomma. Vid en samlad bedömning av rätten till vårdbidrag följer att kraven på vård- och tillsynsbehov resp. merutgifter blir högre i de fall behovet av vårdbidrag är begränsat till en kortare period.

Genom ändringen i tredje stycket föreslås att vårdbidraget på samma sätt som handikappersättningen kan göras tidsbegränsat.

#### 16 §

Genom den föreslagna ändringen i 9 kap. 4 § AFL kan vårdbidraget tidsbegränsas. Möjlighet skall dock föreligga att vid fastställda tidens utgång bevilja förlängning utan ny ansökan. Denna möjlighet föreligger enligt nuvarande bestämmelser för handikappersättning. Genom tillägget i förevarande paragraf tredje stycket kan således även de vårdbidrag, som är tidsbegränsade utgå utan ny ansökan.





## Särskilt yttrande

Av experten *Inge Svensson*

Föräldraförsäkringens förmånsregler är komplicerade och svåra att överblicka. Utredningens förslag om havandeskapspenning, som är en behovsprövad föräldrapenning, skulle ytterligare komplicera regelsystemet. Detta anser jag inte tillrådligt.

I fråga om omplacering inom arbetsplatsen av kvinna som på grund av sitt havandeskap inte kan fullgöra sitt ordinarie arbete uttalade riksdagen i samband med antagandet av arbetsmiljölagen att denna fråga skulle komma att uppmärksammas av bl. a. arbetarskyddsstyrelsen i dess tillsynsverksamhet.

I avvaktan på anvisningar från arbetarskyddsstyrelsen är det enligt min mening mindre lämpligt att familjestödsutredningen gör så kategoriska uttalanden som sker på sid 89: "Kvinnor som inte kan klara sitt vanliga arbete bör ha rätt till omplacering inom arbetsplatsen."

## Säkerhetsutredning

## AV-Systemet (AVS)

Enligt den tekniska beskrivningen av systemet ska det vara möjligt att använda systemet för att utföra arbetsuppgifter som kräver en hög grad av precision och som inte kan utföras på ett säkert sätt med hjälp av andra metoder. Detta innebär att systemet ska kunna hantera komplexa arbetsuppgifter som kräver en hög grad av precision och som inte kan utföras på ett säkert sätt med hjälp av andra metoder.

Systemet ska kunna hantera arbetsuppgifter som kräver en hög grad av precision och som inte kan utföras på ett säkert sätt med hjälp av andra metoder. Detta innebär att systemet ska kunna hantera komplexa arbetsuppgifter som kräver en hög grad av precision och som inte kan utföras på ett säkert sätt med hjälp av andra metoder.

Systemet ska kunna hantera arbetsuppgifter som kräver en hög grad av precision och som inte kan utföras på ett säkert sätt med hjälp av andra metoder. Detta innebär att systemet ska kunna hantera komplexa arbetsuppgifter som kräver en hög grad av precision och som inte kan utföras på ett säkert sätt med hjälp av andra metoder.



## Bilaga 1    Undersökning om utnyttjande av föräldraförsäkringen – tekniska beskrivningar

I denna bilaga redovisas först det urvals- och uppräkningsförfarande som använts i undersökningen avseende uppgifter om avslutade föräldrapeningfall år 1976. Därefter lämnas en beskrivning av den yrkesindelning (socio-ekonomisk indelning) som använts i kapitel 3. Sist i bilagan återfinns de blanketter och anvisningar som de lokala försäkringskassorna använt vid materialinsamlingen.

### *Urvals och uppräkningsförfarande*

På grund av tids- och kostnadsskäl har inte material samlats in om alla 95 000–100 000 föräldrapeningfall som avslutades år 1976 utan undersökningen är upplagd så att alla de fall där bägge föräldrarna utnyttjat föräldrapeningfall har totalundersökts. Dessa fall utgjorde 5 353 st. under år 1976. Övriga fall som utgör huvudparten har undersökts genom ett urval. Detta urval är så konstruerat att alla föräldrapeningfall i vilka modern är född dag 11 och 12 i månad 01–08, dvs. 16 av årets 365,25 dagar har undersökts. Antalet mödrar födda dessa dagar utvalda bland samtliga dagar är binomialfördelat. För att erhålla en uppskattning av antalet fall på riksnivå har de urvalsundersökta föräldrapeningfallen räknats upp med faktorn:

$$\frac{365,25}{16} = 22,83$$

Antalet fall som urvalsundersöktes var 3 952.

Det antal föräldrapeningfall som man efter uppräknigen erhåller i en bestämd befolkningskategori t. ex. fall i vilka modern är mellan 20–24 år är behäftat med ett slumpfel på grund av att urval använts. Detta slumpfel kan uttryckas med hjälp av ett konfidensintervall, vars längd kan sägas uttrycka det uppskattade talets osäkerhet.

Konfidensintervallet för följande exempel på uppskattade antal blir:

Antal	95 %-igt konfidensintervall		
600	600 ± 223	(=	600 ± 37 %)
1 000	1 000 ± 290	(=	1 000 ± 29 %)
7 000	7 000 ± 766	(=	7 000 ± 11 %)
15 000	15 000 ± 1 196	(=	15 000 ± 8 %)

Man bör observera att många av de små siffror som redovisas i avsnitt 3.3.2 avser gruppen föräldrapenningfall i vilka föräldrarna delat på föräldraledigheten. Dessa fall är, som ovan nämnts, totalundersökta och således inte behäftade med något slumpfel på grund av urval.

### *Yrkesindelningen*

De olika slag av uppgifter som insamlats från försäkringskassorna om varje föräldrapenningfall framgår av den blankett med anvisningar som använts. Blanketten samt anvisningarna till denna finns i slutet av denna bilaga.

Yrkes- och sysselsättningsuppgifterna på blanketten har använts för att placera de yrkesverksamma föräldrarna i någon av följande yrkesgrupper.

Produktions- och distributionsanställda m. fl.

1. Biträdespersonal m. fl.
2. Icke facklärd
3. Facklärd m. fl.

Kontorsanställda, tekniker m. fl.

4. Kontorister m. fl.
5. Assistent, förskollärare m. fl.
6. Ingenjörer, lärare, sjuksköterskor m. fl.
7. Specialister, ledande befattningar m. fl.

Lantbrukare, företagare

8. Lantbrukare, företagare

Denna indelning av yrken i socioekonomiska grupper har utvecklats inom statistiska centralbyrån (SCB). Indelningen syftar i första hand till att indela den yrkesverksamma befolkningen med ledning av yrke och anställningsförhållanden. Syftet med särredovisningen efter socioekonomisk grupp är att ge möjligheter till bedömningar av effekten av denna skiktning för levnadsförhållandena. Den nya indelningen har ännu inte slutbehandlats inom SCB och ställning har inte tagits till vilken status indelningen skall ha. För att bl. a. vinna erfarenheter av hur indelningen fungerar i en praktisk undersökningssituation tillämpas den tillsvidare på försök i bl. a. undersökningarna av levnadsförhållanden och de löpande inkomstfördelningsstudierna inom SCB.

Indelningen baseras dels på yrkets normala organisationstillhörighet, dels på yrkets normala utbildningskrav. Till huvudkategorin "Produktions- och distributionsanställda m. fl." förs yrken som normalt är organiserade inom LO medan övriga anställda förs till "Kontorsanställda, tekniker m. fl.". Undergrupperna har sedan klassificerats efter yrkets utbildningskrav. Utbildningskraven är:

1. *Biträdespersonal m. fl.*

Yrken utan utbildningskrav. Här ingår bl. a.: ekonomibitråde, dagbarnvårdare, diskare, hamnarbetare, affärsbiträde, förråds- och lagerarbetare, städare.



## 2. *Icke facklärda*

Yrken med krav på kurser efter grundskola men ej två års utbildning. Här ingår bl. a. anläggningsarbetare, bussförare, hemsamarit, truckförare, jordbruksarbetare, sjukvårdsbiträde, brandman, sömmerska.

## 3. *Facklärda m. fl.*

Yrken med krav på två men ej fem års utbildning efter grundskolan. Här ingår b. a. plåtslagare, bagare, barnskötare, bilmekaniker, elektriker, murare, typograf, elektronikmontör, maskinist, mentalskötare, optiker.

## 4. *Kontorister m. fl.*

Yrken utan utbildningskrav samt yrken med krav på kurser efter grundskola men ej två års utbildning. Här ingår bl. a. kontorsbiträde, vaktmästare, kanslibiträde, kartritare, stansoperatör, telefonist.

## 5. *Assistenter m. fl.*

Yrken med krav på två men ej tre års utbildning efter grundskolan. Här ingår bl. a. bilskollärare, fritidspedagoger, förskollärare, läkarsekreterare, polisassistent, tandsköterska, verkmästare.

## 6. *Ingenjörer m. fl.*

Yrken med krav på tre men ej fem års utbildning efter grundskola. Här ingår bl. a. anläggningsingenjör, sjuksköterska, lågstadielärare, verkmästare.

## 7. *Specialister, ledande befattningar*

Yrken med krav på minst fem års utbildning efter grundskola. Här ingår bl. a. apotekare, bankkamrer, journalist, läkare, byrådirektör, verkställande direktör.

Brev, formulär och anvisningar till de allmänna försäkringskassorna.



STATISTISKA CENTRALBYRÅN  
UTREDDINGSINSTITUTET

Karlarövägen 100, Fack, 102 50 STOCKHOLM  
Telefon 08 14 05 60  
Filial: Ringgatan 32, Box 902, 701 22 ÖREBRO  
Telefon: 019-14 03 20

FAMILJESTÖDSUTREDNINGEN

P 7051

Stockholm den 6 september 1977

Till familjen

Föräldraförsäkringen har i sin nuvarande utformning funnits sedan 1974. En statlig utredning, Familjestödsutredningen, har fått i uppgift att ta reda på hur försäkringen hittills har fungerat.

På uppdrag av Familjestödsutredningen kommer Statistiska Centralbyrån (SCB) att genomföra ett antal intervjuer med familjer som nyligen fått barn. Undersökningen skall i första hand belysa föräldrarnas intresse för att dela föräldraledighetstiden mellan sig. Undersökningen vänder sig därför endast till gifta eller sammanboende föräldrar.

Eftersom Du nyligen har fått barn har Din familj, tillsammans med ca 130 andra familjer, valts ut för att delta i undersökningen. Till de utvalda familjerna vill vi ställa några frågor avseende erfarenheterna av föräldraförsäkringen. Frågorna skall besvaras av pappan i ungefär hälften av familjerna och av mamman i övriga familjer.

De uppgifter ni lämnar skyddas enligt sekretesslagens bestämmelser. Endast några få personer på SCB och Familjestödsutredningen kommer att få se ert svar. Dessa personer arbetar under tystnadsplikt.

De insamlade uppgifterna kommer inte att läggas upp på dataregister utan bearbetas manuellt. De skall endast användas för statistiska sammanställningar ur vilka inga uppgifter om enskilda personer eller familjer kan urskiljas.

Under de närmaste veckorna kommer en av SCBs intervjuare att kontakta Din familj per telefon för att bestämma tid för ett besök. Er medverkan är till alla delar frivillig. För att resultaten skall bli tillförlitliga är det emellertid mycket viktigt att Din familj deltar. Varje uteblivet svar minskar undersökningens värde.

Om Du är ensamstående berörs Du inte av den här undersökningen. Vi ber Dig i så fall meddela intervjuaren när hon/han ringer.

Skulle Du vilja veta mer om undersökningen kan Du kontakta Birgitta Abrahamsson på SCB, tel 08-14 05 60 ankn 5114 eller Cecilia Etzler på Familjestödsutredningen, tel 08-51 45 86.

Med vänlig hälsning

Statistiska Centralbyrån  
Utredningsinstitutet

*Staffan Wahlström*  
Staffan Wahlström  
Statistikchef

Familjestödsutredningen

*Camilla Odhnoff*  
Camilla Odhnoff  
Ordförande



Anvisningar för ifyllande av statistikblanketten "Uppgift om föräldrapenning vid barns födelse"

Uppgifterna avser föräldrapenningfall avslutade 1976. Varje blankett avser en familj. Följande fall skall redovisas:

- A. Samtliga fall där både moder och fader uppburit ersättning.
- B. Fall där enbart modern uppburit ersättning och hon är född dag 11 eller 12 i månad 01-08. För dessa fall lämnas även vissa uppgifter för gift fader.

I förekommande fall skall uppgifterna högerjusteras. Exempelvis skall 38 föräldrapenningdagar anges

| 3 | 8 | eller  | 0 | 3 | 8 | och inte  | 3 | 8 |

## MODERN

- Punkt 1 Lokalkontorstillhörighet vid första ersättningsdag.
- " 3 Cblligatorisk sjukpenning anges före skatt och vid moderns första ersättningsdag.
- " 4 Föräldrapenning anges före skatt och vid moderns första ersättningsdag.
- " 10 Bevakning enligt Handbok I, RD I p. 3c (S-handbok I RD I p. 3.3). Uppgiften ifylls endast om förlösningdagen var senast 1976-02-28.
- " 11 Civilstånd OGIFT/SAMBO anges i de fall det framgår av handlingar i M-kortet att modern är ogift och sammanboende med fadern. I övriga fall där modern är ogift anges civilståndet OGIFT
- " 14 Yngsta barnet förutom det barn som föräldrapenningen avser
- Punkt 1-7 fås från moderskapskortet (M-kortet)
- " 8-9 "- försäkrans för föräldrapenning
- " 10 "- inkomstförfrågan
- " 11 "- försäkringsbilden och M-kortet. Från försäkringsbilden fås uppgift om modern är gift eller ogift och från M-kortet fås uppgift om modern sammanbor med fadern och denne utnyttjat föräldraförsäkringen
- " 12 "- sjukkort
- " 13-14 "- barnbidragsregistret

## FADERN

Uppgifter lämnas för punkterna 15-16 och 21-22 för alla fäder som är gifta med mödrar födda dag 11 eller 12 i månad 01-08. Samtliga uppgifter lämnas för de fäder (även ogifta) som tillsammans med modern utnyttjat föräldraförsäkringen.

- Punkt 16 Obligatorisk sjukpenning anges före skatt. I förekommande fall avses sjukpenning vid faderns första ersättningsdag. Om fadern inte utnyttjat föräldraförsäkringen anges hans sjukpenning vid moderns första ersättningsdag.
- " 17 Föräldrapenning anges före skatt och vid faderns första ersättningsdag.
- Punkt 15 fås från M-kortet eller moderns försäkringsbild
- " 16 "- M-kortet eller inkomstförfrågan
- " 17-20 "- M-kortet
- " 21-22 "- försäkran för föräldrapenning eller från inkomstförfrågan



Anvisningar för ifyllande av statistikblanketten "Uppgift om sjukpenning för vård av sjukt barn eller i samband med annat barns födelse"

För försäkrade födda dag 19 i månad 01-05 samt för sammanboende till dessa skall på statistikblanketten redovisas uppgifter för 1976 från "Försäkran för sjukpenning vid vård av barn V" (punkterna 1-20) och från barnbidragsregistret (punkterna 21-24).

I förekommande fall skall uppgifterna högerjusteras. Exempelvis skall 7 ersatta dagar anges

[ 7 ] eller [ 0 | 7 ] och inte [ 7 | ] .

#### UPPGIFTER OM BETALNINGSMOTTAGARE FÖDD DAG 19 I MÅNAD 01-05

- Punkt 3 Kön fås ur personnumret. Om näst sista siffran är 1,3,5,7 eller 9 markeras 1 (man) i rutan och om den är 0,2,4,6 eller 8 markeras 2 (kvinna) i rutan.
- " 4 Obligatorisk sjukpenning anges före skatt och vid hans/hennes sista ersättningsdag 1976.
- " 8 Födelseårets två sista siffror anges för det yngsta barn för vilket han/hon fått ersättning 1976.
- " 9 Sammanboendet besvaras med JA om det av någon försäkran framgått att han/hon är sammanboende.

#### UPPGIFTER OM SAMMANBOENDE (i förekommande fall)

(Punkterna 11-18 ifylls för sammanboende till betalningsmottagare födda dag 19 i månad 01-05. Har ingen ersättning utgått till den sammanboende lämnas uppgifter endast för punkterna 11-13)

- Punkt 12 Se punkt 3.
- " 17 Obligatorisk sjukpenning anges före skatt och vid den sammanboendes sista ersättningsdag 1976.
- " 17 Födelseårets två sista siffror anges för det yngsta barn för vilket den sammanboende fått ersättning 1976.

#### UPPGIFTER OM HELA FAMILJEN

(Samtliga uppgifter ifylls även om ingen ersättning utgått till den sammanboende)

- Punkt 20 Totala antalet ersatta dagar är summan av moderns och faderns ersättningsdagar.
- " 24 För denna uppgift utnyttjas både "Försäkran för sjukpenning vid vård av barn V" och barnbidragsregistret.





RIKSFÖRSÄKRINGSVERKET  
Matematisk-statistiska byrån

STATISTIKUPPGIFT II

Uppgift om sjukpenning för vård av sjukt barn eller i samband med annat barns födelse

Uppgifterna avser fall avslutade under 1976 för betalningsmottagare födda dag 19 i månad 01-05.

Uppgifter om betalningsmottagare född den 19:e i månad 01-05	
1. Lokalkontorstillhörighet	<input type="checkbox"/> 1 <input type="checkbox"/> 2 <input type="checkbox"/> 3 <input type="checkbox"/> 4
2. Personnummer	<input type="checkbox"/> 5 <input type="checkbox"/> 6 <input type="checkbox"/> 7 <input type="checkbox"/> 8 <input type="checkbox"/> 9 <input type="checkbox"/> 10 <input type="checkbox"/> 11 <input type="checkbox"/> 12 <input type="checkbox"/> 13 <input type="checkbox"/> 14
3. Kön (Man = 1, Kvinna = 2)	<input type="checkbox"/> 1 <input type="checkbox"/> 2
4. Obligatorisk sjukpenning före skatt, kr/dag	<input type="checkbox"/> 7 <input type="checkbox"/> 8 <input type="checkbox"/> 9 <input type="checkbox"/> 10
5. Antal ersättningsperioder	<input type="checkbox"/> 11 <input type="checkbox"/> 12
6. Sista månad som ersättning utgått (Jan=01, Febr=02,....., Dec=12)	<input type="checkbox"/> 13 <input type="checkbox"/> 14
7. Antal dagar för vilka ersättning utgått i samband med annat barns födelse	<input type="checkbox"/> 15 <input type="checkbox"/> 16
8. Födelseår för det yngsta barn för vilket ersättning utgått	<input type="checkbox"/> 17 <input type="checkbox"/> 18
9. Sammanbor betalningsmottagaren med den andra föräldern? (Ja = 1, Nej = 2)	<input type="checkbox"/> 19
10. Antal ersatta dagar	<input type="checkbox"/> 20 <input type="checkbox"/> 21

Uppgifter om den sammanboende (i förekommande fall)	
11. Personnummer	<input type="checkbox"/> 22 <input type="checkbox"/> 23 <input type="checkbox"/> 24 <input type="checkbox"/> 25 <input type="checkbox"/> 26 <input type="checkbox"/> 27 <input type="checkbox"/> 28 <input type="checkbox"/> 29 <input type="checkbox"/> 30 <input type="checkbox"/> 31
12. Kön (Man = 1, Kvinna = 2)	<input type="checkbox"/> 1 <input type="checkbox"/> 2
13. Obligatorisk sjukpenning före skatt. kr/dag	<input type="checkbox"/> 24 <input type="checkbox"/> 25 <input type="checkbox"/> 26 <input type="checkbox"/> 27
14. Antal ersättningsperioder	<input type="checkbox"/> 28 <input type="checkbox"/> 29
15. Sista månad som ersättning utgått (Jan=01, Febr=02,....., Dec=12)	<input type="checkbox"/> 30 <input type="checkbox"/> 31
16. Antal dagar för vilka ersättning utgått i samband med annat barns födelse	<input type="checkbox"/> 32 <input type="checkbox"/> 33
17. Födelseår för det yngsta barn för vilket ersättning utgått	<input type="checkbox"/> 34 <input type="checkbox"/> 35
18. Antal ersatta dagar	<input type="checkbox"/> 36 <input type="checkbox"/> 37

Uppgifter om hela familjen	
19. Antal barn i familjen för vilka ersättning utgått	<input type="checkbox"/> 38 <input type="checkbox"/> 39
20. Totala antalet ersatta dagar	<input type="checkbox"/> 40 <input type="checkbox"/> 41
Från barnbirådsregistret	
21. Är modern gift? (Ja = 1, Nej = 2)	<input type="checkbox"/> 42
22. Antal barn födda 1967 eller senare	<input type="checkbox"/> 43 <input type="checkbox"/> 44
23. Födelseår för familjens yngsta barn	<input type="checkbox"/> 45 <input type="checkbox"/> 46
24. Ordning i syskonskaran för det yngsta barn för vilket ersättning utgått (Äldst = 01, Näst äldst = 02 osv)	<input type="checkbox"/> 47 <input type="checkbox"/> 48

1	...
2	...
3	...
4	...
5	...
6	...
7	...
8	...
9	...
10	...
11	...
12	...
13	...
14	...
15	...
16	...
17	...
18	...
19	...
20	...
21	...
22	...
23	...
24	...
25	...
26	...
27	...
28	...
29	...
30	...
31	...
32	...
33	...
34	...
35	...
36	...
37	...
38	...
39	...
40	...
41	...
42	...
43	...
44	...
45	...
46	...
47	...
48	...
49	...
50	...
51	...
52	...
53	...
54	...
55	...
56	...
57	...
58	...
59	...
60	...
61	...
62	...
63	...
64	...
65	...
66	...
67	...
68	...
69	...
70	...
71	...
72	...
73	...
74	...
75	...
76	...
77	...
78	...
79	...
80	...
81	...
82	...
83	...
84	...
85	...
86	...
87	...
88	...
89	...
90	...
91	...
92	...
93	...
94	...
95	...
96	...
97	...
98	...
99	...
100	...

101	...
102	...
103	...
104	...
105	...
106	...
107	...
108	...
109	...
110	...
111	...
112	...
113	...
114	...
115	...
116	...
117	...
118	...
119	...
120	...
121	...
122	...
123	...
124	...
125	...
126	...
127	...
128	...
129	...
130	...
131	...
132	...
133	...
134	...
135	...
136	...
137	...
138	...
139	...
140	...
141	...
142	...
143	...
144	...
145	...
146	...
147	...
148	...
149	...
150	...

151	...
152	...
153	...
154	...
155	...
156	...
157	...
158	...
159	...
160	...
161	...
162	...
163	...
164	...
165	...
166	...
167	...
168	...
169	...
170	...
171	...
172	...
173	...
174	...
175	...
176	...
177	...
178	...
179	...
180	...
181	...
182	...
183	...
184	...
185	...
186	...
187	...
188	...
189	...
190	...
191	...
192	...
193	...
194	...
195	...
196	...
197	...
198	...
199	...
200	...



## Bilaga 2 Brev och frågeformulär

Undersökning om erfarenheterna av föräldraförsäkringen  
Intervjuerna utförda 12 september–2 oktober 1977RIKSFÖRSÄKRINGSVERKET  
Matematisk-statistiska byrånMEDDELANDE FRÅN RIKSFÖRSÄKRINGSVERKET  
1977-03-25·1977: 92 CL

Till de allmänna försäkringskassorna

Uppgifter om föräldrapenning vid barns födelse och sjukpenning vid vård av barn 1976

Riksförsäkringsverket skall för familjestödsutredningen göra en snabbutredning rörande dels föräldrapenning vid barns födelse och dels sjukpenning vid vård av sjukt barn eller i samband med annat barns födelse.

./.  
./.

Riksförsäkringsverket anhåller därför att försäkringskassorna på bifogade statistikblanketter lämnar uppgifter i enlighet med de anvisningar som samtidigt bifogas.


Varje centralkontor erhåller ett antal blanketter och anvisningar som skall fördelas på de respektive lokalkontoren.

De ifyllda blanketterna bör återsändas av centralkassorna senast 1977-04-20 till Riksförsäkringsverket, Matematisk-statistiska byrån, Fack, 103 60 STOCKHOLM.

Förfrågningar rörande detta meddelande kan ställas till Ola Rylander eller Birger Bjurén per telefon 08/22 10 80.

På riksförsäkringsverkets vägnar

  
Tor Eriksen

  
Ola Rylander



STATISTISKA CENTRALBYRÅN  
UTREDNINGSPÄREINSTITUTET

P 7051

UB-nr

--	--	--	--	--

Modern är: Gift 1  
Sammanboende 2  
Ensamstående 3 → Intervjun utgår

Intervju med: Mannen 1  
Kvinnan 2

UNDERSÖKNING OM ERFARENHETERNA  
AV FÖRÄLDRAFÖRSÄKRINGEN

A FAMILJESITUATIONEN

Fråga 1	<p>Innan vi går in på frågorna om föräldraförsäkringen vill jag ställa några frågor om er familj.</p> <p>Har ni (Du och/eller Din man/fru) några hemmavarande barn förutom det barn som föddes förra året?</p> <p>1 JA 2 NEJ → FR 3</p>															
Fråga 2	<p>Ange barnets/barnens födelseår.</p> <p>BÖRJA MED DET ÄLDSTA (HEMMAVARANDE) BARNET</p> <table border="1"> <tr><td> </td><td> </td><td> </td></tr> <tr><td> </td><td> </td><td> </td></tr> <tr><td> </td><td> </td><td> </td></tr> <tr><td> </td><td> </td><td> </td></tr> <tr><td> </td><td> </td><td> </td></tr> </table>															

B IPs FÖRVÄRVSSITUATION

Fråga 3	<p>Så några frågor om Din sysselsättning.</p> <p>Hade Du något förvärvsarbete <u>innan ni fick barn förra året</u>?</p> <p>OBS ATT IP "HADE FÖRVÄRVSARBETE" ÄVEN OM HON/HAN HADE SEMESTER, VAR SJUKSKRIVEN, FÖRÄLDRALEDIG ELLER TJÄNSTLEDIG FRÅN SITT ARBETE</p> <p>1 JA 2 NEJ → FR 18</p>
---------	--



	FRÅGA 4-17 STÄLLS VID JA-SVAR I FRÅGA 3
Fråga 4	<p>Sedan hur lång tid hade Du förvärvsarbete?</p> <p>1 MINDRE ÄN 9 MÅN FÖRE BARNETS FÖDELSE</p> <p>2 9 MÅN - 2 ÅR FÖRE BARNETS FÖDELSE</p> <p>3 MER ÄN 2 ÅR FÖRE BARNETS FÖDELSE</p>
Fråga 5	<p>Hur många timmar per vecka arbetade Du (innan ni fick barn förra året)?</p> <p>OM IP GJORT NÅGRA TILLFÄLLIGA FÖRÄNDRINGAR AV SIN ARBETSTID UNDER GRAVIDITETEN ANGE BÅDE DEN NORMALA ARBETSTIDEN FÖRE GRAVIDITETEN OCH DE FÖRÄNDRINGAR SOM HON/HAN GJORT</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p><input type="checkbox"/></p>
Fråga 6	<p>Var hela Din arbetstid alltid förlagd någonstans mellan klockan 06.45 på morgonen och 17.45 på kvällen?</p> <p>1 JA, ARBETSTIDEN STRÄCKTE SIG ALDRIG UTANFÖR INTERVALLET 06.45 - 17.45</p> <p>2 NEJ, ARBETET PÅBÖRJADES (ÅTMINSTONE IBLAND) FÖRE 06.45 ELLER AVSLUTADES EFTER 17.45</p> <p>Anm: .....</p> <p>.....</p>
Fråga 7	<p>Arbetade Du endast på vardagar, det vill säga måndag-fredag?</p> <p>1 JA</p> <p>2 NEJ, ARBETET VAR (ÅTMINSTONE IBLAND) FÖRLAGT ÄVEN TILL LÖRDAGAR ELLER SÖNDAGAR</p>
Fråga 8	<p>Arbetade Du i statlig, kommunal eller enskild tjänst?</p> <p>1 STATSANSTÄLLD</p> <p>2 LANDSTINGSANSTÄLLD</p> <p>3 KOMMUNALT ANSTÄLLD</p> <p>4 ENSKILD TJÄNST</p> <p>Anm: .....</p> <p>.....</p>
Fråga 9	<p>Vad slags (huvudsakligt) arbete hade Du?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

Fråga 10	Till vilket yrke vill Du hänföra detta arbete? ..... <input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>
Fråga 11	Hade Du förvärvsarbete <u>efter föräldraledighetens (ERSÄTTNINGSTIDENS) slut?</u> (Med föräldraledighetens slut menar vi den tid då föräldraledigheten var slut för er båda/Din fru) OBS ATT IP "HADE FÖRVÄRVSARBETE" ÄVEN OM HON/HAN VAR TJÄNSTLEDIG FRÅN ARBETET! 1 Ja 2 Nej → FR 21
Fråga 12	Var Du tjänstledig på heltid från Ditt arbete någon tid efter föräldraledighetens (ERSÄTTNINGSTIDENS) slut? 1 JA 2 NEJ → FR 15
Fråga 13	Hur länge (efter föräldraledighetens slut) var Du/räknar Du med att vara tjänstledig? ..... .....
Fråga 14	Av vilken anledning var/är Du tjänstledig? 1 KUNDE INTE ORDNA BARNTILLSYN 2 VILLE INTE LÄMNA BARNET/BARNEN 3 ANNAN ORSAK, BESKRIV ..... .....
Fråga 15	Har Du (efter föräldraledighetens slut) gjort eller planerar Du att göra några förändringar av Ditt förvärvsarbete jämfört med hur det var innan ni fick barn förra året? Jag tänker då på ev förändringar av arbetstider, arbetstidsförläggning eller arbetsuppgifter. 1 JA 2 NEJ → FR 22
Fråga 16	Vilken förändring har Du gjort/planerar Du? BESKRIV UTFÖRLIGT. ANGE OM FÖRÄNDRINGEN ÄR GENOMFÖRD ELLER PLANERAD. UTELÄMNA ALLTFÖR VAGA PLANER ..... ..... ..... ..... .....



Fråga 17	<p>Varför har Du gjort/planerar Du denna förändring/dessa förändringar?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>GÅ TILL FRÅGA 22</p>
FRÅGA 18-20 STÄLLS VID NEJ-SVAR I FRÅGA 3	
Fråga 18	<p>Vilken var den viktigaste anledningen till att Du inte förvärvsarbetade (innan ni fick barn förra året)?</p> <p>1 STUDERADE</p> <p>2 DET VAR INTE EKONOMISKT NÖDVÄNDIGT</p> <p>3 KUNDE AV HÄLSOSKÄL INTE FÖRVÄRVSARBETA</p> <p>4 VILLE HA DELTIDSARBETE MEN KUNDE INTE FÅ NÅGOT</p> <p>5 KUNDE INTE FÅ LÄMPLIGT ARBETE</p> <p>6 KUNDE INTE ORDNA BARNTILLSYN</p> <p>7 VILLE INTE LÄMNA BARNET/BARNEN</p> <p>8 VILLE SKÖTA HEMMET PÅ HELTID</p> <p>9 ANNAT, ANGE VAD .....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
Fråga 19	<p>Hade Du något förvärvsarbete <u>efter föräldraledighetens (ERSÄTTNINGSTIDENS) slut?</u></p> <p>(Med föräldraledighetens slut menar vi den tid då föräldraledigheten var slut för er båda/Din fru)</p> <p>1 JA</p> <p>2 NEJ → FR 21</p> <p>Anm: .....</p> <p>.....</p>
Fråga 20	<p>Hur många timmar per vecka arbetar/arbetade Du?</p> <p>(OM OREGELBUNDEN VECKOARBETSTID ANGE GENOMSNITTLIG VECKOARBETSTID)</p> <p>.....</p> <p><input type="checkbox"/></p> <p>GÅ TILL FRÅGA 22</p>

Fråga 21

Vilken var den viktigaste anledningen till att Du inte förvärvs-  
arbetade efter föräldraledighetens slut?

- 1 STUDERADE
- 2 DET VAR INTE EKONOMISKT NÖDVÄNDIGT
- 3 KUNDE AV HÄLSOSKÅL INTE FÖRVÄRVSARBETA
- 4 VILLE HA DELTIDSARBETE MEN KUNDE INTE FÅ NÅGOT
- 5 KUNDE INTE FÅ LÄMPLIGT ARBETE
- 6 KUNDE INTE ORDNA BARN TILLSYN
- 7 VILLE INTE LÄMNA BARNET/BARNEN
- 8 VILLE SKÖTA HEMMET PÅ HELTID
- 9 ANNAT, ANGE VAD .....

.....  
.....

## C IPS MANS/FRUS FÖRVÄRVSSITUATION

Fråga 22

Hade Din man/Din fru något förvärvsarbete innan ni fick barn förra året?

OBS ATT IPS MAN/FRU "HADE FÖRVÄRVSARBETE" ÄVEN OM HON/HAN HADE SEMESTER, VAR SJUKSKRIVEN, FÖRÄLDRALEDIG ELLER TJÄNSTLEDIG FRÅN SITT ARBETE

- 1 JA
- 2 NEJ → FR 37

FRÅGA 23-36 STÄLLS VID JA-SVAR I FRÅGA 22

Fråga 23

Sedan hur lång tid hade Din man/fru förvärvsarbete?

- 1 MINDRE ÄN 9 MÅN FÖRE BARNETS FÖDELSE
- 2 9 MÅN - 2 ÅR FÖRE BARNETS FÖDELSE
- 3 MER ÄN 2 ÅR FÖRE BARNETS FÖDELSE

Fråga 24

Hur många timmar per vecka arbetade han/hon (innan ni fick barn förra året)?

OM IPS MAN/FRU GJORT NÅGRA TILLFÄLLIGA FÖRÄNDRINGAR AV SIN ARBETSTID UNDER GRAVIDITETEN ANGE BÅDE DEN NORMALA ARBETSTIDEN FÖRE GRAVIDITETEN OCH DE FÖRÄNDRINGAR SOM HAN/HON GJORT

.....  
.....

Fråga 25

Var hela hans/hennes arbetstid alltid förlagd någonstans mellan klockan 06.45 på morgonen och 17.45 på kvällen?

- 1 JA, ARBETSTIDEN STRÄCKTE SIG ALDRIG UTANFÖR INTERVALLET 06.45 - 17.45
- 2 NEJ, ARBETET PÅBÖRJADES (ÅTMINSTONE IBLAND) FÖRE 06.45 ELLER AVSLUTADES EFTER 17.45

Anm: .....  
.....



Fråga 26	<p>Arbetade han/hon endast på vardagar, det vill säga måndag-fredag?</p> <p>1 JA</p> <p>2 NEJ, ARBETET VAR (ÅTMINSTONE IBLAND) FÖRLAGT ÄVEN TILL LÖRDAGAR ELLER SÖNDAGAR</p>
Fråga 27	<p>Arbetade han/hon i statlig, kommunal eller enskild tjänst?</p> <p>1 STATSANSTÄLLD</p> <p>2 LANDSTINGSANSTÄLLD</p> <p>3 KOMMUNALT ANSTÄLLD</p> <p>4 ENSKILD TJÄNST</p> <p>Anm: .....</p> <p>.....</p>
Fråga 28	<p>Vad slags (huvudsakligt) arbete hade Din man/Din fru?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
Fråga 29	<p>Till vilket yrke vill Du hänföra detta arbete?</p> <p>.....</p> <p><input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/></p>
Fråga 30	<p>Hade Din man/Din fru förvärvsarbete <u>efter föräldraledighetens (ERSÄTTNINGSTIDENS) slut?</u></p> <p>(Med föräldraledighetens slut menar vi den tid då föräldraledigheten var slut för er båda/Dig)</p> <p>OBS ATT IPS MAN/FRU "HADE FÖRVÄRVSARBETE" ÄVEN OM HAN/HON VAR TJÄNSTLEDIG FRÅN ARBETET!</p> <p>1 Ja</p> <p>2 Nej → FR 40</p>
Fråga 31	<p>Var han/hon tjänstledig från sitt arbete någon tid efter föräldraledighetens (ERSÄTTNINGSTIDENS) slut?</p> <p>1 JA</p> <p>2 NEJ → FR 34</p>
Fråga 32	<p>Hur länge (efter föräldraledighetens slut) var han/hon/räknar han/hon med att vara tjänstledig?</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

Fråga 33	<p>Av vilken anledning var/är han/hon tjänstledig?</p> <p>1 KUNDE INTE ORDNA BARNTILLSYN</p> <p>2 VILLE INTE LÄMNA BARNET/BARNEN</p> <p>3 ANNAN ORSAK, BESKRIV .....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
Fråga 34	<p>Har han/hon (efter föräldraledighetens slut) gjort eller planerar han/hon att göra några förändringar av sitt förvärvsarbete, jämfört med hur det var innan ni fick barn förra året? Jag tänker då på ev förändringar av arbetstider, arbetstidsförläggning eller arbetsupp- gifter.</p> <p>1 JA</p> <p>2 NEJ → FR 41</p>
Fråga 35	<p>Vilken förändring har han/hon gjort/planerar han/hon?</p> <p>BESKRIV UTFÖRLIGT. ANGE OM FÖRÄNDRINGEN ÄR GENOMFÖRD ELLER PLANERAD. UTELÄMNA ALLTFÖR VAGA PLANER</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
Fråga 36	<p>Varför har han/hon gjort/planerar han/hon denna förändring/dessa förändringar?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>GÅ TILL FRÅGA 41</p>



FRÅGA 37-39 STÄLLS VID NEJ-SVAR I FRÅGA 22	
Fråga 37	<p>Vilken var den <u>viktigaste</u> anledningen till att han/hon inte förvärvs- arbetade (innan ni fick barn förra året)?</p> <p>1 STUDERADE 2 DET VAR INTE EKONOMISKT NÖDVÄNDIGT 3 KUNDE AV HÄLSOSKÅL INTE FÖRVÄRVSARBETA 4 VILLE HA DELTIDSARBETE MEN KUNDE INTE FÅ NÅGOT 5 KUNDE INTE FÅ LÄMPLIGT ARBETE 6 KUNDE INTE ORDNA BARN TILLSYN 7 VILLE INTE LÄMNA BARNET/BARNEN 8 VILLE SKÖTA HEMMET PÅ HELTID 9 ANNAT, ANGE VAD .....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
Fråga 38	<p>Hade han/hon något förvärvsarbete efter föräldraledighetens (ERSÄTT- NINGSTIDENS) slut?</p> <p>(Med föräldraledighetens slut menar vi den tid då föräldraledigheten var slut för er båda/Dig)</p> <p>1 JA 2 NEJ → FR 40</p> <p>Anm: .....</p> <p>.....</p>
Fråga 39	<p>Hur många timmar per vecka arbetar/arbetade han/hon? (OM OREGELBUNDEN VECKOARBETSTID ANGE GENOMSNITTLIG VECKOARBETSTID)</p> <p>.....</p> <p><input type="checkbox"/></p> <p>GÅ TILL FRÅGA 41</p>

Fråga 40

Vilken var den viktigaste anledningen till att han/hon inte förvärvs-  
arbetade efter föräldraledighetens slut?

- 1 STUDERADE
- 2 DET VAR INTE EKONOMISKT NÖDVÄNDIGT
- 3 KUNDE AV HÄLSOSKÅL INTE FÖRVÄRVSARBETA
- 4 VILLE HA DELTIDSARBETE MEN KUNDE INTE FÅ NÅGOT
- 5 KUNDE INTE FÅ LÄMPLIGT ARBETE
- 6 KUNDE INTE ORDNA BARNTILLSYN
- 7 VILLE INTE LÄMNA BARNET/BARNEN
- 8 VILLE SKÖTA HEMMET PÅ HELTID
- 9 ANNAT, ANGE VAD .....
- .....
- .....

## D UTBILDNING, SJUKPENNING

Fråga 41

Vad har Du för skolutbildning? Räkna även med (avslutad) skolmässig  
yrkesutbildning på heltid som varat minst 2 månader.

- 1 FÖRGYMNASIAL UTBILDNING KORTARE ÄN 9 ÅR
- 2 FÖRGYMNASIAL UTBILDNING 9 (10) ÅR
- 3 GYMNASIAL UTBILDNING HÖGST 2-ÅRIG
- 4 GYMNASIAL UTBILDNING LÄNGRE ÄN 2 ÅR
- 5 EFTERGYMNASIAL UTBILDNING

Anm: .....

.....

.....

.....

Fråga 42

Vad har Din man/Din fru för skolutbildning? Räkna även med (avslutad)  
skolmässig yrkesutbildning på heltid som varat minst 2 månader.

- 1 FÖRGYMNASIAL UTBILDNING KORTARE ÄN 9 ÅR
- 2 FÖRGYMNASIAL UTBILDNING 9 (10) ÅR
- 3 GYMNASIAL UTBILDNING HÖGST 2-ÅRIG
- 4 GYMNASIAL UTBILDNING LÄNGRE ÄN 2 ÅR
- 5 EFTERGYMNASIAL UTBILDNING

Anm: .....

.....

.....

.....



FR 43 STÄLLS ENDAST FÖR FÖRÄLDER SOM EJ FINNS ANGIVEN PÅ UB MED PERSONNR

Fråga 43

Hur stor är Din/Din mans sjukpenning?

.....

E ARBETSFÖRDELNING I HEMMET

Fråga 44

Så några frågor om ert barn (det barn som föddes förra året).

Hur länge amrades barnet?

HELT I ..... MÅNADER

DELVIS I ..... MÅNADER

BARNET AMMADES INTE ALLS

Anm: .....

Fråga 45

Var barnet sjukt någon tid under föräldraledigheten (ERSÄTTNINGSTIDEN)? Bortse från kortvariga förkylningar o d

1 JA

2 NEJ → FR 48

Fråga 46

På vilket sätt och hur länge var barnet sjukt?

BESKRIV KORTFATTAT

.....  
 .....  
 .....

Fråga 47

Har ni sökt läkare för barnet någon gång utöver de vanliga kontrollerna på barnavårdscentralen?

1 JA, LÄKARBESÖK

2 JA, BARNET HAR VÅRDATS PÅ SJUKHUS

3 NEJ

Anm: .....

.....

## Fråga 48

Nästa fråga avser hur Du och Din man/Din fru (för närvarande) delar på arbetet med barnet de tider när ingen av er förvärvsarbetar (är på arbetet).

DELFRÅGORNA c OCH d STÄLLS EJ OM DET AV FRÅGA 44 FRAMGÅTT ATT BARNET FORTTFARANDE AMMAS (HELT ELLER DELVIS)

Hur ofta brukar Du .....

	Alltid eller nästan alltid	Ungefär 3 av 4 gångar	Ungefär varannan gång (eller gemensamt)	Ungefär 1 av 4 gångar	Aldrig eller nästan aldrig
a) ta upp barnet när det skriker på natten?	1	2	3	4	5
b) sköta barnet innan det skall sova på kvällen?	1	2	3	4	5
c) ge barnet kvällsmålet? (MÅLET INNAN BARNET LÄGGS FÖR NATTEN)	1	2	3	4	5
d) ge barnet morgonmålet? (KL 05-09)	1	2	3	4	5

Anm: .....

.....

.....

## Fråga 49

Vem av er är det som bäst tröstar barnet?

- 1 IP
- 2 IPs MAN/FRU
- 3 BÅDA LIKA

## Fråga 50

Om Du sedan tänker tillbaka på tiden när barnet var 1-2 månader, hur delade ni då på arbetet de tider när ingen av er förvärvsarbetade (var på arbetet)?

DELFRÅGORNA c OCH d STÄLLS EJ OM DET AV FRÅGA 44 FRAMGÅTT ATT BARNET AMMADES (HELT ELLER DELVIS) NÄR DET VAR 2 MÅNADER

Hur ofta brukade Du .....

	Alltid eller nästan alltid	Ungefär 3 av 4 gångar	Ungefär varannan gång (eller gemensamt)	Ungefär 1 av 4 gångar	Aldrig eller nästan aldrig
a) ta upp barnet när det skriker på natten?	1	2	3	4	5
b) sköta barnet innan det skall sova på kvällen?	1	2	3	4	5
c) ge barnet kvällsmålet? (MÅLET INNAN BARNET LÄGGS FÖR NATTEN)	1	2	3	4	5
d) ge barnet morgonmålet? (KL 05-09)	1	2	3	4	5

Anm: .....

.....



## Fråga 51

Nästa fråga avser hur Du och Din man/Din fru (för närvarande) delar på andra sysslor som förekommer i hushållet. Hur stor del av följande hushållssysslor svarar Du själv för?

(ANGE IPS DEL AV DET ARBETE SOM UTFÖRS TOTALT AV IP OCH IPS MAN/FRU ÄVEN OM DET DELVIS UTFÖRS NÄR EN AV MAKARNA ÄR PÅ ARBETET)

DELFRÅGA f STÄLLS ENDAST OM FAMILJEN HAR FLERA HEMMAVARANDE BARN ÄN DET SOM FÖDDES FÖRRA ÅRET (SE FRÅGA 1)

	Allt eller nästan allt	Ungefär tre fjärde- delar	Ungefär hälften	Ungefär en fjärde- del	Inget eller nästan inget
a) Matlagning	1	2	3	4	5
b) Disk	1	2	3	4	5
c) Städning	1	2	3	4	5
d) Tvätt	1	2	3	4	5
e) Inköp av livsmedel och andra dagligvaror	1	2	3	4	5
f) Vård och tillsyn av andra barn (än det som föddes förra året)	1	2	3	4	5

Anm: .....

## Fråga 52

Om Du sedan tänker tillbaka på tiden innan ni fick barn förra året, hur stor del av följande hushållssysslor svarade Du då för?

(ANGE IPS DEL AV DET ARBETE SOM UTFÖRDES TOTALT AV IP OCH IPS MAN/FRU ÄVEN OM DET DELVIS UTFÖRDES NÄR EN AV MAKARNA VAR PÅ ARBETET)

DELFRÅGA f STÄLLS ENDAST OM FAMILJEN HAR FLERA HEMMAVARANDE BARN ÄN DET SOM FÖDDES FÖRRA ÅRET (SE FRÅGA 1)

	Allt eller nästan allt	Ungefär tre fjärde- delar	Ungefär hälften	Ungefär en fjärde- del	Inget eller nästan inget
a) Matlagning	1	2	3	4	5
b) Disk	1	2	3	4	5
c) Städning	1	2	3	4	5
d) Tvätt	1	2	3	4	5
e) Inköp av livsmedel och andra dagligvaror	1	2	3	4	5
f) Vård och tillsyn av andra barn (än det som föddes förra året)	1	2	3	4	5

Anm: .....

## F INFORMATIONEN OM FÖRÄLDRAFÖRSÄKRINGEN

Fråga 53	<p>Försäkringskassan har på olika sätt försökt informera om den föräldraförsäkring som infördes den 1 januari 1974. För att få en uppfattning om hur man nått ut med informationen vill jag ställa några frågor om de regler som gäller för utbetalning av föräldrapenning i samband med barns födelse.</p> <p>Anta att både mamman och pappan är förvärvsarbetande sedan en längre tid, att mammans sjukpenning är 100:-/dag och pappans 140:-/dag. Båda föräldrarna är privatanställda.</p> <p>a) Hur stor föräldrapenning får pappan om han vårdar barnet?</p> <p><input type="checkbox"/> .....</p> <p>b) Hur stor föräldrapenning får mamman om hon vårdar barnet?</p> <p><input type="checkbox"/> .....</p> <p>c) Hur stor föräldrapenning får föräldrarna tillsammans om de turas om att vårda barnet genom att arbeta på halvtid?</p> <p><input type="checkbox"/> .....</p>
Fråga 54	<p>Hur har Du fått reda på Dina förmåner i föräldraförsäkringen?</p> <p>FLERA ALTERNATIV FÅR MARKERAS</p> <p>1 GENOM ATT LÄSA BROSCHYREN FRÅN FÖRSÄKRINGSKASSAN</p> <p>2 GENOM ANDRA KONTAKTER MED FÖRSÄKRINGSKASSAN</p> <p>3 GENOM BESÖK PÅ MÖDRAVÅRDSCENTRALEN</p> <p>4 GENOM ARBETSGIVAREN</p> <p>5 GENOM SAMTAL MED VÄNNER, BEKANTA</p> <p>6 PÅ ANNAT SÄTT, BESKRIV .....</p> <p>.....</p>
Fråga 55	<p>Var Du helt nöjd med informationen från försäkringskassan, inklusive informationen i broschyren?</p> <p>1 JA → FR 57</p> <p>2 NEJ</p> <p>3 VET EJ → FR 57</p> <p>4 HAR EJ FÅTT NÅGON INFORMATION FRÅN FÖRSÄKRINGSKASSAN (VARKEN BROSCHYREN ELLER NÅGON ANNAN INFORMATION) → FR 57</p>
Fråga 56	<p>Vad var Du inte nöjd med?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>



Fråga 57	<p>Var Du helt nöjd med informationen från mödravårdscentralen?</p> <p>1 JA → FR 59</p> <p>2 NEJ</p> <p>3 VET EJ → FR 59</p> <p>4 HAR EJ FÅTT NÅGON INFORMATION FRÅN MÖDRA- VÅRDSCENTRALEN → FR 59</p>
Fråga 58	<p>Vad var Du inte nöjd med?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
Fråga 59	<p>Har Du (för övrigt) några synpunkter på hur informationen om föräldraförsäkringen borde utformas?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<b>G MODERNS FÖRÄLDRALEDIGHET FÖRE FÖRLOSSNINGEN</b>	
Fråga 60	<p>Tog Du/Din fru ut någon del av föräldraledigheten före förlossningen?</p> <p>1 JA</p> <p>2 NEJ → FR 63 OM MAKARNA DELAT FÖRÄLDRALEDIGHETEN (SE UB) FR 77 OM MAKARNA EJ DELAT FÖRÄLDRALEDIGHETEN (SE UB)</p>
Fråga 61	<p>Hur många dagar tog Du/Din fru ut före förlossningen?</p> <p>.....</p>
Fråga 62	<p>Av vilken anledning ville Du/Din fru ha ledigt före förlossningen?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>OM MAKARNA DELAT FÖRÄLDRALEDIGHETEN (SE UB) → FR 63</p> <p>OM MAKARNA EJ DELAT FÖRÄLDRALEDIGHETEN (SE UB) → FR 77</p>

## H ERFARENHETER AV FÖRÄLDRAFÖRSÄKRINGEN - FAMILJER SOM DELAT

Fråga 63 Hur fördelade Du och Din man/Din fru föräldraledigheten mellan er?  
(AV SVARET SKALL FRAMGÅ NÄR PAPPAN TOG UT SIN FÖRSTA DAG, OM HAN  
TOG UT LEDIGHETEN I EN ELLER FLERA PERIODER OCH OM HAN UTNYTTJAT  
HALVA LEDIGHETSDAGAR)

.....  
.....  
.....  
.....  
.....

Fråga 64 Kunde ni fördela ledigheten mellan er på det sätt ni själva önskade?  
1 JA → FR 67  
2 NEJ

Fråga 65 Hur skulle ni helst ha velat fördela ledigheten?

.....  
.....  
.....  
.....

Fråga 66 Varför kunde ni inte fördela ledigheten på det sättet?

.....  
.....  
.....  
.....

FRÅGA 67 STÄLLS EJ OM MANNEN HAR TAGIT UT MINST HÄLFTEN AV FÖRÄLDRA-  
LEDIGHETEN (105 DAGAR ELLER MER)

FRÅGA 67 STÄLLS EJ HELLER OM FRÅGA 65 BESVARATS MED ATT MANNEN SKULLE  
HA VELAT TA STÖRRE DEL AV LEDIGHETEN

Fråga 67 Varför tog Din man/Du (PAPPAN) inte ut större del av föräldraledig-  
heten, t ex hälften av tiden?

.....  
.....  
.....



FRÅGA 68-72 AVSER KVINNANS SYSSELSÄTTNING UNDER DEN TID MANNEN VAR FÖRÄLDRALEDIG	
Fråga 68	<p>Vilken var Din/Din frus sysselsättning under den tid Din man/Du hade föräldraledigt?</p> <p>1 FÖRVÄRVSARBETE</p> <p>2 STUDIER</p> <p>3 ANNAT ELLER OLIKA SYSSLOR UNDER OLIKA PERIODER, BESKRIV .....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
Fråga 69	<p>Var Du/Din fru sjukskriven under någon del av den tid Din man/Du hade föräldraledigt?</p> <p>1 JA</p> <p>2 NEJ → FR 71</p>
Fråga 70	<p>Hur länge var Du/Din fru sjukskriven?</p> <p>1 HELA ELLER NÄSTAN HELA TIDEN (75-100 %) MANNEN HADE FÖRÄLDRALEDIGT</p> <p>2 UNGEFÄR HALVA TIDEN (25-75 %)</p> <p>3 EN KORTARE PERIOD (1-25 %)</p> <p>Anm: .....</p> <p>.....</p>
Fråga 71	<p>Hade Du/Din fru semester under någon del av den tid då Din man/Du hade föräldraledigt?</p> <p>1 JA</p> <p>2 NEJ → FR 73</p>
Fråga 72	<p>Hur länge hade Du/Din fru semester?</p> <p>1 HELA ELLER NÄSTAN HELA TIDEN (75-100 %) MANNEN HADE FÖRÄLDRALEDIGT</p> <p>2 UNGEFÄR HALVA TIDEN (25-75 %)</p> <p>3 EN KORTARE PERIOD (1-25 %)</p> <p>Anm: .....</p> <p>.....</p>
Fråga 73	<p>När beslöt ni att ni skulle dela på ledigheten?</p> <p>1 FÖRE FÖRLOSSNINGEN</p> <p>2 EFTER FÖRLOSSNINGEN</p> <p>Anm: .....</p> <p>.....</p>

Fråga 74

Kan Du säga vilket eller vilka överväganden som Du anser var av-  
görande för detta beslut?

.....  
 .....  
 .....  
 .....

Fråga 75

Är Dina erfarenheter av att dela föräldraledigheten övervägande  
positiva eller negativa?

1 ÖVERVÄGANDE POSITIVA

2 ÖVERVÄGANDE NEGATIVA

Anm: .....  
 .....

Fråga 76

Hurudana är Dina (era) erfarenheter av att dela föräldraledigheten  
med avseende på .....

(UPPREPA OVANSTÅENDE INLEDNING VID DE OLIKA DELFRÅGORN A-J I DEN MÅN  
DU ANSER DET LÄMPLIGT)

a) ..... omgivningens (VÄNNER, SLÄKTINGAR) reaktion?

.....  
 .....  
 .....  
 .....

DELFRÅGORN A-D STÄLLS ENDAST OM IP HADE FÖRVÄRVSARBETE INNAN  
FAMILJEN FICK BARN FÖRRA ÅRET (SE FR 3)

b) ..... arbetsgivarens reaktion på Din begäran om ledighet?

.....  
 .....  
 .....  
 .....

c) ..... hur Ditt förvärvsarbete organiserades under Din föräldra-  
ledighet (VIKARIE, BLEV LIGGANDE)?

.....  
 .....  
 .....  
 .....



Fråga 76  
forts

d) ..... de arbetsuppgifter Du fick när Du återgick till arbetet?

.....  
.....  
.....  
.....

DELFRÅGORNA e-g STÄLLS ENDAST OM IPS MAN/FRU HADE FÖRVÄRVSARBETE  
INNAN FAMILJEN FICK BARN FÖRRA ÅRET (SE FR 22)

e) ..... hur Din mans/Din frus arbetsgivare reagerade på hans/hennes  
begäran om ledighet?

.....  
.....  
.....  
.....

f) ..... hur Din mans/Din frus förvärvsarbete organiserades under  
hans/hennes föräldraledighet (VIKARIE, BLEV LIGGANDE)?

.....  
.....  
.....  
.....

g) ..... de arbetsuppgifter Din man/Din fru fick när han/hon återgick  
till arbetet?

.....  
.....  
.....  
.....

h) ..... hemarbetet (VÅRD AV OCH RELATIONER TILL DET NYFÖDDA BARNET,  
VÅRD AV OCH RELATIONER TILL EV ANDRA BARN, HUSHÅLLSARBETE)

.....  
.....  
.....  
.....

Fråga 76  
forts

i) ..... matningen av barnet?

.....

.....

.....

.....

DELFRÅGA j STÄLLS <u>EJ</u> OM BÅDA MAKARNA ÄR STATSANSTÄLLDA (SE FR 8 OCH 27)
--

j) ..... er ekonomiska situation?

.....

.....

.....

.....

k) Har Du några andra erfarenheter av delningen som Du skulle vilja nämna?

.....

.....

.....

.....

GÅ TILL FRÅGA 83

I ERFARENHETER AV FÖRÄLDRAFÖRSÄKRINGEN - FAMILJER SOM INTE DELAT

Fråga 77	Funderade ni (Du och Din man/Din fru) på att dela föräldraledigheten mellan er? 1 JA 2 NEJ → FR 81
Fråga 78	Skulle <u>Du</u> ha velat dela ledigheten? 1 JA 2 NEJ 3 VET EJ
Fråga 79	Skulle <u>Din man/Din fru</u> ha velat dela ledigheten? 1 JA 2 NEJ 3 VET EJ



Fråga 80

FRÅGA 80 STÄLLS OM MINST EN AV FRÅGORNA 78-79 BESVARATS MED JA  
OM INGEN AV FRÅGORNA 78-79 BESVARATS MED JA → FR 81

Hur skulle Du/Din man/Din fru/ni i så fall ha velat dela ledigheten?

.....  
.....  
.....

Fråga 81

OM NEJ PÅ FR 77: Varför var inte delning aktuell för er?  
OM JA PÅ FR 77: Varför beslöt ni att inte dela?

NOTERA IPs SPONTANA SVAR

.....  
.....  
.....  
.....

Fråga 82

OM SVARET PÅ NÅGON AV DELFRÅGORNA a-g REDAN FRAMGÅTT AV SVARET PÅ  
FRÅGA 81 BEHÖVER DEN DELFRÅGAN EJ STÄLLAS. HÄNVISA I SÅ FALL TILL  
FRÅGA 81

Inverkade ..... på ert beslut att inte dela ledigheten? (UPPREPAS  
VID DE OLIKA DELFRÅGORNA a-g I DEN MÅN DU ANSER DET LÄMPLIGT)

a) ..... omgivningens (VÄNNER, SLÄKTINGAR) inställning till delning  
av föräldraledigheten .....

1 JA Ange hur .....  
.....  
.....  
.....

2 NEJ

3 VET EJ

DELFRÅGA b STÄLLS ENDAST OM IP HADE FÖRVÄRVSARBETE INNAN FAMILJEN  
FICK BARN FÖRRA ÅRET (SE FR 3)

b) ..... Din arbetssituation, t ex Dina arbetsuppgifter eller arbets-  
givarens inställning .....

1 JA Ange hur .....  
.....  
.....  
.....

2 NEJ

3 VET EJ

Fråga 82  
(forts)

DELFRÅGA c STÄLLS ENDAST OM IPs MAN/FRU HADE FÖRVÄRVSARBETE INNAN  
FAMILJEN FICK BARN FÖRRA ÅRET (SE FR 22)

- c) ..... Din mans/Din frus arbetssituation, t ex Din mans/Din frus  
arbetsuppgifter eller arbetsgivarens inställning .....
- 1 JA Ange hur .....
- .....
- .....
- .....
- 2 NEJ
- 3 VET EJ
- d) ..... Ditt eller Din mans/Din frus intresse för barnavård och  
hushållsarbete .....
- 1 JA Ange hur .....
- .....
- .....
- .....
- 2 NEJ
- 3 VET EJ
- e) ..... Din eller Din mans/Din frus inställning till amning .....
- 1 JA Ange hur .....
- .....
- .....
- .....
- 2 NEJ
- 3 VET EJ
- f) ..... era möjligheter att ordna barntillsyn efter föräldraledig-  
heten .....
- 1 JA Ange hur .....
- .....
- .....
- .....
- 2 NEJ
- 3 VET EJ



Fråga 82  
(forts)

g) ..... er ekonomiska situation .....

1 JA Ange hur .....

.....

.....

.....

2 NEJ

3 VET EJ

h) Är det något annat som hade betydelse för ert beslut att inte dela som Du skulle vilja nämna?

1 JA Ange vad .....

.....

.....

.....

2 NEJ

3 VET EJ

## J BRISTER I FÖRSÄKRINGEN, DELNING OM YTTERLIGARE ETT BARN

Fråga 83

Skulle Du vilja ändra på något i den nuvarande föräldraförsäkringen vad gäller ledighet i samband med barns födelse?

1 JA

2 NEJ → FR 85

Fråga 84

Vad skulle Du vilja ändra?

.....

.....

.....

Fråga 85

Om ni fick ännu ett barn (och era förhållanden för övrigt beträffande förvärvsarbete m m vore desamma) skulle Du då välja att dela föräldraledigheten med Din man/Din fru?

1 JA

2 NEJ

3 VET EJ

Anm: .....

.....

.....

<p>1. In 1977, the total number of publications was 1,234. This was an increase of 15% compared to 1976. The most significant increase was in the field of medicine, which saw a 25% rise in publications. Other notable increases were in the areas of engineering and technology, and social sciences.</p> <p>2. The quality of the publications has also improved. The average number of citations per publication has increased from 1.2 in 1976 to 1.5 in 1977. This indicates that the research being conducted is becoming more influential and is being recognized by other researchers in the field.</p> <p>3. The internationalization of research has also increased. The number of publications by foreign authors has risen from 345 in 1976 to 412 in 1977. This shows that Sweden is becoming a more attractive destination for international researchers and that our own researchers are becoming more active in international collaborations.</p>	<p>Page 21</p>
<p>2. The total number of publications in 1978 was 1,345. This represents a 9% increase over 1977. The growth was particularly strong in the field of natural sciences, which saw a 12% increase. There was also a significant increase in the number of publications in the field of economics and business studies.</p> <p>3. The quality of the research continued to improve. The average number of citations per publication rose to 1.7 in 1978. This suggests that the research being conducted is becoming increasingly influential and is being widely cited by other researchers.</p> <p>4. The internationalization of research has continued to grow. The number of publications by foreign authors increased to 456 in 1978. This indicates that Sweden is becoming a more prominent player in the international research community.</p>	<p>Page 22</p>
<p>3. The total number of publications in 1979 was 1,456. This represents an 8% increase over 1978. The most significant increase was in the field of engineering and technology, which saw a 15% rise in publications. There was also a notable increase in the number of publications in the field of social sciences.</p> <p>4. The quality of the research continued to improve. The average number of citations per publication rose to 1.9 in 1979. This suggests that the research being conducted is becoming increasingly influential and is being widely cited by other researchers.</p> <p>5. The internationalization of research has continued to grow. The number of publications by foreign authors increased to 512 in 1979. This indicates that Sweden is becoming a more prominent player in the international research community.</p>	<p>Page 23</p>
<p>4. The total number of publications in 1980 was 1,567. This represents an 8% increase over 1979. The most significant increase was in the field of natural sciences, which saw a 12% rise in publications. There was also a notable increase in the number of publications in the field of engineering and technology.</p> <p>5. The quality of the research continued to improve. The average number of citations per publication rose to 2.1 in 1980. This suggests that the research being conducted is becoming increasingly influential and is being widely cited by other researchers.</p> <p>6. The internationalization of research has continued to grow. The number of publications by foreign authors increased to 567 in 1980. This indicates that Sweden is becoming a more prominent player in the international research community.</p>	<p>Page 24</p>

KONCL. BIBL.  
 5 JUL 1978  
 STOCKHOLM



# Statens offentliga utredningar 1978

## Kronologisk förteckning

---

1. Stat-kyrka. Ändrade relationer mellan staten och svenska kyrkan. Kn.
  2. Stat-kyrka. Bilaga 1. Kyrkans framtida organisation. Kn.
  3. Stat-kyrka. Bilaga 2-12. Utredningar i delfrågor. Kn.
  4. Skolplanering och skolstorlek. Faktaredovisning och bedömningsunderlag. U.
  5. Föräldrautbildning. S.
  6. Ny skogspolitik. Jo.
  7. Skog för framtid. Jo.
  8. Hyresrätt 2. Lokalhyra. Ju.
  9. Ny konkurrensbegränsningslag. H.
  10. Barnets rätt. 1. Om förbud mot aga. Ju.
  11. Kapitalmarknaden i svensk ekonomi. E.
  12. Kapitalmarknaden i svensk ekonomi. Bilaga 1. E.
  13. Kapitalmarknaden i svensk ekonomi. Bilaga 2-4. E.
  14. Arbete åt handikappade. A.
  15. Praktikfrågor-åtgärder i ett kort perspektiv. U.
  16. Regional konsumentpolitisk verksamhet. H.
  17. Energi. I.
  18. Öresundsförbindelser. K.
  19. Öresundsförbindelser. Bilaga A. Ritningar. K.
  20. Öresundsförbindelser. Bilaga B. Konsekvenser för företag och hushåll. K.
  21. Bemanning av fartyg. K.
  22. Energi, strukturomvandling och sysselsättning. A.
  23. Växtförädling. Jo.
  24. Ny renhållningslagstiftning. Jo.
  25. Etablering av miljöstörande industri. Bo.
  26. Hälso- och sjukvårdspersonalen. S.
  27. Fortsatt körkortsreform. K.
  28. Kvinnors förvärvsarbete och förvärvshinder. A.
  29. Arbete i jordbruk och trädgård. A.
  30. Brand inomhus. B.
  31. Trafikpolitik-kostnadsansvar och avgifter. K.
  32. Ny indelningsslag för kommuner, landstingskommuner och församlingar. Kn.
  33. Ordningvakter. Ju.
  34. Förstärkt skydd för fri- och rättigheter. Ju.
  35. Regional utvecklingsplanering, länsplanering, vidgad länsdemokrati. Kn.
  36. Arrenderätt 1. Ju.
  37. Hotell- och restaurangutredningen. H.
  38. Jämställdhet i arbetslivet. A.
  39. Föräldraförsäkring. S.
-

# Statens offentliga utredningar 1978

## Systematisk förteckning

### Justitiedepartementet

Hyresrätt 2. Lokallyra. [8]  
Barnets rätt. 1. Om förbud mot aga. [10]  
Ordningsvakter. [33]  
Förstärkt skydd för fri- och rättigheter. [34]  
Arrenderätt 1. [36]

### Socialdepartementet

Föräldrautbildning. [5]  
Hälsa- och sjukvårdspersonalen. [26]  
Föräldraförsäkring. [39]

### Kommunikationsdepartementet

1975 års danska och svenska öresundsdelegationer. 1. Öresunds-förbindelser. [18] 2. Öresundsförbindelser. Bilaga A. Ritningar. [19] 3. Öresundsförbindelser Bilaga B. Konsekvenser för företag och hushåll. [20]  
Bemannning av fartyg. [21]  
Fortsatt körkortreform. [27]  
Trafikpolitik-kostnadsansvar och avgifter. [31]

### Ekonomidepartementet

Kapitalmarknadsutredningen. 1. Kapitalmarknaden i svensk ekonomi. [11] 2. Kapitalmarknaden i svensk ekonomi. Bilaga 1. [12] 3. Kapitalmarknaden i svensk ekonomi. Bilaga 2-4. [13].

### Utbildningsdepartementet

Skolplanering och skolstorlek. Faktaredovisning och bedömningsunderlag. [4]  
Praktikfrågor-åtgärder i ett kort perspektiv. [15]

### Jordbruksdepartementet

1973 års skogsutredning. 1. Ny skogspolitik. [6] 2. Skog för framtid. [7]  
Växtförädling. [23]  
Ny renhållningslagstiftning. [24]

### Handelsdepartementet

Ny konkurrensbegränsningslag. [9]  
Regional konsumentpolitisk verksamhet. [16]  
Hotell- och restaurangbranschen. [37]

### Arbetsmarknadsdepartementet

Sysselsättningsutredningen. 1. Arbete åt handikappade. [14] 2. Energi, strukturomvandling och sysselsättning. [22] 3. Kvinnors förvärsarbete och förvärvshinder. [28]  
Arbete i jordbruk och trädgård. [29]  
Jämställdhet i arbetslivet. [38]

### Bostadsdepartementet

Etablering av miljöstörande industri. [25]  
Brand inomhus. [30].

### Industridepartementet

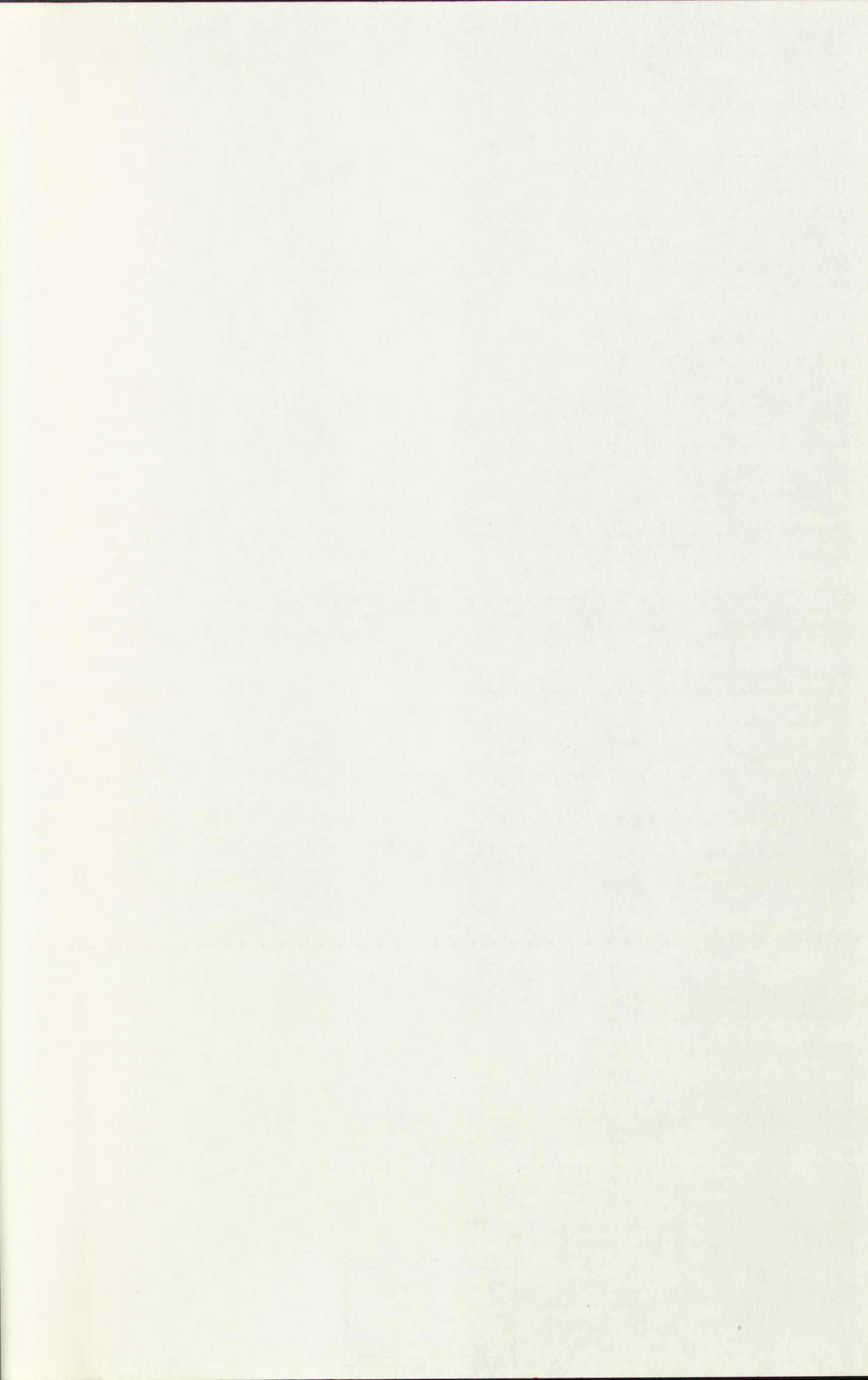
Energi. [17]

### Kommundepartementet

Kyrkoministernas stat-kyrka grupp. 1. Stat-kyrka. Ändrade relationer mellan staten och svenska kyrkan. [1] 2. Stat-kyrka. Bilaga 1.

Kyrkans framtida organisation. [2] 3. Stat-kyrka. Bilaga 2-12. Utredningar i delfrågor. [3]  
Ny indelningslag för kommuner, landstingskommuner och församlingar. [32]  
Regional utvecklingsplanering, länsplanering, vidgad länsdemokrati. [35]





UNCL. DIBL.  
5 JUL 1978  
STOCKHOLM







**LiberFörlag**  
Allmänna Förlaget

ISBN 91-38-04074-3

ISSN 0375-250X